

Laura Ansala, Ulla Hämäläinen ja Matti Sarvimäki
Integroitumista vai eriytymistä?
Maahanmuuttajalapset ja -nuoret Suomessa

Kirjoittajat

Laura Ansala, tohtorikoulutettava, KTM
Aalto-yliopisto
etunimi.sukunimi@aalto.fi

Ulla Hämäläinen, johtava tutkija, KTM
Kelan tutkimusosasto
etunimi.sukunimi@kela.fi

Matti Sarvimäki, erikoistutkija, KTT
Valtion taloudellinen tutkimuskeskus
etunimi.sukunimi@vatt.fi

© Kirjoittajat ja Kelan tutkimusosasto

Työpapereita-sarjan julkaisut ovat keskustelun avauksia tai alustavia tutkimusraportteja.

www.kela.fi/tutkimus

ISSN 2323-9239

Helsinki 2014

Sisällys

Tiivistelmä	4
1 Johdanto	5
2 Maahanmuuttajat Suomessa	7
3 Kirjallisuuskatsaus maahanmuuttajalapsia ja -nuoria koskevaan tutkimukseen.....	11
3.1 Suomalainen maahanmuuttajanuoria koskeva tutkimus	12
3.2 Eurooppalainen tutkimus maahanmuuttajataustaisista nuorista.....	16
3.3 Amerikkalainen tutkimus maahanmuuttajataustaisista nuorista	23
4 Aineisto, otos ja muuttajat	29
4.1 Aineisto	29
4.2 Otoksen rajaus ja maahanmuuttajaryhmien määrittely.....	30
4.3 Vasteiden määritelmät.....	34
4.4 Selittävien muuttujien määritelmät	41
5 Tulokset.....	43
5.1 Koulutus	44
5.2 Sairastavuus.....	46
5.3 Rikostuomiot	48
5.4 Keskustelua tuloksista.....	51
6 Maahantuloiän vaikutus integroitumiseen	55
6.1 Maahantuloiän merkitystä käsittelevä kirjallisuus.....	55
6.2 Otoksen ja maahantuloiän määrittely.....	56
6.3 Tulokset maahantuloiästä.....	57
7 Johtopäätökset	59
Lähteet.....	64

Tiivistelmä

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan maahanmuuttajataustaisten lasten ja -nuorten integroitumista Suomeen. Integroitumisen onnistumisen mittareina käytämme koulutukseen, terveyteen ja rikollisuuteen liittyviä vasteita. Koulutuksellista integroitumista mitataan toisen asteen tutkinnon suorittamisella ja korkea-asteen koulutukseen hakeutumisella. Ensimmäinen terveyteen liittyvä vaste kuvaa vakavaan sairauteen määrättyjen lääkkeiden erityiskorvausoikeutta ja toinen mielenterveyslääkkeiden ostoja. Rikollisuuteen liittyvät vasteet kuvaavat alioikeuksissa annettuja rikostuomioita vakavimmista tuomioista sakkotuomioihin. Tutkimuksessamme ovat mukana vuosina 1975–1985 syntyneet maahanmuuttajien lapset. Ulkomailla syntyneet ovat tulleet Suomeen alle 15-vuotiaana. Nuorten integroitumista Suomeen seurataan 23-vuotiaaksi saakka. Tutkimus perustuu 20 prosentin väestötökseen. Tuloksemme osoittavat, että väestötason suorissa keskiarvovertailuissa – ilman taustamuuttajien vakiointia – maahanmuuttajanuorten koulutuksellinen integroituminen vaihtelee hyvin paljon maahanmuuttajaryhmittäin. Heikointa integroituminen on ryhmässä muu eli muualta kuin OECD-maista tai lähialueilta (Venäjä, Viro, ent. Neuvostoliitto) tulleilla nuorilla. Kun vakioimme sosioekonomisen taustan, erot kantaväestöön häviävät OECD-maista tulleiden nuorten kohdalla toisen asteen tutkinnon suorittamisessa ja lähialueilta tulleet nuoret ovat suorittaneet tutkinnon jopa kantaväestöä useammin. Myös korkeakouluun hakeutuminen on yleisempää OECD-maista ja lähialueilta tulleilla nuorilla perhetaustan vakioinnin jälkeen. Ryhmässä muut erot kantaväestöön pienenevät koulutusvasteissa huomattavasti taustamuuttajien vakioinnin jälkeen, mutta erot säilyvät tilastollisesti merkitsevinä. Terveyteen liittyvät vasteet kertovat vähäisemmästä sairastavuudesta ja lääkkeiden käytöstä maahanmuuttajanuorten keskuudessa. Vakavien sairauksien diagnoosit ja mielenterveyslääkkeiden käyttö on maahanmuuttajilla vähäisempää kuin kantaväestöllä, ja tulos säilyy myös perhetaustan vakioimisen jälkeen. On mahdollista, että tämä viittaa maahanmuuttajien valikoitumiseen (ns. terve maahanmuuttaja -ilmiö). Toinen mahdollinen selitys on terveystieteisiin hakeutumiseen ja saatavuuteen liittyvät ongelmat. Vakavaa rikollisuutta kuvataan ehdottomilla vankeustuomioilla, jotka ovat harvinaisia tapahtumia kaikissa väestöryhmissä. Sosioekonomisen taustan vakioinnin jälkeen OECD-maista tulleet nuoret ovat syyllistyneet ehdottomaan vankeuteen johtaviin rikoksiin kantaväestöä harvemmin ja ryhmä muu kantaväestöä useammin. Kolmen vakavimman tuomiotyyppin yhdistelmässä eroja väestöryhmien välillä ei ole. Sakko- tuomioissa ryhmän muu maahanmuuttajanuoria on tuomittu kantaväestöä useammin, mutta valtaosa erosta kantaväestöön häviää sosioekonomisen taustan vakioinnin jälkeen. Kaikissa tarkastelluissa vasteissa keskeisin tulos on sama: syntymävuoden, perheen sosioekonomisen aseman ja perherakenteen huomioiminen selittää joko kokonaan tai valtaosan erosta kantaväestön ja maahanmuuttajien välillä.

Avainsanat: maahanmuutto, maahanmuuttajat, maahanmuuttajalapset, maahantuloikä, maahanmuuttoikä, kotoutuminen, integraatio, koulutus, toisen asteen tutkinto, korkeakouluun hakeutuminen, terveys, erityiskorvattavat lääkkeet, psyykenlääkkeet, rikollisuus, rikostuomiot

1 Johdanto

Maahanmuuttajaväestön määrän kasvaessa maahanmuuttajien sosiaalinen ja taloudellinen integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan on nopeasti muuttumassa keskeiseksi yhteiskuntapoliittiseksi kysymykseksi Suomessa. Maahanmuuttajien osuus väestöstä oli vielä 2000-luvun vaihteessa alle kaksi prosenttia ja keskustelu maahanmuutosta – puhumattakaan maahanmuuttajien lapsista – vähäistä. Viimeisen vuosikymmenen aikana maahanmuuttajien määrä on 2,7-kertaistunut ja samalla herättänyt vilkasta poliittista keskustelua¹. Vaikka Suomea ei vielääkään voi kansainvälisesti verrattuna pitää merkittävänä maahanmuuton kohdemaana, on maahanmuutto jo Suomellekin tärkeä ilmiö. Mikäli maahanmuutto säilyisi nykytasolla, Suomessa olisi vuoteen 2030 mennessä jo puoli miljoonaa maahanmuuttajaa (Valtion kotouttamisohjelma 2012, 16).

Koska maahanmuuttajat ovat pääsääntöisesti nuoria ihmisiä, maahanmuuton lisääntyminen tarkoittaa myös kasvavaa maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten määrää. Tällä hetkellä maahanmuuttajataustaiset nuoret ovat käytännössä vielä ulkomailla syntyneitä, vanhempinsa kanssa Suomeen muuttaneita ns. ensimmäisen polven maahanmuuttajia. Maahanmuuttajataustaisista lapsista ja nuorista yhä useampi on kuitenkin syntynyt Suomessa. Tällä hetkellä heistä yli 80 prosenttia on kuitenkin vielä alle 15-vuotiaita lapsia (Ruotsalainen ja Nieminen 2012).

Maahanmuuttajataustaisten lasten kiinnittymistä suomalaiseen yhteiskuntaan voidaan pitää inhimillisenä ja yksilöiden tasa-arvoon liittyvänä kysymyksenä, jossa kaikille väestöryhmille pyritään takaamaan yhtäläiset mahdollisuudet koulutukseen, työmarkkinoille, toimeentuloon ja osallisuuteen yhteiskunnassa. Erilaisista taustoista tulevien lasten mahdollisuuksien tasa-arvon edistämiseksi Suomella on pitkät perinteet. Toisaalta maahanmuuttajataustaiset lapset ja nuoret voidaan nähdä myös merkittävänä taloudellisena mahdollisuutena, joka ikääntyvän väestön oloissa tarjoaa merkittävän potentiaalisen työvoimaresurssin, ja jonka hyödyntäminen on yksi tulevaisuuden avainkysymyksistä. Maahanmuuttajataustaiset lapset asuvat perheissä, jotka ovat tulotasoltaan merkittävästi heikommassa asemassa kuin kantaväestö (Kartovaara ym. 2007, 422). Vieraskielisistä lapsista lähes 60 prosenttia elää kotitaloudessa, jonka käytettävissä olevan rahatulon perusteella kuuluu pienituloisimpaan tuloviidennekseen, kun vastaava osuus kotimaisia kieliä puhuvista lapsista on noin 18 prosenttia². Kantaväestön kohdalla perhetaustalla on yhteys aikuisiän menestymiseen ja sama todennäköisesti pätee myös maahanmuuttajiin. Näin ollen on todennäköistä, että maahanmuuttajataustaiset nuoret menestyvät keskimäärin heikommin kuin kantaväestön lapset. Samalla on kuitenkin

1 Syntyperän ja kielen perusteella maahanmuuttajia oli vuoden 1990 lopussa 22 000 henkilöä, vuonna 2000 94 000 ja vuonna 2012 257 000 henkilöä. Syntyperä viittaa vanhempien syntymämaahan.

2 Lähde: Tilastokeskuksen tulonjaon kokonaisaineisto, ks. tarkemmin luvussa 2.

kin tärkeää arvioida myös sitä, missä määrin mahdollisia eroja jää jäljelle kun vanhempien sosio-ekonominen tausta huomioidaan.

Maahanmuuttajalasten ja nuorten asemaa on tutkittu Suomessa vain vähän. Tässä rekisteriaineistoihin perustuvassa tutkimuksessa tarkastellaan maahanmuuttajien lasten integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Tutkimuskysymyksemme on, miten maahanmuuttajien lapset – sekä ulkomailla että Suomessa syntyneet – vertautuvat kantaväestöön erilaisilla taloudellisen ja sosiaalisen integraation mittareilla nuorena aikuisina. Lisäksi tarkastelemme eri maahanmuuttajaryhmien välisiä eroja. Lopuksi tarkastelemme lyhyesti maahantuloian vaikutusta tuloksiin.

Maahanmuuttajien integroitumisen mittareina käytämme koulutusta, sairastavuutta ja alioikeuksien antamia tuomioita. Koulutuksellista menestystä mittaamme toisen asteen tutkinnon suorittamisella ja korkeakouluopintoihin osallistumisella. Pelkän perusasteen varaan jäävillä nuorilla on suuri riski työttömyyteen ja alityöllisyyteen, joten toisen asteen tutkinnon suorittaminen kuvastaa todennäköisesti myös tulevia työmarkkinamahdollisuuksia. Samoin korkeakouluopintoihin hakeutuminen todennäköisesti ennakoii myöhempää menestystä työmarkkinoilla. Sairastavuuden mittareina ovat Kelan rekistereihin perustuvat tiedot vaikeasta sairaudesta ja mielenterveysongelmien lääkähoidosta. Kolmantena kotoutumisen mittarina käytämme alioikeuksien ja hovioikeuden langettamia tuomioita 23 ikävuoteen mennessä.

Käytössämme on Kelan tutkimusosastolla eri rekisterilähteistä muodostettu ns. Youngsters-aineisto, jossa seurataan 20 prosentin väestötöstä vuosina 1967–1990 syntyneistä henkilöistä vuosien 1987–2008 ajan. Tätä tutkimusta varten aineistosta on poimittu kaikki vuosina 1975–1985 syntyneet henkilöt niin kantaväestöstä kuin maahanmuuttajista. Tutkimuksen maahanmuuttajataustaiset nuoret ovat muuttaneet Suomeen pysyvästi ennen 15 vuoden ikää ja heidän kotoutumistaan suomalaiseen yhteiskuntaan verrataan samanikäiseen kantaväestöön 23-vuotiaiksi saakka. Väestötöksessä on kaikkiaan 140 874 vuosina 1975–1985 syntynyttä henkilöä, joista 2 584 voidaan kutsua maahanmuuttajataustaiseksi. Heistä noin puolella molemmat vanhemmat ovat maahanmuuttajia. Maahanmuuttoilmion tuoreuden vuoksi aineistossa on vain vähän Suomessa syntyneitä henkilöitä, joiden molemmat vanhemmat olisivat syntyneet ulkomailla. Nuoren maahanmuuttaja-asema määrittellään hänen vanhempiansa syntymämaan ja kielen avulla. Tutkimuksessa verrataan neljää eri maahanmuuttajaryhmää kantaväestöön vanhempien taustan mukaan. Ryhmät ovat OECD-maat, lähialueet (Venäjä, Viro ja entinen Neuvostoliitto), ryhmä muu ja erikseen henkilöt, jossa toinen vanhemmista on suomalainen ja toinen maahanmuuttaja.

Tutkimuksen kohderyhmä on saapunut Suomeen ennen vuotta 2000 eli aikana, jolloin maahanmuuttajia oli Suomessa vielä hyvin vähän. Lisäksi monet tämän tutkimuksen perheistä ovat tulleet Suomeen 1990-luvun laman vaikeina suurtyöttömyyden vuosina. Tämä on todennäköisesti vaikuttanut vanhempien mahdollisuuksiin kiinnittyä suomalaiseen yhteiskuntaan ja työmarkkinoille. Lisäksi monet tämän tutkimuksen nuorista ovat tulleet Suomeen vasta teini-ikäisinä, mikä luvussa 6 esitettyjen maahantuloikää koskevien aikaisempien tulosten perusteella vaikeuttaa yhteiskuntaan integroitumista. Nämä seikat on tärkeää pitää mielessä tuloksien tulkinnessa.

Tämä tutkimusraportti jatkuu seuraavasti. Luvussa 2 olemme kuvanneet lyhyesti maahanmuuttoa ilmiönä Suomessa. Luvussa 3 olemme kartoittaneet aikaisempaa tutkimusta liittyen maahanmuuttajalapsiin ja nuoriin Suomessa, Euroopassa ja Yhdysvalloissa liittyen tässä tutkimuksessa tarkasteltuihin integraation mittareihin. Luvussa 4 olemme kuvanneet aineiston, rajaukset ja ennen kaikkea maahanmuuttajien, vasteiden ja selittävien muuttajien määritelmät. Luvussa 5 on esitelty perustulokset liittyen koulutukseen, sairastavuuteen ja rikollisuuteen ja luvussa 6 maahanmuuttoikää kuvaavia tulokset. Viimeisenä luvussa 7 on esitetty yhteenveto keskeisistä johtopäätöksistä.

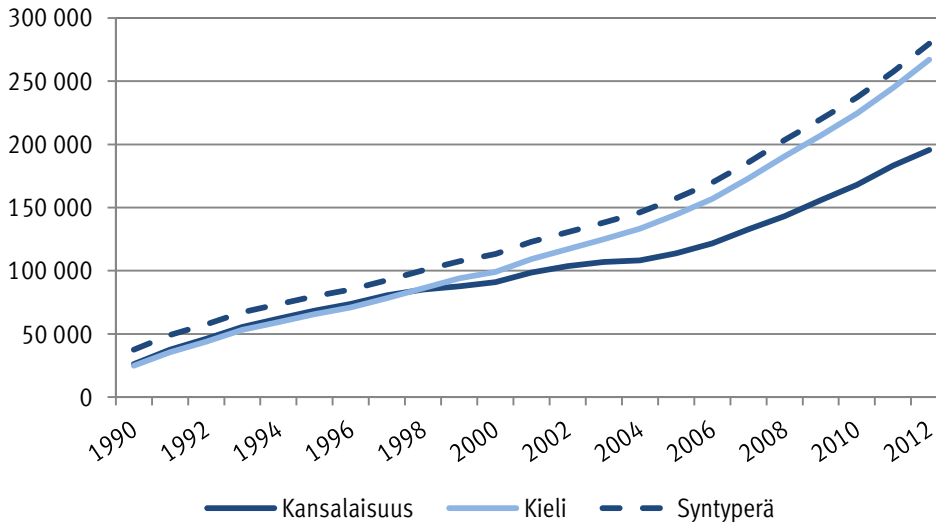
2 Maahanmuuttajat Suomessa

Suomen maahanmuuttohistoriasta on julkaistu useita hyviä yleisesityksiä (esim. Martikainen ym. 2013b), joten tässä luvussa käsittelemme maahanmuuton historiaa ja nykytilaa vain siltä osin kuin se on tarpeellista muiden lukujen ymmärtämisen kannalta. Suomi on perinteisesti ollut maastamuuttomaa: 1800-luvun puolivälin jälkeen Suomesta muutti satoja tuhansia ihmisiä paremman elämän toivossa Yhdysvaltoihin ja 1900-luvulla lähinnä Ruotsiin ja muualle Eurooppaan. Maahanmuutto ylitti pikkuhiljaa maastamuuton 1980-luvulla, ja nettomuutto on ollut positiivinen siitä lähtien. (Martikainen ym. 2013a, 27–37.)

Positiivisen nettomuuton kumulatiivinen vaikutus alkoi näkyä vähitellen 1990-luvulla maahanmuuttajien määrää kuvaavissa mittareissa. Kuviossa 1 on esitetty kolme eri tapaa kuvata maahanmuuttajien määrän kehitystä viime vuosikymmeninä. Kuviossa on ulkomaan kansalaisten, vieraskielisten (muun kuin suomen-, ruotsin- ja saamenkielisten) sekä syntyperän eli ulkomailla syntyneiden vanhempien mukaan maahanmuuttajaksi luokiteltavan väestön määrä. Vaikka mittaustavat kuvaavat pääosin samoja henkilöitä, tuottavat eri luokitukset hieman erilaisen kuvan maahanmuuton laajuudesta. Ainoa pysyvä luokitustekijä on henkilön syntymämaahan perustuva syntyperä. Siinä henkilö luokitellaan maahanmuuttajaksi, jos hänen vanhempansa – molemmat tai ainoa tiedossa oleva – on syntynyt ul-

komailla. Näin pystytään havaitsemaan myös Suomessa syntyneet maahanmuuttajataustaiset henkilöt, vaikka henkilön kieli ja kansalaisuus olisi muuttunut maassaoloajan myötä.

Kuvio 1. Maahanmuuttajia kuvaavat mittarit.

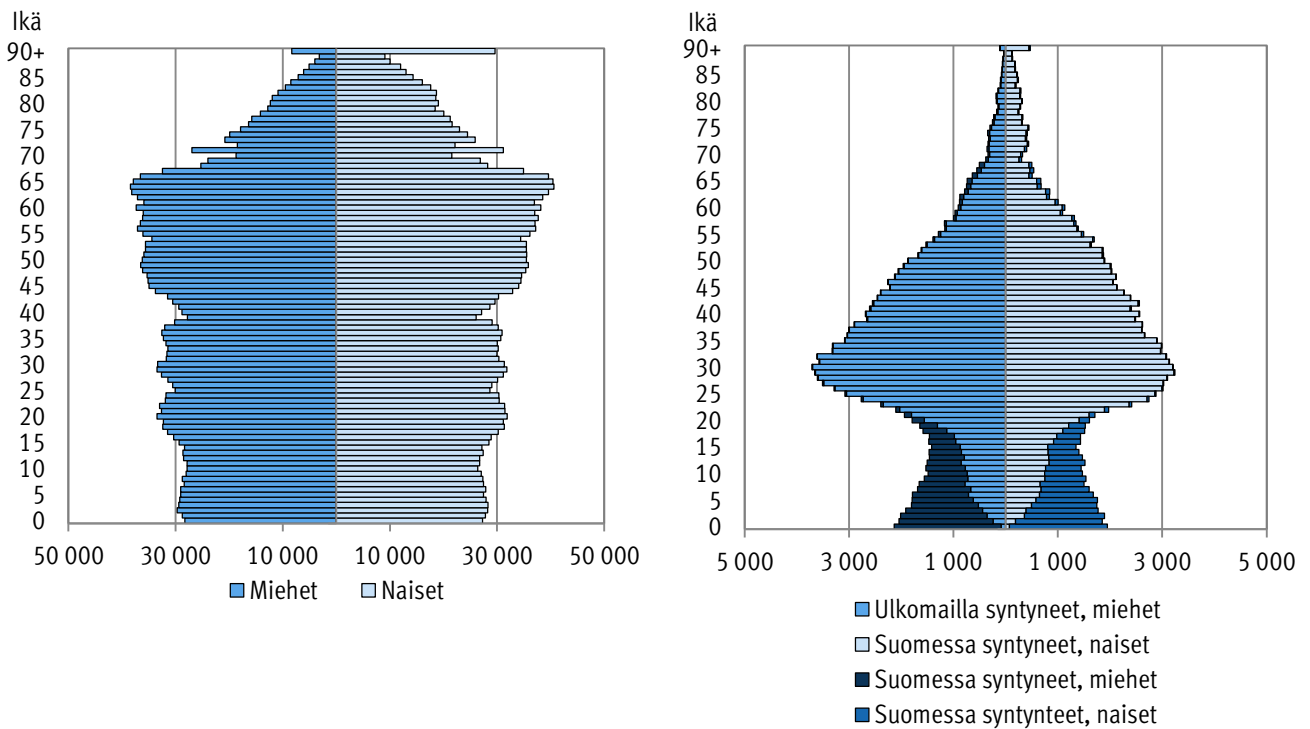

Lähde: Tilastokeskus, Väestötilastot.

Maahanmuuttajaväestö poikkeaa kantaväestöstä ikärakenteeltaan, sillä maahan muuttavat henkilöt ovat enimmäkseen nuoria, työikäisiä ihmisiä. Kuviossa 2 on kuvattu syntyperän mukaan kantaväestön ja ulkomaista syntyperää olevien henkilöiden ikäpyramidit. On hyvä huomata, että kantaväestön ikäpyramidissa vaakakseli on kymmenkertainen maahanmuuttajataustaiseen väestöön verrattuna. Suurimmat ulkomaista syntyperää olevien ikäryhmät ovat 30 ikävuoden molemmin puolin. Näissä ikäryhmissä maahanmuuttajaväestön osuus ylittää 10 prosenttia ikäluokasta. Kuvioon on maahanmuuttajataustaisten henkilöiden osalta merkitty myös syntymämaa. Aikuiset maahanmuuttajataustaiset henkilöt ovat Suomessa toistaiseksi ulkomailla syntyneitä ensimmäisen polven maahanmuuttajia.³ Suomessa syntyneet maahanmuuttajien lapset ovat aivan valtaosin vielä lapsia: heistä 80 prosenttia on alle 18-vuotiaita. Tämän tutkimuksen kannalta kuvio osoittaa sen, että Suomessa syntyneitä maahanmuuttajien lapsia ei voida vielä tutkia omana ryhmänään niiltä osin kun mielenkiinnon kohteena olevat vasteet mitataan heidän ollessaan nuoria aikuisia.

³ Kuviossa on esitetty Suomessa syntyneiden maahanmuuttajien lasten määrä jokaisessa ikäryhmässä. Heitä on vielä niin vähän, että he erottuvat vain alle 20-vuotiaiden kohdalla omaksi ryhmäkseen.

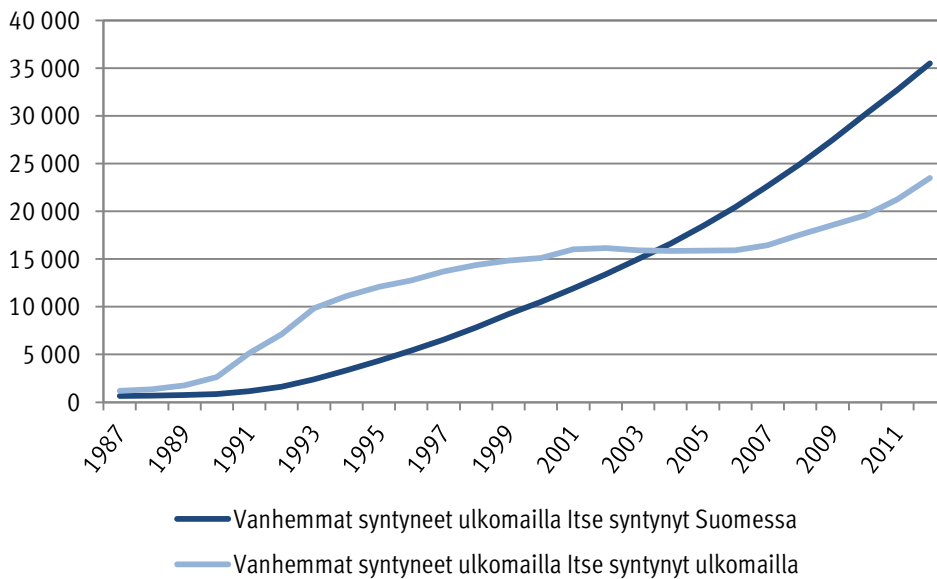
Kuvio 2. Kantaväestön ja ulkomaista syntyperää olevan väestön ikäpyramidit, 2012.

Lähde: Tilastokeskus, Väestötilastot. Suomessa vakituisesti asuva väestö syntyperän mukaan.

Toinen maahanmuuttajien ikäpyramidista selviävä yksityiskohta on, että maahan vakituisesti asumaan jääneet muuttajat ovat perheenperustamisiässä tai lasten kanssa muuttavia henkilöitä. Kuviossa 3 on esitetty tarkemmin Suomessa ja ulkomailla syntyneiden maahanmuuttajataustaisten lasten määrän kehitys vuosina 1987–2012. Alle 18-vuotiaiden maahanmuuttajataustaisten lasten määrä alkoi kasvaa 1990-luvulla vanhempiensa mukana maahan muuttaneiden lasten määrän kasvaessa. Tämän tutkimuksen kannalta on olennaista, että tarkastelemme vuosina 1975–1985 syntyneitä lapsia, jotka ovat muuttaneet Suomeen alle 15-vuotiaana tai syntyneet täällä. Henkilöt ovat siis tulleet Suomeen ennen vuotta 2000, jolloin maahanmuuttajien määrä on ollut Suomessa hyvin pieni ja käytännössä kaikki lapset ovat olleet ensimmäisen polven maahanmuuttajia. Sittemmin maahanmuuttajataustaisten lasten määrä on kasvanut huomattavasti, ja erityisesti kasvu alkaa näkyä maahanmuuttajien Suomessa syntyneiden lasten määrässä, joiden lukumäärä on 3,5-kertaistunut 2000-luvulla.

Kuvio 3. Suomessa ja ulkomailla syntyneiden maahanmuuttajataustaisten lasten (alle 18-vuotiaiden) määrä 1987–2012.

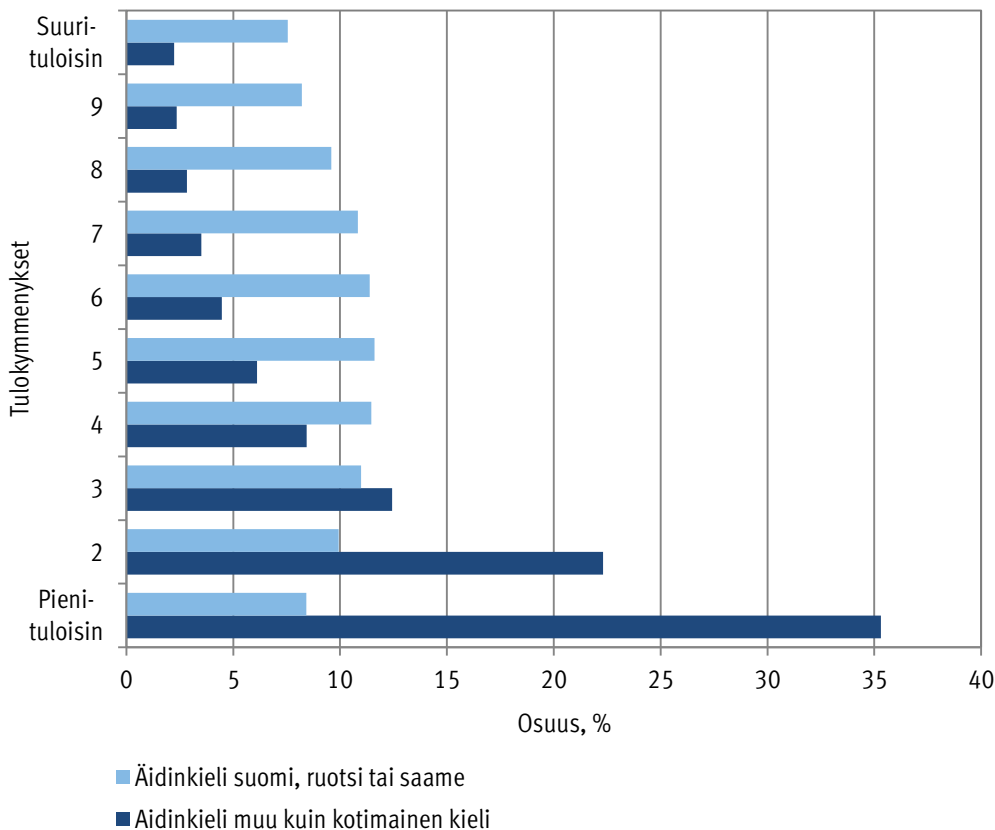

Lähde: Tilastokeskus, Väestötilastot.

Tämän tutkimuksen tulosten ymmärtämisen kannalta tärkeä maahanmuuttajalasten asemaa kuvaava piirre on ryhmän pienituloisuus kantaväestön lapsiin nähden. Kuviossa 4 on kuvattu kotimaisia kieliä (suomi, ruotsi, saame) äidinkielenään puhuvien lasten ja vieraskielisten lasten tulojakaumat käytettävissä olevan rahatulon mukaan vuonna 2012⁴. Kielen mukaan eroteltuna lapsiperheiden tulot poikkeavat hyvin paljon toisistaan. Kantaväestön lapsista kahteen alimpaan tulokymmenyksen kuuluu noin 18 prosenttia lapsista kun vastaava osuus kielen mukaan maahanmuuttajiksi luokiteltavista lapsista on lähes 60 prosenttia. Tämä ero on tärkeää pitää mielessä kaikkia tässä tutkimuksessa esitettyjä tuloksia tulkitessa. Kun vertaamme maahanmuuttajalapsia kantaväestön lapsiin vaikkapa koulutuksen suhteen on huomattava, että maahanmuuttajalapsista merkittävä osa ponnistaa hyvin köyhistä olosuhteista. Sekä kantaväestöllä että maahanmuuttajilla pienituloisuus on merkittävä selittäjä mm. koulutusvasteille.

⁴ Käytettävissä oleva rahatulo huomioi kaikki kotitalouden verolliset tulot sekä näiden lisäksi tietyt verottomat etuudet. Verottomista tuloista lapsiperheille keskeisimmät ovat lapsilisä, asumisen tuet ja toimeentulotuki. Tulokäsite on ns. ekvivalenttitulo. Ekvivalenttitulo on tulokäsite, jolla pyritään saamaan erikokoisten kotitalouksien tulot vertailukelpoisiksi ottamalla huomioon yhteiskulutuksesta saadut hyödyt. Tämä tapahtuu jakamalla kotitalouden yhteenlasketut tulot käyttäen OECD:n kulutusyksikkömääritystä.

Kuvio 4. Alle 18-vuotiaat äidinkielen ja kotitalouden tulokymmenyksen mukaan, 2012.

Lähde: Tilastokeskus, Tulonjaon kokonaistilasto / Hannele Saulin laskelma.

3 Kirjallisuuskatsaus maahanmuuttajalapsia ja -nuoria koskevaan tutkimukseen

Tässä luvussa esitellään maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten integroitumista koskevaa aikaisempaa tutkimusta Suomesta, Euroopasta ja Yhdysvalloista. Kussakin alaluvussa esitellään viimeaikaista empiiristä tutkimusta siitä, kuinka maahanmuuttajien lapset pärjäävät koulumaailmassa, työelämässä ja muutenkin yhteiskunnassa verrattuna kantäväestön lapsiin. Tässä luvussa esitellyt tutkimukset, erityisesti suomalaiset ja pohjoismaalaiset, ovat tämän tutkimuksen kannalta lähin viiteryhmä niin teoreettisen taustansa, menetelmiensä kuin tulostensa puolesta.

Ulkomaisen tutkimuksen tarkastelu on syytä jakaa eurooppalaiseen ja amerikkalaiseen, sillä Euroopan ja Pohjois-Amerikan maahanmuuton historia ja täten maahanmuuttajataustaiset lapset ja perheet ovat hyvin erilaisia keskenään. Siinä missä meksikolaisten ja aasialaisten maahanmuuttajien Yhdysvalloissa syntyneet lapset ovat keskeisessä osassa pohjoisamerikkalaista tieteellistä keskustelua maahanmuuttajataustaisista nuorista, Euroopan toisen polven maahanmuuttajien vanhemmat tulevat pääasiassa joko entisistä siirtomaista, tai heidän muuttonsa on työperäistä. Yhdysvaltoihin ver-

rattuna eurooppalaiset maahanmuuttajat eivät ole taloudelliselta taustaltaan yhtä heterogeenisiä. Maahanmuuttajiin liittyvällä tutkimuksella on pitkä perinne Yhdysvalloissa. Erityisesti tämä koskee teoreettisia malleja siitä, kuinka maahanmuuttajat integroituvat yhteiskuntaan ja vertautuvat kanta-väestöön. Yhdysvalloissa tehty tutkimus ei juurikaan keskustelee kansallisen kontekstin ja instituutioiden merkityksestä integraatiolle. Nämä teemat ovat saaneet enemmän huomiota Euroopassa, mikä on melko luonnollista ajatellen Euroopan rakenteellisesti varsin erilaisia, toisiaan lähekkäin olevia maita (Thomson ja Crul 2007).

Suomen näkökulmasta erityisesti muissa Pohjoismaissa tehty tutkimus tarjoaa amerikkalaista ja muuta eurooppalaista tutkimusta paremman vertailukohtan sekä institutionaalisesti että taloudellisesti samankaltaisemman kontekstinsa vuoksi. Tulosten tulkinnassa on kuitenkin muistettava, että kansainvälisen tutkimuskentän tulokset eivät suoraan ole tulkittavissa Suomea koskeviksi ja kansallista tutkimusta tarvitaan. Erojen taustalla on mm. maahanmuuton laajuus ja koostumus, maahanmuuttovirtojen ajoittumisen erot ja vastaanottavien maiden institutionaaliset erot.

3.1 Suomalainen maahanmuuttajanuoria koskeva tutkimus

Suomessa on tehty toistaiseksi vähän maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten integroitumista koskevaa tutkimusta. Tämä tutkimus perustuu monella tavoin laajempaan ja yksityiskohtaisempaan edustavaan rekisteriaineistoon kuin aikaisemmat maahanmuuttajien lasten pärjäämistä suomalaisessa yhteiskunnassa dokumentoineet tutkimukset.

Koulutus. Viimeaikoina maahanmuuttajia koskevaa tutkimusta on Suomessa koottu kattavaan yleisteokseen *Muuttajat* (Martikainen ym. 2013b), joka esittelee laajasti ja useasta näkökulmasta Suomeen suuntautunutta maahanmuuttoa ja Suomessa asuvia maahanmuuttajia. Teoksessa käydään läpi mm. maahanmuuton historiaa ja hallintaa, maahanmuuttajien asumista ja hyvinvointia, koulutusta ja asemaa työmarkkinoilla, sekä heidän sopeutumistaan suomalaiseen yhteiskuntaan. Tämän tutkimuksen aihepiirejä sivuaa teoksen luku *Maahanmuuttajien lapset ja koulutus* (Teräs ja Kilpi-Jakonen 2013), jossa tutkijat selvittävät, mitkä tekijät vaikuttavat maahanmuuttajien lasten koulumenestykseen, kuinka he pärjäävät valtaväestön lapsiin verrattuna, ja miten koulut ovat vastanneet Suomessa kulttuuriseen monimuotoistumiseen. Tutkijat toteavat, että maahanmuuttajien lasten koulumenestys Suomessa on heikompaa kuin valtaväestön lasten 9. luokan päättötodistuksen keskiarvolla ja toiselle asteelle siirtymisellä mitattuna. Maahanmuuttajien koulumenestykseen vaikuttavista tekijöistä tutkijat painottavat lasta ympäröivän yhteiskunnan asenteiden, hänen vanhempiensa luokka-aseman, koulutustason ja tulojen, sekä lapsen maahanmuuttoään merkitystä.

Kilpi-Jakonen (2011) tutkii Suomessa asuvien maahanmuuttajien lasten kouluasteelta toiselle siirtymiseen vaikuttavia tekijöitä vuodet 2000–2004 yhdistävällä rekisteriaineistolla. Hän analysoi peruskoulun päättäjän todennäköisyyttä siirtyä toiselle asteelle. Toiselle asteelle siirtyneiden keskuudessa hän estimoï myös todennäköisyyttä valita lukio tai ammatillinen koulutus. Kilpi-Jakonen käyttää nuoren maahanmuuttajataustan määrittämiseen oppilaan vanhempien syntymämaata ja sukupolvea perustuen oppilaan syntymämaahan ja maassaoloaikaan. Toisen polven maahanmuuttajaksi hän määrittelee lapset, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, ja jotka ovat itse syntyneet Suomessa tai asuneet Suomessa yli 9 vuotta ennen peruskoulun päättymistä. Lapsia, joiden vanhemmista toinen on syntynyt ulkomailla ja toinen Suomessa, analysoidaan omana ryhmään. Kontrollimuuttujina estimoinneissa hän käyttää lapsen aiempaa koulumenestystä, hänen vanhempiansa koulutusta, työvoimaan osallistumista, asemaa työmarkkinoilla, sekä perheen koostumusta.

Kilpi-Jakosen (2011) keskeisin tulos on, että maahanmuuttajien lapsilla on suurempi todennäköisyys lopettaa opinnot peruskoulun jälkeen kuin valtaväestön lapsilla, mutta tätä eroa voidaan pitkälti selittää lasten aiemmalla koulumenestyksellä ja perheen taustamuuttujilla. Toisen polven maahanmuuttajaoppilailta, joilla on heikko aiempi koulumenestys ja joiden isä on työvoiman ulkopuolella, on suurempi riski lopettaa opinnot peruskoulun jälkeen. Lisäksi, kun estimoinneissa huomioidaan nämä taustamuuttajat, monet maahanmuuttajien lapset valitsevat toiselle asteelle siirtyessään lukion ammattikoulun sijaan todennäköisemmin kuin valtaväestön lapset. Ero on suurin ei-eurooppalaisten toisen polven maahanmuuttajien keskuudessa, sekä niiden oppilaiden keskuudessa, joilla on keskimääräistä heikompi aiempi koulumenestys.

Terveys. Gissler ym. (2006) ovat tarkastelleet 15 prosentin rekisteriaineistoon perustuvalla otoksella vuosina 1989–2003 Suomeen muuttaneiden aikuisväestöön kuuluvien maahanmuuttajien terveyspalvelujen käyttöä 2000-luvun alkupuolella. Verrokkiryhmänä tutkimuksessa oli kahden prosentin otos kantaväestöön kuuluvista henkilöistä. Tutkimuksessa todetaan, että ikävakioitunakin maahanmuuttajat käyttävät vähemmän terveydenhuollon palveluita vaikka periaatteiltaan suomalainen terveydenhuolto tarjoaa yhtäläiset mahdollisuudet hoitoon sosiaalisesta asemasta riippumatta. Maahanmuuttajat ovat Gisslerin ym. tulosten mukaan käyttäneet perusterveydenhuollon palveluita 8 prosenttia vähemmän ja erikoissairaanhoidon palveluita 27 prosenttia vähemmän kuin kantaväestö. Ainoan poikkeuksen palvelujen käytössä tekevät 15–29-vuotiaat naiset, joilla terveyspalvelujen käyttö on maahanmuuttajilla kantaväestöä yleisempää. Ero liittyy nimenomaan sairaalapalveluiden käyttöön liittyen raskauteen ja synnytykseen. On syytä kuitenkin huomata, että tutkimuksessa tarkastellaan vain ensimmäisen polven aikuisväestöön kuuluvia maahanmuuttajia.

Suomessa asuvien maahanmuuttajien terveyttä ja hyvinvointia on aivan hiljattain tutkittu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raportissa *Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi: Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa* (toim. Castaneda ym. 2012), jossa selvitetään laajasti kolmen em. maahanmuuttajaryhmän terveydentilaa ja heidän kokemuksiaan suomalaisista terveyspalveluista. Raportti perustuu terveystarkastus- ja haastatteluaineistoon. Tutkimuksessa kartoitettiin vuosina 2010–12 tämänkin tutkimuksen kannalta olennaisia terveydentilaan vaikuttavia tekijöitä, kuten henkilöiden pitkäaikaissairauksia, koettua terveyttä, mielenterveyttä, sekä terveyspalveluiden tarvetta ja käyttöä. Kuten Gisslerin ym. (2006) tutkimus edellä, tämäkin katsaus keskittyy ainoastaan ensimmäisen polven aikuisväestön maahanmuuttajien terveyteen ja hyvinvointiin.

Raportin mukaan sekä venäläis- että kurditaustaisten, erityisesti naisten, koettu terveys oli huomattavasti parempi kuin koko väestön, ja venäläistaustaisten pitkäaikaissairauden raportoineiden osuus oli suurempi kuin vastaava osuus koko väestössä. Sen sijaan somalialaistaustaisten, etenkin miesten, koettu terveys oli parempi kuin muiden tutkittujen ryhmien, ja he raportoivat selvästi koko väestöä vähemmän pitkäaikaissairauksia. Kurditaustaisista maahanmuuttajista jopa joka kolmas raportoivat masennus- ja ahdistuneisuusoireita, kun vastaava osuus tutkimuspaikkakuntien samanikäisessä väestössä oli keskimäärin joka kymmenes.

Raportin mukaan kolmasosa venäläis- ja kurditaustaisista, ja kuudesosa somalialaistaustaisista ilmoitti, että heille tuottaa vaikeuksia asioida pankissa, virastossa tai vastaavassa paikassa. Venäläis- ja kurditaustaiset kokivat myös jatkuvaa lääkärin hoidon tarvetta ja tyydyttymättömyyttä hoidon tarvetta useammin kuin tutkimuspaikkakuntien koko väestö keskimäärin. Lisäksi mielenterveyspalveluiden käyttö oli kurdi- ja venäläistaustaisten ryhmissä yhtä yleistä kuin tutkimuspaikkakuntien koko samanikäisessä väestössä, vaikka näissä ryhmissä masennus- ja ahdistusoireita esiintyi huomattavasti enemmän kuin koko väestössä keskimäärin. Yhteenvetona raportin perusteella voidaan todeta, että tutkittujen maahanmuuttajaryhmien kohdalla henkilöiden terveydentila ei ollut ainakaan parempi kuin koko väestön keskimäärin, ja monet heistä kokevat jäävänsä ilman tarvitsemiaan palveluita ja hoitoa.

Sainola-Rodriguezin ja Koehnin (2006) vuonna 2002 tekemä haastattelututkimus yhteensä 86:lle Suomessa oleskelevalle turvapaikanhakijalle ja pysyvästi Suomessa asuvalle maahanmuuttajalle tukee THL:n raportin tuloksia maahanmuuttajien mielenterveydentilan osalta. Haastatelluista lähes puolet ilmaisi kärsineensä yhdestä tai useammasta mielenterveysongelmasta Suomessa. Niistä maahanmuuttajista, jotka olivat olleen Suomessa vähemmän kuin viisi vuotta ilmaisi mielenterveysongelmia 64 prosenttia, mutta yli viisi vuotta Suomessa olleista vastaava osuus oli 25 prosenttia. Lisäksi

mielenterveysongelmien esiintyminen oli yleisempää 18–30-vuotiaiden kuin yli 30-vuotiaiden keskuudessa. Tutkimuksen pieni otoskoko vaikeuttaa tulosten yleistettävyyttä merkittävästi.

Tutkimuksessa havaittiin myös eroja mielenterveysongelmien ilmaisemisessa eri maahanmuuttajaryhmien välillä – eniten niitä ilmaisivat kurdialueilta tulleet, vähiten puolestaan Afrikasta ja Aasiasta tulleet maahanmuuttajat. Tämä havainto heijastanee ainakin osittain sitä, että eri kulttuurit voivat suhtautua mielenterveysongelmiin eri tavoin. Monissa kulttuureissa psyykkiset häiriöt koetaan häpeällisiksi, ja käsitys sairauden syistä ja hoitokeinoista voi poiketa länsimaisen lääketieteen näkemyksestä. Myös hoitohenkilökunta voi suhtautua eri tavalla maahanmuuttajiin, mikä voi vaikuttaa myös diagnostiikkaan. (Halla 2007.)

Sainola-Rodriguezin ja Koehnin (2006) mukaan mielenterveysongelmista kärsineistä maahanmuuttajista noin puolet oli hakenut hoitoa mielenterveysongelmaansa⁵. Lääkärit kuitenkin huomasivat mielenterveysongelmia vain vähän yli puolessa niitä tapauksia, joissa maahanmuuttaja oli itse ilmaissut kärsivänsä jostakin mielenterveydellisestä ongelmasta, eivätkä lääkärit asettaneet täsmällistä diagnoosia näissä tapauksissa.

Rikollisuus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuosikatsaus *Rikollisuustilanne 2012* (2013) antaa ajankohtaisimman kuvan ulkomaan kansalaisten rikollisuudesta. Katsaus sisältää tietoja tilastoitujen rikosten määrästä, piiloon jääneestä rikollisuudesta ja kontrollijärjestelmän toiminnasta. Julkaisu sisältää tämän tutkimuksen kannalta kiinnostavan luvun *Ulkomaalaiset, maahanmuuttajat ja rikollisuus* (Niemi ja Lehti 2012), jossa käsitellään ulkomaan kansalaisten tekemien rikosten määrää ja luonnetta, rikosten seuraamuksia, ja rikollisuuden kansainvälistymistä. Katsauksessa käsitellään ainoastaan *ulkomaan kansalaisten* rikollisuutta. Tämän takia merkittävä osa tämän tilaston rikollisuudesta ei itse asiassa ole maahanmuuttajien tekemää. Niemen ja Lehden arvion mukaan vuosina 2011 ja 2012 muista kuin liikenne rikkomuksista epäillyistä ulkomaan kansalaisista puolet oli Suomessa asuvia ja loput turisteja ja muita Suomessa vierailleita. Koska rikollisuuskatsaus perustuu ulkomaan kansalaisten tekemään rikollisuuteen, maahanmuuttajataustaiset Suomen kansalaiset määritellään kantaväestöön kuuluviksi.

Niemi ja Lehti (2012) painottavat, että verrattaessa ulkomaan kansalaisten tilastoitua rikollisuutta suomalaisten rikollisuuteen on syytä tarkastella eroja ottaen huomioon ikäryhmä, sukupuoli ja asuinpaikka ja muita rikollisuuseroja selittäviä tekijöitä. Rikoksen tekeminen on yleisintä kaikissa väestöryhmissä nuorten tai nuorten aikuisten keskuudessa, miesten keskuudessa ja rikoksia tehdään

⁵ Huomio kannattaa kiinnittää pieneen aineistokokoon: 86 henkilöä.

suhteellisesti enemmän suurissa asutuskeskuksissa. Nämä havainnot korostuvat ennen kaikkea maahanmuuttajaväestöä tarkasteltaessa, sillä rikosaktiivisessa iässä olevien miesten suhteellinen osuus on suurempi maahanmuuttajilla kuin suomalaisilla, ja maahanmuuttajat ovat keskittyneet asumaan nimenomaan suuriin kaupunkeihin. Tutkijoiden mukaan 15–24-vuotiaiden muun kuin liikennerikollisuuden kohdalla maahanmuuttajaepäiltyjen määrä on noin 1,7-kertainen suomalaisväestöön verrattuna ja rikosepäilyt painottuvat nuorten kohdalla nimenomaan kaikkein nuorimpiin ikäluokkiin. Sen sijaan 25–40-vuotiaissa maahanmuuttajien ikäryhmävakioitu rikollisuus on suomalaista vastaavaa ikäryhmää alemmalla tasolla. Tutkijoiden mukaan vuonna 2011 ulkomaalaisia tuomittiin alioikeudessa rangaistukseen 11,5 prosenttia kaikista Suomessa tuomituista. Osuus sisältää siis turisteja ja Suomessa lyhytaikaisesti vierailevia henkilöitä. Suomessa asuvien rikoksesta tuomittujen ulkomaalaisten määrä oli 7,6 prosenttia kaikista tuomituista vuonna 2011. Kaikista tuomituista ulkomaan kansalaisista 29 prosenttia oli venäläisiä, 24 prosenttia virolaisia ja 4 prosenttia ruotsalaisia.

Yhteenvedon suomalaisesta tutkimuksesta voidaan todeta, että empiirinen tutkimus Suomessa asuvien maahanmuuttajataustaisten nuorten pärjäämisestä on vielä vähäistä ja osa esitellyistä tämän tutkimuksen aihepiiriin liittyvästä tutkimuksesta onkin yleisiä, kaikkia maahanmuuttajia koskevia tutkimuksia. Yksilötason aineistoilla tapahtuva maahanmuuttotutkimus on kuitenkin lisääntymässä.

3.2 Eurooppalainen tutkimus maahanmuuttajataustaisista nuorista

Koulutus. Euroopassa on erityisesti 2000-luvulla tehty ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajanuoria koskevaa, koulutusta ja työelämää käsittelevää tutkimusta. Nämä tutkimukset voidaan karkeasti jakaa kahteen ryhmään: tutkimuksiin, jotka vertailevat toisen polven maahanmuuttajien ja kantaväestön lasten pärjäämistä koulutuksessa tai työelämässä, ja tutkimuksiin, jotka selvittävät maahanmuuttajien maahantuloian vaikutusta heidän koulu- tai työmarkkinamenestykseensä.

Taulukossa 1 esitellään joitakin viimeaikaisia eurooppalaisia tutkimuksia, joissa estimoidaan maahanmuuttajien ja kantaväestön lasten välisiä eroja mm. koulumenestyksessä, koulutusasteessa, työllisyydessä ja ansiotuloissa eri Euroopan maissa. Useimmat tutkimuksista keskittyvät yhden maan tilanteen arviointiin, mutta esimerkiksi Dustmann ym. (2012) ja Schnepf (2010) vertailevat useamman maan (myös Euroopan ulkopuolisten) tilanteita – näissä tutkimuksissa tarkastellaan lasten koulumenestystä PISA- ja muissa vastaavissa kansainvälisissä kokeissa.

Taulukko 1. Eurooppalainen maahanmuuttajataustaisten henkilöiden koulutusta ja työmarkkinoita koskeva tutkimus.

Tutkimus	Keskeiset tulokset	Vasteet
Dustmann C, Frattini T, Lanzara G. Educational achievement of second-generation immigrant. An international comparison. <i>Economic Policy</i> 2012; 27 (69): 143–165.	Toisen polven maahanmuuttajien menestys PISA-kokeissa vaihtelee maittain ja korreloi vahvasti heidän vanhempiensa työmarkkinamenestyksen kanssa. Vanhempien taustamuuttajien huomioiminen pienentää eroja maahanmuuttajien ja kantaväestön lasten välillä (joissain tapauksissa poistaa erot kokonaan). Maissa, joissa ulkomailla syntyneet vanhemmat ovat korkeasti koulutettuja, toisen polven maahanmuuttajat pärjäävät hyvin ja joskus jopa paremmin kuin kantaväestön lapset.	Lukutaidon ja matematiikan PISA-kokeiden tulokset 17 maassa (Kanada, Australia, Yhdysvallat, Itävalta, Saksa, Ranska, Alankomaat, Belgia, Sveitsi, Italia, Espanja, Kreikka, Portugali, Ruotsi, Tanska, Norja ja Suomi).
Algan Y, Dustmann C, Glitz A, Manning A. The economic situation of first and second-generation immigrants in France, Germany and the United Kingdom. <i>The Economic Journal</i> 2010; 120 (542): F4–F30.	Lähes kaikissa maissa ja kaikissa maahanmuuttajaryhmissä sekä toisen että ensimmäisen polven maahanmuuttajien koulumenestys on heikompaa kuin kantaväestön, mutta ero on suurempi ensimmäisen polven maahanmuuttajien joukossa. Keskeisin tulos on, että joka maassa useimpien maahanmuuttajaryhmien sekä heidän lastensa menestys työmarkkinoilla on heikompaa kuin kantaväestön, kun kontrolloidaan koulutusta, potentiaalista kokemusta ja alueellista sijoittumista.	Koulutukseen, ansiotuloihin ja työllisyyteen liittyvät vasteet kolmessa maassa (Ranska, Saksa ja Iso-Britannia). Koulutus: Ikä, jolloin henkilö päättää täysipäiväisen opiskelun. Ansiotulo: Nettomääräisen tuntipalkan logaritmi. Työllisyys: Indikaattori, joka saa arvon 1, jos henkilö on töissä.
Behrenz L, Hammarstedt M, Månsson J. Second-generation immigrants in the Swedish labour market. <i>International Review of Applied Economics</i> 2007; 21 (1): 157–174.	Maahanmuuttajastatuksella on selkeä negatiivinen työllisyysvaikutus, mutta vaikutuksen suuruus riippuu maahanmuuttajaryhmästä ja sukupuolesta. Toisen polven maahanmuuttajien tulot ovat tietyissä ryhmissä pienemmät kuin kantaväestön lasten, mutta monissa tapauksissa erot häviävät, kun kontrolloidaan taustamuuttajia kuten ikää, koulutusta sekä työllisyysvaikutusta.	Työllisyyteen ja ansiotuloihin liittyvät vasteet: Työllisyysvaste: Indikaattori, joka saa arvon 1, jos henkilöllä oli positiiviset työtulot. Ansiotulovaste: Henkilön vuoden 1997 työtulojen (sadoissa kruunuissa) logaritmi.
Riphahn R. Cohort effects in the educational attainment of second generation immigrants in Germany. An analysis of census data. <i>Journal of Population Economics</i> 2003; 16 (4): 711–737.	Toisen polven maahanmuuttajien koulumenestys on molemmilla mittareilla heikompaa kuin kantaväestön. Ero on tilastollisesti merkitsevä myös silloin, kun kontrolloidaan eri demografisia muuttajia, maahanmuuttajien assimilaatiota, vanhempien inhimillistä pääomaa, lähtömaata, sekä alueen ja vuoden kiinteitä vaikutuksia. Ero kantaväestön ja toisen polven maahanmuuttajien välillä kasvaa ajassa, eikä useiden kontrollimuuttajien lisääminen muuta kohorttivaikutuksia. Kohorttierot kuitenkin katoavat, kun kontrolloidaan kansalaisuutta.	Kaksi koulutusvastetta: Toiseen asteen koulutyyppi (lukio tai jokin muu), jossa henkilö on kirjoilla, sekä korkein saavutettu tutkinto (kolme tasoa).
Rooth D-O, Ekberg J. Unemployment and earnings for second generation immigrants in Sweden. Ethnic background and parent composition. <i>Journal of Population Economics</i> 2003; 16 (4): 787–814.	Toisen polven maahanmuuttajien menestys työmarkkinoilla vaihtelee riippuen maahanmuuttajien etnisestä taustasta. Menestys on heikkoa taustaltaan eteläeurooppalaisilla ja ei-eurooppalaisilla verrattuna kantaväestöön. Menestys on parempaa, mikäli toinen vanhemmista, erityisesti äiti, on syntynyt Ruotsissa.	Kaksi työmarkkinavastetta: Työttömyden todennäköisyys ja logaritmitiset vuosittaiset ansiotulot.
Schneepf SV. Immigrants' educational disadvantage. An examination across ten countries and three surveys. <i>Journal of Population Economics</i> 2007; 20 (3): 527–545.	PISA- ja TIMSS-tutkimuksiin perustuvat estimoinnit tuottavat samankaltaisia tuloksia maahanmuuttajien heikommasta koulumenestyksestä. Tutkimusmaat voidaan jakaa kahteen ryhmään: englanninkielisiin maihin, joissa maahanmuuttajien asema ei ole kovinkaan epäedullinen kantaväestöön verrattuna, ja Manner-Euroopan maihin, joissa maahanmuuttajien koulumenestys on selvästi heikompaa kuin kantaväestön. Näitä eroja voidaan selittää eroilla kantaväestön ja maahanmuuttajien sosioekonomisessa koostumuksessa. Ensimmäisen polven maahanmuuttajat pärjäävät useimmissa maissa heikommin kuin toisen polven (poikkeuksia on). Kaikissa maissa erot pienenevät, kun kontrolloidaan koulujen segregatioastetta.	Kolme koulutusvastetta kymmenessä OECD-maassa: Alankomaat Australia, Iso-Britannia, Kanada, Ranska, Ruotsi Saksa, Sveitsi, Uusi-Seelanti ja Yhdysvallat. Matematiikan PISA-kokeen tulos, matematiikan TIMSS-kokeen tulos ja lukutaidon PIRLS-kokeen tulos.

van Ours JC, Veenman J. The educational attainment of second-generation immigrants in The Netherlands. <i>Journal of Population Economics</i> 2003; 16 (4): 739–753.	Toisen polven maahanmuuttajat ovat koulutetumpia kuin ensimmäisen polven maahanmuuttajat, mutta vähemmän kuin kantaväestö. Aggregaattitason erot eri ryhmien välillä johtuvat eroista vanhempien koulutuksessa. Useimpien maahanmuuttajien lasten koulumenestys on samankaltaista kuin kantaväestön lasten, kun kontrolloidaan vanhempien koulutusta.	Suoritettu koulutus (neljä tasoa).
Tasiran A, Tezic K. Parental income and continuing education of second generation immigrants in Sweden. <i>International Review of Applied Economics</i> 2006; 20 (4) 491-514.	Mitä parempi asema vanhemmilla on työmarkkinoilla, sitä todennäköisemmin sekä kantaväestön että maahanmuuttajien lapset jatkavat opintojaan. Myös toisen polven maahanmuuttajien taustamaalla on vaikutusta opintojen jatkamiseen. Toisen polven maahanmuuttajat, joiden toinen vanhempi on syntynyt Ruotsissa, jatkavat opintojaan todennäköisemmin kuin sellaiset, joiden molemmat vanhemmat ovat ulkomaalaisia.	Kolme koulutusvastetta: Todennäköisyys jatkaa opintoja peruskoulun jälkeen, peruskoulun jälkeisten opintojen kesto, ja peruskoulun jälkeisen koulutuksen tyyppi.
Bratsberg B, Raaum O, Røed K. Educating children of immigrants. Closing the gap in Norwegian schools. IZA Discussion paper 6138, 2011.	Maahanmuuttajien lapset, erityisesti Norjan ulkopuolella syntyneet ensimmäisen polven maahanmuuttajat, keskeyttävät koulun todennäköisemmin kuin kantaväestön lapset. Ero on kaventunut viimeisen 20 vuoden aikana, ja toisen polven maahanmuuttajat ovat saavuttavat kantaväestön lapsia koulumenestyksessä. Lapsena maahan muuttaneiden toisen asteen tutkinnon suorittamisaste pienenee maahantuloian kasvaessa. Maahanmuuttajien ja kantaväestön erot tutkinnon suoritusasteissa häviävät, kun kontrolloidaan peruskoulun päättöarvosanaa.	Kaksi koulutusvastetta: Toisen asteen tutkinnon suorittaminen viiden vuoden sisällä peruskoulun päättämisestä ja peruskoulun päättöarvosana.

Tutkimuksissa käytetyt aineistot ovat tyypillisesti tutkimusmaiden väestörekisteritiedoista koostettuja poikkileikkaus- tai useammalta vuodelta yhdistettyjä aineistoja. Näissä tutkimuksissa eri vasteita selitetään pääasiassa joko maahanmuuttaja-asemaa osoittavalla indikaattorimuuttujalla tai maahanmuuttajan omalla tai vanhempien lähtöalueella. Tyypillisimmät tutkimuksissa käytetyt kontrollimuuttajat liittyvät lapsen kielitaitoon, asuinalueeseen, kouluun tai muihin ominaisuuksiin ja hänen vanhempiensa koulutukseen, sosioekonomiseen asemaan tai asemaan työmarkkinoilla. Tutkimuksessa käytetyn aineiston luonteesta riippuen joissakin tutkimuksissa kontrolloidaan myös kohortti- tai aikavaikutuksia.

Kunkin tutkimuksen keskeiset tulokset on koottu taulukkoon 1. Keskeisin johtopäätös näistä tutkimuksista on, että maahanmuuttajien lapset pärjäävät heikommin kuin kantaväestön lapset niin koulutus- kuin työelämän mittareilla. Monissa näistä tutkimuksista kuitenkin täsmennetään, että erot maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestön lasten välillä pienenevät tai jopa katoavat, kun estimoinneissa otetaan huomioon vanhempien erilaisia taustamuuttujia, kuten heidän koulutuksensa tai asemansa työmarkkinoilla. Joissakin tutkimuksissa eroja pärjäämisessä havaitaan myös eri maahanmuuttajaryhmien välillä. Lisäksi joissakin tutkimuksista havaitaan, että lapset, joilla vain toinen vanhemmista on maahanmuuttaja, pärjäävät paremmin kuin kahden maahanmuuttajan lapset.

Terveys. Taulukossa 2 on esitelty joitakin viimeaikaisia tutkimuksia koskien Euroopassa asuvien maahanmuuttajien terveyttä. Tällaisia tutkimuksia on Euroopassa tehty varsin vähän, ja kaiken kaikkiaan maahanmuuttajien terveydestä raportointi on useissa Euroopan maissa puutteellista ja

ongelmallista (Ingleby 2009). Ensinnäkään täysin yksiselitteistä maahanmuuttajan määritelmää ei ole, ja toiseksi korkeatasoista aineistoa erilaisista terveysindikaattoreista, terveydentilasta ja terveyspalveluiden käytöstä maahanmuuttajien keskuudessa ei ole useimmissa Euroopan Unionin maissa saatavilla (Ingleby 2009; Padilla ja Miguel 2009). Vaikka joitakin EU-maat kattavia tutkimuksia maahanmuuttajien terveydestä on viime vuosina julkaistu (esim. Fernandes ja Miguel 2009; WHO Regional Office for Europe 2010; Rechel ym. 2011), kattavaa tietoa maahanmuuttajien terveydestä, ja siitä kuinka terveysjärjestelmät voisivat parhaiten auttaa, ei ole juuri tarjolla. Lisäksi suurin osa tutkimuksesta on keskittynyt vain ensimmäisen polven maahanmuuttajiin, mutta monet tutkijat ovat todenneet että toisen polven maahanmuuttajien kohtaamat terveydelliset haasteet voivat olla suuremmat kuin heidän maahanmuuttajavanhempiensa (esim. Ingleby 2009 ja WHO Regional Office for Europe 2010).

Mikäli yleistyksiä ylipäätään voidaan tehdä, näyttää siltä että Euroopassa asuvat maahanmuuttajat ovat alttiimpia tarttuville taudeille sekä ammattitaudeille ja mielenterveysongelmille, mikä voi osittain johtua heidän lähtömaansa tautitaustasta, huonoista elinoloista, arveluttavista työoloista ja maastamuuttoon johtaneista mahdollisista traumaista (Gushulak ym. 2010). Maailman terveysjärjestö WHO:n raportti (WHO Regional Office for Europe 2010) kartoittaa ja summaa laajasti Euroopassa asuvien maahanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen terveyttä koskevien tutkimusten tuloksia. Keskeisimmät raportin havainnot ovat, että tyypillisesti sekä maahanmuuttajien että etnisten vähemmistöjen terveydentila on heikompi ja heidän saamansa terveyspalvelut suppeampia kuin kantaväestön, mutta erot riippuvat tutkittavasta maahanmuuttajaryhmästä, terveysongelmien ja -palveluiden tyypistä, ja tutkimusmaasta. Jotkin maahanmuuttajaryhmät saattavat terveydellisesti pärjätä kantaväestöä paremmin jossakin suhteessa, mutta pääasiassa tutkimuksissa saadaan päinvas- taisia tuloksia. Jotkin terveyseroista maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestön välillä kuitenkin pienenevät tai häviävät, kun henkilöiden sosioekonomista taustaa kontrolloidaan. WHO:n raportin mukaan maahanmuuttajaryhmien kohdalla ei välttämättä aina riitä, että heille tarjotaan samat terveyspalvelut kuin kantaväestölle, sillä olemassa olevat terveysjärjestelmät eivät aina sovellu eri maahanmuuttajaryhmien erityisiin tarpeisiin.

Maahanmuuttajataustaisten henkilöiden yleisestä terveydestä ja sairastavuudesta verrattuna kanta- väestöön ei siis juuri ole tutkimusta, mutta joitakin tutkimuksia mielenterveysongelmien eroista on saatavilla. Stevens ja Vollebergh (2008) vertailevat katsauksessaan lasten mielenterveyttä koskevia tutkimuksia 20 eri maasta (Eurooppa, Yhdysvallat, Kanada ja Israel) koskien eri maahanmuuttajasukupolvia. Cantor-Graae ja Selten (2005) puolestaan vertailevat meta-analyysissään 18 eri maan (Isossa-Britannia, Hollanti, Tanska, Ruotsi ja Australia) tehtyjä skitsofrenian esiintyvyyttä eri maahanmuuttajaryhmissä käsitteleviä tutkimuksia. Katsausten tulokset ovat ristiriitaisia. Stevens ja Vol-

lebergh (2008) eivät löytäneet näyttöä siitä, että maahanmuuttajataustaisilla lapsilla tai nuorilla olisi korkeampi mielenterveysongelmien riski kuin samanikäisellä kantaväestöllä. Cantor-Graae ja Selten (2005) havaitsevat skitsofreniariskin olevan toisen polven maahanmuuttajien keskuudessa suurempi kuin ensimmäisen polven maahanmuuttajien, ja henkilökohtainen tai perheen muuttohistoria on skitsofrenian esiintymiselle keskeinen riskitekijä.

Taulukko 2. Eurooppalainen maahanmuuttajataustaisten henkilöiden terveyteen ja rikollisuuteen liittyvä tutkimus.

Tutkimus	Keskeiset tulokset	Vasteet
Mladovsky P. Migration and health in the EU. London: The London School of Economics and Political Science, Research Note, 2007.	Kaiken kaikkiaan maahanmuuttajien terveyttä tilastoidaan Euroopassa heikosti, ja tutkimuksia, joissa ensimmäisen tai toisen polven maahanmuuttajien terveyttä verrataan kantaväestön terveyteen, on hyvin vähän jos ollenkaan. Tästä huolimatta aiemmat tutkimukset osoittavat, että vaikka maahanmuuttajat kärsivät korkeammasta kuolleisuudesta joidenkin sairauksien kohdalla kuin kantaväestö, päinvastaisia tuloksia saadaan toisten sairauksien kohdalla. Monissa yhteyksissä tämä etu kuitenkin katoaa tarkasteltaessa toisen polven maahanmuuttajia. Monien tutkimusten mukaan terveyspalvelut eivät ole yhtäläisesti maahanmuuttajien saavutettavissa, ja he käyttävät terveyspalveluita tyypillisesti vähemmän kuin kantaväestö.	Tutkimuskysymys: Millainen on maahanmuuttajien terveydentila verrattuna kantaväestöön, ja ovatko terveyspalvelut yhtäläisesti saavutettavissa ja käytettävissä maahanmuuttajille ja kantaväestölle Euroopan Unioniin kuuluvissa maissa.
WHO Regional Office for Europe. How health systems can address health inequities linked to migration and ethnicity. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2010.	Tyypillisesti sekä maahanmuuttajien että etnisten vähemmistöjen terveydentila on heikompi ja heidän saamansa palvelut suppeampia kuin kantaväestön, mutta erot riippuvat tutkittavasta maahanmuuttajaryhmästä, terveysongelmien ja -palveluiden tyypistä, ja tutkimusmaasta.	Tutkimuskysymys: Millaiset ovat maahanmuuttajien terveydentila ja heidän saamansa palveluiden laajuus ja laatu verrattuna kantaväestöön, ja kuinka terveysjärjestelmät WHO:n Euroopan alueella voivat puuttua näihin mahdollisiin eroihin.
Stevens G, Vollebergh W. Mental health in migrant children. Journal of Child Psychology and Psychiatry 2008; 43 (3): 276–294.	Tutkimukset eivät anna yksimielistä näyttöä siitä, että maahanmuuttaja-taustaisilla lapsilla olisi suurempi mielenterveysongelmien riski kuin kantaväestöllä. Johtopäätösten tekeminen tästä riskistä on vaikeaa, sillä maahanmuuttajataustan vaikutus lasten mielenterveyteen vaihtelee riippuen käytetystä tietolähteestä, sekä maahanmuuttajaryhmän ja vastaanottavan maan ominaisuuksista.	Tutkimuskysymys: Kuinka maahanmuuttajatausta vaikuttaa lapsen ongelmakäyttäytymisen kehittymiseen (verrattuna etniseen vähemmistöön kuulumiseen).
Cantor-Graae E, Selten J-P. Schizophrenia and migration. A meta-analysis and Review. The American Journal of Psychiatry 2005; 162 (1): 12–24.	Toisen polven maahanmuuttajien suhteellinen skitsofreniariski on suurempi kuin ensimmäisen polven maahanmuuttajien. Eri maahanmuuttajaryhmien väliset vertailut osoittavat, että kehitysmaista lähtöisin olevilla maahanmuuttajilla riski on suurempi, samoin kuin maahanmuuttajilla, jotka ovat lähtöisin alueilta, joissa valtaväestö on tummaihoista. Henkilön tai perheen muuttohistoria on skitsofrenian esiintymiselle keskeinen riskitekijä.	Tutkimuskysymykset: Kuinka johdonmukaisia aiemmat tutkimustulokset koskien maahanmuuttajien skitsofreniaa ovat, ja onko joidenkin maahanmuuttajaryhmien kohdalla skitsofreniariski suurempi kuin toisten.

<p>Killias M. Criminality among second-generation immigrants in Western Europe. A review of the evidence. <i>Criminal Justice Review</i> 1989; 14 (1): 13–42.</p>	<p>Kirjallisuuskatsausartikkelin mukaan tutkimuskysymykseen on vaikea vastata aikaisemman tutkimuskirjallisuuden metodologisten ja aineistollisten puutteiden johdosta. Katsauksen artikkelit vuosilta 1970–1989. Useat tutkimukset osoittavat, että toisen polven maahanmuuttajanuoret tekevät enemmän rikoksia kuin kantaväestön nuoret, mutta ensimmäisen polven maahanmuuttajat vähemmän kuin kantaväestö. Maahanmuuttajanuorten erilainen sopeutuminen maiden erilaisiin koulutusjärjestelmiin ja erilaisiin työmarkkinoihin voi selittää maahanmuuttajanuorten rikollisuuskäyttäytymistä.</p>	<p>Kolme tutkimuskysymystä: Kohdellaanko toisen polven maahanmuuttajia eri tavoin oikeusjärjestelmässä; osallistuvatko toisen polven maahanmuuttajat enemmän rikolliseen toimintaan; ja mitkä tekijät selittävät toisen polven maahanmuuttajien korkeampia rikollisuuslukuja.</p>
<p>Martens P. Immigrants, crime and criminal justice in Sweden. Julkaisussa: Tonny M, toim. Ethnicity, crime and immigration. Comparative and cross-national perspectives. Chicago, IL: The University of Chicago Press, 1997: 183–255.</p>	<p>Ruotsissa sekä ensimmäisen että toisen polven maahanmuuttajat osallistuvat enemmän rikolliseen toimintaan kuin kantaväestö. Toisen polven maahanmuuttajat tekevät vähemmän rikoksia kuin ensimmäisen polven.. Lisäksi toisen polven maahanmuuttajien rikollisuus on hyvin samankaltaista kuin kantaväestön. Niissä maahanmuuttajaryhmissä, joissa rikollisuutta on paljon ensimmäisen polven keskuudessa, rikollisuutta on paljon myös toisen polven keskuudessa.</p>	<p>Rikollisuuteen osallistumisen aste rikostyypeittäin</p>
<p>Albrecht H-J. Ethnic minorities, crime and criminal justice in Germany. Julkaisussa: Tonny M, toim. Ethnicity, crime and immigration. Comparative and cross-national perspectives. Chicago, IL: The University of Chicago Press, 1997: 31–99.</p>	<p>Saksassa etnisten vähemmistöjen osallistuminen rikollisuuteen on yleisempää kuin kantaväestön, vaikka eri demografisia tekijöitä otetaan huomioon. Ensimmäisen polven maahanmuuttajien rikollisuuden aste on verrattavissa kantaväestöön, mutta toisen ja kolmannen polven maahanmuuttajat osallistuvat rikolliseen toimintaan kantaväestöä enemmän.</p>	<p>Epäiltyjen osuus väestöstä poliisin rekisterissä</p>
<p>Torgersen L. Patterns of self-reported delinquency in children with one immigrant parent, two immigrant parents and Norwegian-born parents. <i>Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention</i> 2001; 2 (2): 213–227.</p>	<p>Norjassa maahanmuuttajien lapset tekevät vähemmän vähäisiä rikoksia, mutta enemmän väkivaltarikoksia, kuin kantaväestön lapset. Nuoret, joilla vain toinen vanhemmista on maahanmuuttaja, tekevät enemmän rikoksia kuin kahden maahanmuuttajavanhemman lapset, lukuun ottamatta miesten tekemiä väkivaltarikoksia. Eri maahanmuuttajaryhmien välillä on merkittäviä eroja rikollisuuden esiintyvyydessä.</p>	<p>Neljä rikollisuusvastetta 6-tasoisella asteikolla: Osallistuminen mihin tahansa rikolliseen toimintaan, osallistuminen väkivaltaiseen toimintaan, osallistuminen vähäisiin omaisuusrikoksiin ja osallistuminen vakaviin omaisuusrikoksiin. Itseraportoitu rikollisuus.</p>
<p>Hällsten M, Sarnecki J, Szulkin R. Crime as a price of inequality? The gap in registered crime between childhood immigrants, children of immigrants and children of native Swedes. <i>British Journal of Criminology</i> 2013; 53 (3): 456–481.</p>	<p>Ruotsissa Tukholman alueella niin ensimmäisen kuin toisen polven maahanmuuttajat tekevät enemmän rikoksia kuin kantaväestön lapset. Toisen polven maahanmuuttajat tekevät vähemmän rikoksia kuin ensimmäisen polven, ja suurimmat erot kantaväestöön ovat väkivaltarikoksissa ja vankeuksien kestossa. Kuitenkin suurin osa näistä eroista voidaan selittää vanhempien sosioekonomisella taustalla ja asuinalueen segregatioasteella.</p>	<p>Seitsemän rikollisuusvastetta mitattuna niiden kokonaismäärällä: Epäilyt, vakavat epäilyt, tuomiot, vankilatuomiot, pitkät vankilatuomiot, väkivaltarikokset, ja vankeuden kesto.</p>
<p>Vazsonyi A, Killias M. Immigration and crime among youth in Switzerland. <i>Criminal Justice and Behavior</i> 2001; 28 (3): 329–366.</p>	<p>Sveitsissä toisen polven maahanmuuttajanuoret, sekä miehet että naiset, osallistuvat enemmän rikolliseen toimintaan kuin ensimmäisen polven maahanmuuttajanuoret tai kantaväestön nuoret, mutta kaikki nämä erot ilmevät vakavuudeltaan vähäisempien rikosten yhteydessä. Ensimmäisen polven maahanmuuttajanuorten ja kantaväestön nuorten välillä ei ole eroja häiriökäyttäytymisen esiintyvyydessä.</p>	<p>Kyselyaineisto 15–19-vuotiaille. Itseraportoitu rikollisuus. Kahdeksan häiriökäyttäytymiseen liittyvää vastetta mitattuna niiden kokonaismäärällä: vandalismi, alkoholi, huumeet, häiriköinti koulussa, yleinen häiriköinti, varkaus, pahoinpitely ja em. seitsemästä vasteesta muodostettu keskiarvo.</p>

Schmitt-Rodermund E, Silbereisen R. The prediction of delinquency among immigrant and non-immigrant youth. Unwrapping the package of culture. <i>International Journal of Comparative Psychology</i> 2008; 49 (2–3): 87–109.	Saksassa sekä ensimmäisen että toisen polven maahanmuuttajanuoret osallistuvat enemmän rikolliseen toimintaan kuin kantaväestön nuoret – ensimmäisen polven maahanmuuttajanuoret näistä ryhmistä eniten. Kaikkien ryhmien kohdalla rikollisuutta ennustavat tekijät ovat kuitenkin samoja, ja näistä vanhempien väkivaltaisuus ja rikolliset uskomukset selittävät kolme neljäsosaa eri maahanmuuttajaryhmien välisistä eroista rikollisuuteen osallistumisessa.	Kyselytutkimus. Itseraportoitu rikollisuus 837 miestä, 12–20-vuotiaita. 19 erilaisesta rikoksesta muodostettu rikollista toimintaa kuvaava vaste mitattuna osallistumiskertojen summana (osallistunut 0–19:ään rikoksista viimeisen 12 kuukauden aikana).
Papadopoulos G. Property crime and immigration in England and Wales. Evidence from the offending, crime and justice survey. Manuscript, University of Essex, 2010.	Kantaväestö tekee enemmän omaisuusrikoksia kuin maahanmuuttajat, mutta ero väestöryhmien välillä ei ole tilastollisesti merkitsevä. Ero on kuitenkin merkitsevä, kun tarkastellaan vain Lontoossa asuvia henkilöitä. Lisäksi mustat maahanmuuttajat tekevät selvästi vähemmän omaisuusrikoksia kuin musta ja valkoinen kantaväestö. Tutkimus ei erota ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajien rikollisuutta toisistaan.	Omaisuusrikollisuusvaste, joka saa arvon 1, jos henkilö on tehnyt omaisuusrikoksen viimeisen vuoden aikana. Omaisuusrikokseksi määritellään ajoneuvovarkaus, vahingonteko, murto, ryöstö ja muut varkauudet.

Rikollisuus. Maahanmuuttajataustaisten henkilöiden rikollisuutta koskeva tutkimus Euroopassa on vähäistä, mutta joitakin viimeaikaisia esimerkkejä siitä esitellään taulukossa 2. Siinä missä taloustieteellinen tutkimus maahanmuuton ja rikollisuuden yhteydestä on keskittynyt lähinnä estimoimaan maahanmuuton vaikutusta rikollisuuteen aggregaattitasolla (esim. Ranskassa Aoki ja Todo 2009; Italiassa Bianchi ym. 2012), kun taas yksilötasolla tutkimus on ollut pääasiassa sosiologien ja kriminologien tekemää. Melko varhainen kriminologinen tutkimus aiheesta on Killiasin (1989) katsaus Euroopan toisen polven maahanmuuttajien rikollisuutta koskeviin aiempiin tutkimustuloksiin. Näiden perusteella Killias (1989) toteaa, että toisen polven maahanmuuttajanuoret tekevät enemmän ja ensimmäisen polven maahanmuuttajat vähemmän rikoksia kuin kantaväestön nuoret. Syyksi nuorten rikollisuuskäyttäytymiselle hän epäilee maahanmuuttajanuorten erilaista sopeutumista maiden erilaisiin koulutusjärjestelmiin ja erilaisiin työmarkkinoihin.

Tonryn (1997) toimittamassa kirjassa *Ethnicity, crime and immigration* tutkijat kartoittavat Saksan, Englannin ja Walesin, Ruotsin, Hollannin, Yhdysvaltojen, Sveitsin, Australian, Kanadan ja Ranskan kokemuksiin maahanmuuttajien rikollisuudesta, mutta Euroopan toisen polven maahanmuuttajien rikollisuutta tarkastellaan vain Saksan, Ruotsin, ja Sveitsin kontekstissa. Siinä missä Martensin (1997) mukaan Ruotsissa asuvat toisen polven maahanmuuttajat osallistuvat vähemmän rikolliseen toimintaan kuin ensimmäisen polven maahanmuuttajat, Saksan tapauksessa Albrecht (1997) ja Sveitsin tapauksessa Killias (1997) tekevät päinvastaisia havaintoja.

Viimeaikoina toisen polven maahanmuuttajien rikollisuutta on tutkittu Pohjoismaista mm. Ruotsissa ja Norjassa. Ruotsin kohdalla tulokset osoittavat, että niin ensimmäisen kuin toisen polven maahanmuuttajat tekevät enemmän rikoksia kuin kantaväestön jälkeläiset. Toisen polven maahanmuuttajat tekevät vähemmän rikoksia kuin ensimmäisen polven, ja suurimmat erot kantaväestöön ovat

väkivaltarikoksissa ja vankeuksien kestossa. Kuitenkin suurin osa näistä eroista kantaväestöön nähden voidaan selittää vanhempien sosioekonomisella taustalla ja naapuruston segregatioasteella. (Hällsten ym. 2013.) Norjassa puolestaan maahanmuuttajien jälkeläiset tekevät vähemmän vähäisiä rikoksia, mutta enemmän väkivaltarikoksia, kuin kantaväestön lapset. Lisäksi nuoret, joilla vain toinen vanhemmista on maahanmuuttaja, tekevät enemmän rikoksia kuin kahden maahanmuuttajavanhemman lapset, lukuun ottamatta miesten tekemiä väkivaltarikoksia (Torgersen 2001).

Kaiken kaikkiaan rikollisuuteen liittyvä tutkimus on vähäistä ja osa tässä esitellystä tutkimuksista on jo suhteellisen vanhoja. Väestöryhmien välisten erojen tarkastelussa on käytetty hyvin erilaisia tietolähteitä itseraportoidusta rikollisuudesta tilastoihin. Osassa tilastoja hyödyntäviä tutkimuksia ei ole kontrolloitu taustatekijöitä. Erilaisten kyselytutkimukseen perustuvien aineistojen käyttö vaikuttaa lisääntyneen ajan myötä. Eri tutkimusten tuloksissa on ristiriitaisuutta erityisesti siitä lisääntykö vai väheneekö maahanmuuttajien rikollisuus maahanmuuttosukupolven mukaan.

3.3 Amerikkalainen tutkimus maahanmuuttajataustaisista nuorista

Yhdysvalloissa maahanmuutolla ja sen maahanmuuttotutkimuksella on selvästi pitempi historia kuin Euroopassa. Ensimmäisiä merkittäviä toisen polven maahanmuuttajia koskevia taloustieteellisiä tutkimuksia löytyy jo 1970-luvun lopulta ja 1980-luvun alusta (esim. Chiswick 1977 ja Carliner 1980). Varhaisempien tutkimusten ongelmana on kuitenkin se, että tutkimusaineistoilla ei ole mahdollista tunnistaa vanhempien ja lasten välisiä biologisia suhteita. Tutkimukset on tehty joko poimimalla otos yhden vuoden poikkileikkausaineistosta (esim. Chiswick 1977 ja Carliner 1980), josta käy ilmi otoshenkilön vanhempien syntymämaa, tai poimimalla otokset kahden eri vuoden poikkileikkausaineistosta, joista aiemman vuoden aineiston otoshenkilöt voisivat olla jälkimmäisen aineiston otoshenkilöiden vanhempia (esim. Borjas 1993).

Koulutus ja tulot. Taulukossa 3 on esitelty viimeaikaista maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten koulu- ja työelämämenestystä käsittelevää tutkimusta. Amerikkalaiset taloustieteilijät ovat tutkineet maahanmuuttajataustaisten henkilöiden koulutusta, asemaa työelämässä ja sosiaalista integraatiota tyypillisesti sukupolvien välisen sosiaalisen liikkuvuuden näkökulmasta. Keskeisiä tutkimuskysymyksiä ovat olleet muun muassa, missä määrin ensimmäisen sukupolven koulutus- ja tulotaso korreloivat seuraavan sukupolven koulutuksen ja tulotason kanssa, ja kuinka paljon perhetaustaa kuvaavien tekijöiden merkitys vaihtelee eri maahanmuuttajaryhmien välillä sekä maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä. Sukupolvien välistä sosiaalista liikkuvuutta maahanmuuttajien kontekstissa on teoreettisesti mallintanut esimerkiksi Borjas (1993). Hänen mallinsa perustuu ajatuk-

seen, että mikäli taidot ja kyvyt ovat ainakin osittain siirrettävissä yli sukupolvien, yhden maahanmuuttajasukupolven (vanhempien) kykyperusteinen valikoituminen heijastuu sitä seuraavaan sukupolveen (lapsiin). Täten ensimmäisen sukupolven ominaisuuksien lisäksi lähtömaiden ominaisuudet vaikuttavat toisen polven maahanmuuttajien ansiotuloihin. Borjasin (1993) empiiriset tulokset antavat tukea tälle teorialle. Vaikka maahanmuuttajien tulot lähestyvät keskiarvoa yli sukupolviin, toisen polven maahanmuuttajien ansiotuloihin vaikuttavat vahvasti samantaustaisten ensimmäisen polven maahanmuuttajien ansiotulot. Havainnot ovat linjassa teorian kanssa myös siinä suhteessa, että lähtömaan ominaisuuksilla on tilastollisesti merkitsevä yhteys sekä ensimmäisen että toisen polven maahanmuuttajien ansiotuloihin.

Tutkimuksissa, joissa keskitytään vertaamaan eri maahanmuuttajasukupolvia kantaväestöön, Yhdysvalloissa saadut tulokset toisen polven maahanmuuttajien tilanteesta poikkeavat melko paljon Euroopassa saaduista. Siinä missä eurooppalaiset tutkimukset kertovat tarinaa enemmän tai vähemmän heikosti pärjäävistä maahanmuuttajien lapsista, amerikkalaisten tutkimusten viesti on usein päinvastainen. Ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajilla on tyypillisesti korkeampi koulutus ja toisinaan myös korkeammat ansiot kuin verrattavilla kantaväestön lapsilla. Tosin monissa tutkimuksissa myös todetaan, että eri maahanmuuttajaryhmien välillä on merkittäviä eroja niin koulutus- kuin tulotasoissa.

Taulukko 3. Amerikkalainen maahanmuuttajataustaisten henkilöiden koulutusta ja työmarkkinoita koskeva tutkimus.

Tutkimus	Keskeiset tulokset	Vasteet
Chiswick B. Sons of immigrants. Are they at an earnings disadvantage? <i>American Economic Review</i> 1977; 67 (1): 376–380.	Toisen polven maahanmuuttajamiesten ansiotulot eroavat vain vähän kantaväestön miesten ansiotuloista kun verrataan perhetaustaltaan samanlaisia henkilöitä. Miesten, joiden isä on ulkomaalainen ja äiti kantaväestöön kuuluva, ansiotulot ovat noin 8 % korkeammat kuin kantaväestön miesten. Etu kantaväestön miehiin nähden on noin 6 % jos molemmat vanhemmista ovat ulkomaalaisia, ja noin 4 % jos vain äiti on ulkomaalainen.	Miesten vuositulojen (tuhausissa dollareissa) logaritmi.
Chiswick B, DebBurman N. Educational attainment. Analysis by immigrant generation. <i>Economics of Education Review</i> 2004; 23 (4): 361–379.	Toisen polven maahanmuuttajilla on korkeampi koulutustaso kuin ulkomailla syntyneillä tai kantaväestön lapsilla. Murrosikäisenä maahan tulleilla on vähemmän koulutusvuosia kuin sitä nuorempina tai vanhempina maahan tulleilla. Myös maahanmuuttajien välillä on eroja koulutustasossa riippuen lähtömaasta.	Koulutusvuosien määrä (11 luokkaa).
Borjas GJ. The Intergenerational mobility of immigrants. <i>Journal of Labor Economics</i> 1993; 11 (1): 113–135.	Toisen polven maahanmuuttajien ansiotuloja selittävät vahvasti ensimmäisen polven maahanmuuttajien ansiotulot. Toisen polven maahanmuuttajien ansiotulot korreloivat myös heidän vanhempiansa lähtömaan tulotaso ja taloudellinen epätasa-arvo.	Toisen polven maahanmuuttajien vuoden 1970 ansiotulojen (suhteessa kolmannen sukupolven ansiotuloihin) logaritmi.

<p>Card D, DiNardo J, Estes E. The more things change. Immigrants and the children of immigrants in the 1940s, the 1970s and the 1990s. Julkaisussa: Borjas GJ, toim. Issues in the economics of immigration. Chicago, IL: The University of Chicago Press, 2000: 227–269.</p>	<p>Maahanmuuttajien lasten suhteellinen asema on säilynyt ennallaan, ja eri sukupolvien assimilaation taso sekä koulutuksessa että ansiotuloissa on pysynyt vakaana viimeiset 50 vuotta. Maahanmuuttajien lapsilla on selvästi korkeampi koulutus ja ansiotulot kuin kantaväestön lapsilla, kun kontrolloidaan heidän vanhempinsa taustaa. Sosiaalinen liikkuvuus sukupolvien välillä – mitattuna sekä tuloilla että koulutusasteella – on suurempaa maahanmuuttajien keskuudessa kuin kantaväestön keskuudessa.</p>	<p>(1) Ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajien mediaaniviikkotulon logaritmin (erotuksena kantaväestön mediaaniviikkotulonasta) muutos vuodesta 1940 vuoteen 1970. (2) Koulutukseen ja ansiotuloihin liittyvät vasteet. <i>Koulutusvaste</i>: Keskimääräisten koulutusvuosien lukumäärä. <i>Ansiotulovaste</i>: Keskimääräisten viikkotulojen logaritmi.</p>
<p>Borjas GJ. Making it in America. Social mobility in the immigrant population. NBER Working Paper no. 12088, 2006.</p>	<p>Toisen polven maahanmuuttajien ansiotulot suhteessa kantaväestöön ovat noin 5–10 % korkeammat kuin ensimmäisen polven maahanmuuttajien. Maahanmuuttajaryhmien sisällä ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajien sosioekonomiset asemat ovat vahvasti positiivisesti korreloituneita, ja noin puolet sosioekonomisista eroista maahanmuuttajaryhmien välillä säilyvät sukupolvesta toiseen.</p>	<p>Ikä- ja koulutuskorjatut ansiotulot suhteessa kolmanteen sukupolveen eli kantaväestöön.</p>
<p>Card D. Is the new immigration really so bad? The Economic Journal 2005; 115 (507): F300–F323.</p>	<p>Toisen polven maahanmuuttajilla on pitempi koulutus ja suurempi työllisyyden todennäköisyys kuin kantaväestöllä. Pitempi koulutus selittää suurelta osin myös toisen polven maahanmuuttajien kantaväestöä korkeammat ansiotulot. Huolimatta vanhempinsa heikommasta koulutuksesta, maahanmuuttajien lapset näyttävät saavuttavan ja jopa ohittavan kantaväestön lapset koulutuksessa ja työelämässä.</p>	<p>Koulutukseen, työllisyyteen ja ansiotuloihin liittyvät vasteet. <i>Koulutusvaste</i>: Koulutusvuosien lukumäärä. <i>Työllisyysvaste</i>: Työllisyystodennäköisyys. <i>Ansiotulovaste</i>: Tuntiansioiden logaritmi.</p>
<p>Portes A, MacLeod D. Educating the second generation. Determinants of academic achievement among children of immigrants in the United States. Journal of Ethnic and Migration Studies 1999; 25 (3): 373–396.</p>	<p>Tiettyjen maahanmuuttajaryhmien lapset pärjäävät koulussa paremmin kuin toiset, mikä voidaan suurelta osin selittää vanhempien sosioekonomisella asemalla, ja tässä suhteessa maahanmuuttajien lapset eivät eroa kantaväestön lapsista. Suuret lähtötasoerot koetuloksissa eri maahanmuuttajaryhmien välillä eivät kuitenkaan katoa, vaikka kontrolloidaan inhimillisen ja sosiaalisen pääoman muutujia, tai koulujen ominaisuuksia: aasialaistaustaiset lapset pärjäävät minkä tasoisessa koulussa tahansa, kun taas meksikolaistaustaisten heikompi menestys korostuu erityisesti eliittikouluissa.</p>	<p>(1) Kaksi koulutusvastetta: Itseraportoidut kouluarvosanat ja standardisoidut matematiikan ja lukutaidon kokeiden tulokset. (2) Useita koulukohtaisia koetuloksia selittäviä tekijöitä.</p>
<p>Abada T, Hou F, Ram B. Ethnic differences in educational attainment among the children of immigrants. Canadian Journal of Sociology 2008; 34 (1): 1–28.</p>	<p>Useimmat toisen polven maahanmuuttajaryhmät hankkivat korkeamman koulutuksen kuin vanhempansa. Erityisesti isän saama yliopistokoulutus korreloi positiivisesti lasten yliopistosta valmistumisen kanssa, samoin kuin perheen yhtenäisyys ja kaupunkimainen asuinpaikka. Korkea sosiaalinen pääoma ja samataustaiset ystävät korreloivat myös positiivisesti joidenkin maahanmuuttajaryhmien koulutustason kanssa. Kaiken kaikkiaan etnisellä taustalla on suuri merkitys koulutuksellisessa eriarvoistumisessa.</p>	<p>Todennäköisyys suorittaa yliopistotutkinto.</p>
<p>Hum D, Simpson W. The legacy of immigration. Labour market performance and education in the second generation. Applied Economics 2007; 39 (15): 1985–2009.</p>	<p>Sekä miesten että naisten keskuudessa toisen polven maahanmuuttajien palkat ja ansiot ovat korkeammat kuin kantaväestön, mutta kun kontrolloidaan koulutusta, ero pienenee. Toisen polven maahanmuuttajat, joilla molemmat vanhemmat ova ulkomaalaisia, saavuttavat vuoden pitemmän koulutuksen kuin kantaväestön lapset, kun kontrolloidaan vanhempien taustaa.</p>	<p>(1) Kolme työllisyys- ja ansiotulovastetta: Tuntipalkan logaritmi, tehtyjen vuosityöntuntien lukumäärä, ja vuosittaisten ansiotulojen logaritmi. (2) Koulutusvuosien lukumäärä.</p>

Terveys ja sairausvakuutus. Maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten terveyttä käsittelevä tutkimus Yhdysvalloissa keskittyy eurooppalaista tutkimusta enemmän tarkastelemaan eroja sairausvakuutuksen olemassaolossa eri väestöryhmien keskuudessa. Toki samat tutkimukset tarkastelevat usein myös terveyseroja maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä. Tätä kirjallisuutta esitellään taulukossa 4. Huomioitavaa on, että monet vertailututkimukset perustuvat kyselytutkimusaineistoihin ja täten itseraportoituun (tässä tapauksessa lasten vanhempien raportoimaan) terveydentilaan. Viimeaikaisista tutkimuksista käy ilmi, että maahanmuuttajien lasten terveys on tyypillisesti heikompi, he käyttävät terveyspalveluita harvemmin, ja he kuuluvat harvemmin sairasvakuutuksen piiriin kuin kantaväestön samanikäiset lapset. Maahanmuuttajien murrosikäisillä lapsilla näyttäisi myös olevan enemmän mielenterveyteen ja käyttäytymiseen liittyviä ongelmia kuin kantaväestön samanikäisillä lapsilla. Useissa tutkimuksissa myös todetaan, että erilaiset mielenterveysongelmat ovat yleisempiä toisen kuin ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajien keskuudessa (esim. Alegria ym. 2007 ja Breslau ym. 2007).

Rikollisuus. Viimeaikaista, toisen polven maahanmuuttajia koskevaa, rikollisuutta käsittelevää tutkimusta esitellään taulukossa 4. Vastaavasti kuin terveyttä käsittelevät tutkimukset, monet näistä tutkimuksista perustuvat kyselytutkimusaineistoihin ja itseraportoituuihin vastemuuttujiin. Lisäksi, kuten edellä koulutusta ja työelämää koskevat tutkimuksissa, näissäkin tutkimuksissa vertailu tapahtuu useimmiten sekä eri maahanmuuttajasukupolvien välillä että kantaväestön ja maahanmuuttajaväestön välillä. Tutkimuksissa tyypillisesti havaitaan, että toisen polven maahanmuuttajat osallistuvat ensimmäistä polvea enemmän rikolliseen toimintaan ja kolmannen sukupolven maahanmuuttajat useammin kuin ensimmäisen tai toisen sukupolven edustajat. Tutkimuksesta riippuen eri maahanmuuttajasukupolvien rikolliseen toimintaan osallistuminen on joko vähäisempää tai suunnilleen samalla tasolla kuin kantaväestön.

Suomen maahanmuuttokeskustelun kannalta Yhdysvaltalainen kirjallisuus antaa lähinnä viitteitä siitä mitä voitaisiin tutkia ja mitkä kysymykset ovat relevantteja. On kuitenkin hyvä huomata, että niin koulutusta, terveyttä kuin rikollisuuttakin koskevien tulosten tulkitseminen Suomen kontekstissa on ongelmallista. Amerikkalainen ei-universaali sairausvakuutusjärjestelmä ja terveydenhuolto, maahanmuuttajien alueellinen ja koulutuksellinen segregaatio ja hyvin paljon Pohjoismaista poikkeavat instituutiot (koulutus-, terveydenhuolto- ja rikosseuraamusjärjestelmä) lisättynä maahanmuuton historian ja nykytilan erilaisuudella vaikeuttavat Yhdysvalloissa tehdyn tutkimuksen yleistämistä Suomea koskevaksi.

Taulukko 4. Amerikkalainen maahanmuuttajataustaisten henkilöiden terveyteen ja rikollisuuteen liittyvä tutkimus.

Tutkimus	Keskeiset tulokset	Vasteet
Huang Z, Yu S, Ledsky, R. health status and health service access and use among children in U.S. Immigrant families. American Journal of Public Health 2006; 96 (4): 634–640.	Ulkomailla syntyneillä lapsilla, jotka eivät ole Yhdysvaltojen kansalaisia on harvemmin sairausvakuutus kuin kantaväestön lapsilla. Maahanmuuttajataustaisilla lapsilla on 4 kertaa suurempi todennäköisyys siihen, että he eivät ole käyttäneet mielenterveyspalveluja kuin kantaväestön lapsilla. Heillä on 40 % ja 80 % suurempi todennäköisyys, etteivät he ole käyneet edellisvuonna lääkärin tai hammaslääkärin vastaanotolla, ja kaksinkertainen todennäköisyys, ettei heillä ole muuta tavallista terveydenhoidon lähdettä kuin sairaaloiden päivystys. Myös USA:ssa syntyneet, ulkomaan kansalaisten lapset ovat monilla näillä mitareilla mitattuna heikommassa asemassa kuin kantaväestön lapset, ja heidän terveytensä raportoidaan heikommaksi kuin kantaväestön lasten.	Terveyspalvelujen saavutettavuutta ja käyttöä mitataan kyselytutkimuksen kysymyksillä terveysvakuutuksesta, erilaisista lääkärikäynneistä ja terveydenhoidon lähteistä. Terveysindikaattorit sisältävät vanhemman raportoidun lapsen terveydentilan, negatiivisen käyttäytymisen ja osallistumisen koulun ja sen ulkopuolisiin harrastuksiin.
Guendelman S, Halpin Schaffler H, Pearl M. Unfriendly shores. How immigrant children fare in the U.S. health system. Health Affairs 2001; 20 (1): 257–266.	Ulkomailla syntyneistä lapsista 52 %:lla ei ole sairausvakuutusta ja 66 %:lla on säännöllinen terveydenhoidon lähde, verrattuna USA:ssa syntyneiden lasten 20 %:iin ja 92 %:iin. Ulkomailla syntyneillä lapsilla on harvemmin pääsy ole säännölliseen terveydenhoitoon ja terveyspalvelujen käyttö on vähäisempää.	Terveyspalvelujen saavutettavuutta ja käyttöä mitataan kyselytutkimuksen kysymyksillä siitä, onko henkilöllä paikkaa, johon viedä lapsensa sairastapauksessa ja onko tähän aina tarvittaessa varaa, lääkärikäynneistä, ensiavun käytöstä ja sairaalahoitojaksista.
Reardon-Anderson J, Capps R, Fix M. The health and well-being of children in immigrant families. Washington, DC: The Urban Institute, Series B 52, 2002.	Maahanmuuttajien lapsilla on suurempi todennäköisyys, että heidän terveydentilansa on joko ”kohtalainen” tai ”heikko”. Maahanmuuttajataustaisista nuorista (12–17 v) terveytensä huonoksi tai kohtalaiseksi tuntevien osuus oli 13 %, kun vastaava osuus kantaväestön nuorilla oli 5 %. Erot terveydentilassa kasvavat kun tarkastellaan matalatuloista väestöä. Käyttäytymisongelmia esiintyy yhtä paljon maahanmuuttajien ja kantaväestön lasten keskuudessa. Verrattuna USA:ssa syntyneisiin maahanmuuttajien lapsiin, ulkomailla syntyneillä lapsilla on useammin rajoitettu pääsy terveysetuuksien ja sairausvakuutuksen piiriin.	Useita kyselytutkimuksen indikaattoreita kolmelta alueelta: perheympäristö, fyysinen ja henkinen terveys sekä tarvittavien palvelujen saavutettavuus.
Brown ER, Wyn HY, Valenzuela A, Dond L. Access to health insurance and health care for children in immigrant families. Julkaisussa: Hernandez DJ, toim. Children of immigrants. Health, adjustment, and public assistance. Washington, DC: National Academy Press, 1999: 126–186.	Sekä lapsen että vanhempien maahanmuuttaja- ja kansalaisuusstatus lisää lapsen riskiä jäädä ilman sairausvakuutusta, vaikka kontrolloidaan vanhempien koulutusta ja oleskeluaikaa USA:ssa. Myös maahanmuuttajien lapsilla, joilla on USA:n kansalaisuus, ovat suurempi riski jäädä ilman sairausvakuutusta kuin kantaväestön lapsilla. Ulkomailla syntyneillä lapsilla on pienempi todennäköisyys käydä lääkärissä kuin USA:ssa syntyneiden maahanmuuttajien tai kantaväestön lapsilla, mutta tähän todennäköisyyteen vaikuttaa vahvasti lapsen sairausvakuutusstatus ja lapsen etninen tausta.	(1) Sairausvakuutuksen piiriin kuuluminen. (2) Terveyspalveluiden saavutettavuus, jota mitataan lääkärikäyntien lukumäärällä sekä sillä, onko lapsella säännöllistä terveydenhoidon lähdettä.

<p>Mullan Harris K. The health status and risk behaviors of adolescents in immigrant families. Julkaisussa: Hernandez DJ, toim. Children of immigrants. Health, adjustment, and public assistance. Washington, DC: National Academy Press, 1999: 286–347.</p>	<p>Ulkomailla syntyneillä lapsilla on vähemmän terveysongelmia ja riskikäyttäytymistä kuin kantaväestön lapsilla, kun kontrolloidaan demografisia tekijöitä sekä perhe- ja naapurustotekijöitä. Perhe- ja naapurustomuuttajien kontrollointi ei pienennä tätä suotuisaa vaikutusta, mutta niillä on suurin merkitys USA:ssa syntyneiden vähemmistöön kuuluvien lasten keskuudessa, joilla on enemmän terveysongelmia ja riskikäyttäytymistä kuin kantaväestön lapsilla. USA:ssa syntyneillä, vähemmistöihin kuuluvilla lapsilla on myös enemmän psyykkistä stressiä kuin kantaväestön lapsilla. Kaiken kaikkiaan, ajan mittaan maahanmuuttajalapset omaksuvat ennen kaikkea oman etnisen ryhmänsä terveyskäyttäytymistapoja ja normeja, eivät valtaväestön.</p>	<p>Kolme fyysiseen, emotionaaliseen ja terveydelliseen riskikäyttäytymiseen liittyvää vasteryhmää. <i>Fyysisen terveyden vasteet (dikotomisía):</i> Kohtalainen/heikko terveydentila, poissaolot koulusta terveydellisistä syistä, oppimisvaikeudet, ylipaino ja astma. <i>Emotionaalisen terveyden vasteet (jatkuvia):</i> Psykkinen stressi ja positiivinen hyvinvointi. <i>Riskikäyttäytymisvasteet (dikotomisía ja jatkuvia):</i> Seksin harrastaminen, ikä ensimmäisellä kerralla, ehkäisyn käyttö ensimmäisellä kerralla, rikollinen toiminta, väkivalta ja päihteiden käyttö.</p>
<p>Kao G. Psychological well-being and educational achievement among immigrant youth. Julkaisussa: Hernandez DJ, toim. Children of immigrants. Health, adjustment, and public assistance. Washington, DC: National Academy Press, 1999: 410 – 477.</p>	<p>Vähemmistöön kuulumisella ja maahanmuuttajastatuksella on negatiivinen yhteys nuorten henkiseen hyvinvointiin, erityisesti eristyneisyyden kokemuksiin. Tästä huolimatta ulkomailla syntyneet lapset pärjäävät koulussa paremmin kantaväestöön kuin vähemmistöihin kuuluvat, USA:ssa syntyneet lapset.</p>	<p>Psykologiseen hyvinvointiin ja koulu-menestykseen liittyvät vasteet. <i>Psykologjavasteet:</i> Käsitys omasta elämäntilasta (6 tasoa), omakuvasta (7 tasoa) ja suosittuudesta koulussa (3 tasoa). <i>Koulumenestysvasteet:</i> Itseraportoitu 4 kouluarvosanaa, ja stadar-disoidun matematiikan ja lukutaidon kokeen tulokset.</p>
<p>Morenoff J, Astor A. Immigrant assimilation and crime. Generational differences in youth violence in Chicago. Julkaisussa: Martinez Jr R, Valenzuela Jr A, toim. Immigration and crime. Ethnicity, race and violence. New York, NY: New York University Press, 2006: 36-63.</p>	<p>Monet väkivallanteot yleistyvät maahanmuuttajasukupolven yli: ts. maahanmuuttajalasten keskuudessa pitempi oleskelu USA:ssa kasvattaa monien väkivallanteiden todennäköisyyttä. Kielellisesti sopeutuneiden perheiden lapset osallistuvat enemmän väkivallantekoihin kuin vain osittain tai ei lainkaan kielellisesti sopeutuneiden perheiden lapset. Köyhemässä naapurustossa asuminen kasvattaa väkivallantekoihin osallistumisen todennäköisyyttä kolmannen, mutta ei ensimmäisen tai toisen polven maahanmuuttajien keskuudessa.</p>	<p>8 otoshenkilöiden itseraportoimaan väkivaltaiseen toimintaan liittyvää dikotomista vastetta.</p>
<p>Sampson RJ. Rethinking crime and immigration. Contexts 2008; 7 (1): 28–33.</p>	<p>Chicagossa ensimmäisen polven meksikolaistaustaiset maahanmuuttajanuoret osallistuvat 45 % ja toisen polven maahanmuuttajanuoret 22 % vähemmän todennäköisemmin väkivallantekoihin kuin kantaväestön nuoret, kun kontrolloidaan henkilön omia, vanhempien ja naapuruston taustamuuttajia. Sama kaava pätee myös latinalaisamerikkalaisiin valkoisiin ja mustiin. Maahanmuuttajavaltaisilla alueilla on myös vähemmän väkivallantekoja.</p>	<p>Itseraportoituja väkivaltaiseen toimintaan liittyviä vasteita.</p>
<p>Bersani B. An examination of first and second generation immigrant offending trajectories. Justice Quarterly, iFirst Article 2012: 1–29.</p>	<p>Ensimmäisen polven maahanmuuttajanuoret osallistuvat vähemmän rikolliseen toimintaan kuin kantaväestön nuoret, mutta osallistuminen lisääntyy toisen polven keskuudessa, jonka rikollisuuteen osallistuminen on esiintymistodennäköisyydeltään ja jatkuvuudeltaan hyvin samankaltaista kuin kantaväestön. Mikään maahanmuuttajien etnisen tausta ei ole riskitekijä rikolliseen toimintaan osallistumiselle. Lisäksi rikoshistoriat pysyvät samankaltaisina, kun rikollisuutta tarkastellaan rikostyypeittäin.</p>	<p>Itseraportoitujen vuosittaisten osallisuuskertojen lukumäärä kyselytutkimuksessa määriteltiin rikollisen toiminnan eri tyyppisiin, joita ovat vahingonteko, näpistys, varkaus, muut omaisuusrikokset, pahoinpitely ja huumeiden myynti.</p>

4 Aineisto, otos ja muuttajat

4.1 Aineisto

Maahanmuuttajien lasten asemaa ei ole Suomessa toistaiseksi tutkittu edustavalla, pitkän aikavälin tarkastelut mahdollistavalla aineistolla. Tässä tutkimuksessa hyödynnetään Kelan tutkimusosastolla luotua ns. Youngsters-aineistoa. Aineisto on 20 prosentin väestöotos vuosina 1967–1990 syntyneistä henkilöistä. Kyseessä on eri rekisteritietoja yhdistävä ns. paneeliaineisto, jossa samojen henkilöiden kasvua voidaan seurata lapsesta aikuiseksi eli yli 20 vuoden ajalta (vuosina 1987–2011). Aineistoa muodostettaessa on kiinnitetty erityistä huomiota siihen, että aineisto sisältää tarkasteluperiodilla maahan muuttaneet, vuosina 1967–1990 syntyneet henkilöt.⁶ Aineistossa on tietoa otoshenkilön vanhemmista, perheen tulorakenteesta, sosiaaliturvasta, asemasta tulojakaumassa, työmarkkinoille ja koulutukseen osallistumisesta, koulumenestyksestä, sekä sairastavuudesta ja rikollisuudesta. Maahanmuuttajien kohdalla tutkimuksessa voidaan hyödyntää tietoja syntymämaasta, kansalaisuudesta ja kielestä sekä integraation kannalta keskeistä tietoa maahantuloajasta ja -iästä.

Maahanmuuttajalasten ja -nuorten integroitumisen tutkimuksen kannalta olennaisia ovat Youngsters-aineistoon sisältyvät tiedot otoshenkilöiden koulutuksesta, sairastavuudesta ja rikollisuudesta. Tässä tutkimuksessa hyödynnetään koulutukseen liittyen Tilastokeskuksen tutkinto- ja opiskelijarekisterin tietoja. Tutkintorekisteriin kerätään kaikilta koulutusasteilta kunkin vuoden aikana suoritettut tutkinnot. Oppilaitosrekisterissä on puolestaan tieto oppilaitoksessa kirjoilla olevista, tutkintoa suorittavista henkilöistä kunkin vuoden syyskuun 20. päivältä (korkea-asteen oppilaitoksissa ennen vuotta 2002 31.12.).

Sairastavuuteen liittyvät indikaattorit perustuvat Kelan lääkkeitä koskevaan erityiskorvausoikeusrekisteriin ja lääkeostoja kuvaavaan reseptitiedostoon, josta on poimittu nuorten psyykenlääkkeiden ostot. Rikostuomioiden todennäköisyyttä kuvataan Tilastokeskuksen ns. uusintarikollisuusrekisterin tiedoilla. Rekisterin tiedot perustuvat alioikeuksien ja hovioikeuden ensimmäisen asteen varsinaisista rikosasioista antamiin päätöksiin (tuomiolauselmiin) alkaen vuodesta 1977.

⁶ Tarkalleen ottaen otanta on toteutettu siten, että Tilastokeskuksen väestötiedoista on poimittu vuoden 1990 lopussa Suomessa asuneet vuosina 1967–1990 syntyneet henkilöt. Heistä on poimittu joka viides. Jo tuolloin maassa asuneet maahanmuuttajat ovat mukana tässä ensimmäisessä otoksessa. Maahanmuuttajastatuksen määrittelemistä varten heille on poimittu seuraavat muuttajat: syntymämaa, kieli, kansalaisuus ja maahantuloaika. Vuosina 1991–2008 maahan muuttaneista vuosina 1967–1990 syntyneistä on poimittu vastaavasti joka viides vuosittain. Tähän otospohjaan on yhdistetty mm. Kelan ja Tilastokeskuksen rekisteritietoja.

4.2 Otoksen rajaus ja maahanmuuttajaryhmien määrittely

Rajaamme alkuperäistä Tilastokeskuksen toimittamaa Youngsters-aineistoa niin, että otoksessa on mukana henkilöt, jotka ovat syntyneet vuosina 1975–1985, ja jotka ovat asuneet Suomessa yhtäjaksoisesti ikävuosina 15–23. Teemme rajauksen sen vuoksi, että kokonaisuaineisto koostuu eri lähteistä poimituista osa-aineistoista, joista suppein on vain vuosille 1995–2008 (Kelan reseptitiedoston tiedot). Ensimmäinen 23 vuoden ikään ehtivä kohortti tämän osa-aineiston perusteella olisi siis vuonna 1972 syntyneet otoshenkilöt, ja viimeinen kohortti vuonna 1985 syntyneet otoshenkilöt. Rajaamme otoksen kuitenkin alkamaan vasta vuonna 1975 syntyneistä henkilöistä, sillä sitä edeltävissä kohorteissa on hyvin vähän maahanmuuttajataustaisia henkilöitä. Teemme rajauksen yhtäjaksoisesti ikävuosina 15–23 Suomessa asuneisiin otoshenkilöihin sen vuoksi, että otoshenkilöt olisivat mahdollisimman vertailukelpoisia keskenään. Maahanmuuttajien joukossa voi olla paljonkin sellaisia henkilöitä, jotka muuttavat tilapäisesti pois Suomesta ja palaavat takaisin, jolloin heidän ei välttämättä voida katsoa olevan Suomen koulutusjärjestelmän tai työmarkkinoiden näkökulmasta samankaltaisessa asemassa kuin Suomessa jatkuvasti oleskelevat.

Maahanmuuttajien lasten määrittely lähtee heidän vanhempiansa määrittelemisestä joko kantaväestöön tai maahanmuuttajaväestöön kuuluvaksi. Maahanmuuttajan määritelmässä voidaan hyödyntää syntymämaata, kieltä ja kansalaisuutta.⁷ Vanhempien maahanmuuttaja-aseman määrittelyyn käytämme vanhemman syntymämaata ja rekisteritiedossa määriteltyä henkilön äidinkieltä (suomi, ruotsi, muu). Lähtökohtana määritelmässä on syntymämaa, sillä se on määritelmistä ainoa ajassa muuttumaton henkilöä kuvaava ominaisuus. Koska väestötilastoihin henkilölle määritelty äidinkieli voi Suomeen muuton jälkeen muuttua pitkän tarkastelujakson aikana, hyödynnämme vanhemman ensimmäisenä havaintovuonna rekisteröityä äidinkieltä. Vastaavasti pitkässä paneeliaineistossa havaittavat ”vanhemmat” eli lapsen kanssa samassa kotitaloudessa asuvat vanhemmiksi väestötiedoissa määritellyt henkilöt voivat muuttua tarkastelujaksolla (mm. äidin uusi puoliso, isän uusi puoliso). Tästä syystä määrittelemme maahanmuuttajavanhemman statuksen ensimmäisestä havaittavasta äidistä ja isästä.⁸ Määrittelemme siis otoshenkilön äidin tai isän maahanmuuttajaksi, mikäli hän on

- syntynyt entisessä Neuvostoliitossa, Venäjällä tai Virossa (rekisteröidystä kielestä riippumatta);
- syntynyt jossakin OECD-maassa ja rekisteröinyt kielekseen jonkin muun kuin suomen tai ruotsin (poikkeuksena Ruotsi, jossa vanhemman rekisteröity kieli voi olla myös ruotsi); tai

⁷ Martikainen ym. (2013a, 41–42) kuvaavat artikkelissa Kansainvälinen muuttoliike ja Suomi väestön jakautumista eri ryhmiin syntymämaan, kansalaisuuden, kielen ja sukupolven mukaan.

⁸ Aineistossa on tieto lapsen ja hänen kanssaan samassa taloudessa asuvien vanhemmiksi luokiteltujen henkilöiden biologisesta suhteesta. Koska maahanmuuttajalapsilla/nuorilla vanhemman ja lapsen biologisen suhteen määrittely on epävarmempaa kuin Suomessa syntyneiden lasten, on yksiselitteisempää käyttää ensimmäisen äidin ja isän määrittelyyn ensimmäisiä havaittuja vanhempia.

- syntynyt jossakin OECD-alueen ulkopuolisessa maassa ja rekisteröinyt kielekseen jonkin muun kuin suomen tai ruotsin.

Yksinkertaistettuna maahanmuuttajavanhemman määritelmä on se, että henkilö on syntynyt ulkomailla ja hänen äidinkiensä on muu kuin suomi tai ruotsi. Tähän peruseriaatteeseen on kaksi poikkeusta. Ensimmäinen on entisessä Neuvostoliitossa, Venäjällä tai Virossa syntyneet vanhemmat, jotka katsotaan maahanmuuttajiksi silloinkin kun heidän ensimmäinen rekisteröity äidinkiensä on suomi (tai hyvin harvoin ruotsi). Tämä poikkeus on tehty siksi, että näiden maahanmuuttajaryhmien joukossa on paljon inkerinsuomalaisia paluumuuttajia, joiden voidaan kuitenkin katsoa olevan erilaisessa asemassa kuin Suomen kantaväestö. Toinen poikkeus on Ruotsissa syntyneet ja ruotsia äidinkielenään puhuvat henkilöt, jotka määritellään maahanmuuttajataustaisiksi. Mitä tulee ulkomailla (pois lukien entisessä Neuvostoliitossa, Venäjällä tai Virossa) syntyneisiin, mutta suomen tai ruotsin kielekseen rekisteröineisiin vanhempiin, heidän osuutensa on melko pieni (äideistä 14,2 % ja isistä 11,7 %). Määrittelemme heidät kantaväestöön kuuluviksi, sillä heillä voidaan kielensä puolesta katsoa olevan samankaltaiset edellytykset toimia Suomessa kuin kantaväestöllä. Tämä pätee myös Ruotsissa syntyneisiin, suomen kielekseen rekisteröineisiin vanhempiin.

Edellä esitetty määritelmä luokittelee kantaväestöön kuuluviksi vanhemmiksi

- Suomessa syntyneet henkilöt rekisteröidystä äidinkielestä riippumatta
- ulkomailla syntyneet henkilöt, jotka ovat rekisteröineet äidinkielekseen suomen tai ruotsin (poikkeuksena entisessä NL:ssa, Venäjällä ja Virossa syntyneet)
- Ruotsissa syntyneet henkilöt, jotka ovat rekisteröineet kielekseen suomen.

Henkilö määritellään maahanmuuttajan lapseksi edellä määritellyistä vanhempien maahanmuuttajastatuksista sen perusteella, kumpi hänen vanhemmistaan on saapunut ensin Suomeen, eli kumpi hänen vanhemmistaan havaitaan ensin paneeliaineistossa. Määrittelemme otoshenkilön maahanmuuttajaksi mikäli

- hänen äitinsä on maahanmuuttaja, joka on saapunut ennen hänen isäänsä tai yhtä aikaa hänen isänsä kanssa Suomeen
- hänen isänsä on maahanmuuttaja, joka on saapunut ennen hänen äitiään Suomeen.

Otoshenkilöt, joiden vanhemmat havaitaan aineistossa yhtä aikaa ja joista toinen on maahanmuuttaja ja toinen kantaväestöä, muodostavat oman ryhmänsä. Tähän ns. kansainvälisten parisuhteiden lapsiin kuuluvien lasten asema poikkeaa merkittävästi muiden maahanmuuttajalasten asemasta.

Martikaisen ym. (2013a, 42) mukaan vain kolme prosenttia heistä oli muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvia ja yksi prosentti ulkomaan kansalaisia vuonna 2009. Mikäli vanhemmat havaitaan aineistossa eri aikoihin, käytämme yllä kuvattua, ensin havaitun vanhemman perusteella tapahtuvaa ryhmittelyä. Otoshenkilöiden, joilla havaitaan vain yksi vanhempi, status määräytyy tämän havaitun vanhemman mukaan. Tässä tutkimuksessa maahanmuuttajanuoriksi katsotaan henkilöt, jotka ovat joko syntyneet Suomessa tai ovat muuttaneet Suomeen yhdessä jommankumman tai molempien vanhempiensa kanssa. Otoshenkilöt, joilla ei havaita vanhempia lainkaan, jäävät tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Maahanmuuttajanuoret on luokiteltu kahdella tavalla. Ensimmäinen, yksinkertainen ryhmittely jakaa otoshenkilöt vain kahteen ryhmään: kantaväestön lapsiin ja maahanmuuttajavanhempien lapsiin. Tätä yksinkertaista ryhmittelyä käytävissä maahantuloikää koskevissa estimoinneissa luvussa 6 ei ole mukana otoshenkilöitä, joiden vanhemmista toinen on maahanmuuttaja ja toinen kuuluu kantaväestöön eikä otoshenkilöitä, joilla ei ole vanhempia aineistossa lainkaan.

Toinen, hienojakoisempi ryhmittely jakaa otoshenkilöt viiteen ryhmään vanhempien maahanmuuttajastatuksen perusteella. Nämä ryhmät ovat kantaväestön lapset, OECD-maista tulleiden maahanmuuttajien lapset, lähialueilta (eli entisestä Neuvostoliitosta, Venäjältä tai Virosta) tulleiden maahanmuuttajien lapset, muista kuin em. maista tulleiden maahanmuuttajien lapset, sekä omana ryhmänään lapset, joilla toinen vanhemmista on maahanmuuttaja ja toinen kuuluu kantaväestöön. Tätä hienojakoisempaa ryhmittelyä on käytetty luvussa 5. Taulukossa 5 on kuvattu aineistossa olevien vuosina 1975–1985 syntyneiden henkilöiden ryhmittely näihin viiteen luokkaan maahanmuuttajataustansa perusteella. Lisäksi taulukossa näkyy jaottelu ulkomailla ja Suomessa syntyneisiin maahanmuuttajataustaisiin nuoriin.

Aineistossa on kaiken kaikkiaan 2 584 vanhempiansa taustan perusteella maahanmuuttajataustaisiksi luokiteltavaa nuorta kun vastaavissa ikäryhmissä kantaväestön nuoria on noin 138 000.⁹ Kaikista maahanmuuttajataustaisista nuorista noin puolella toinen vanhempi on suomalainen ja tästä ryhmästä lähes 2/3 on myös syntynyt Suomessa. Heidät pidetään luvun 5 estimoinneissa koko ajan omana ryhmänään, sillä heidän integroitumisensa Suomeen on hyvin toisenlaista kuin niiden väestöryhmien, joilla molemmat vanhemmat ovat maahanmuuttajia. Luvun 6 maahantuloikää koskevissa estimoinneissa heitä ei ole mukana. Lapsia, joilla ei ole lainkaan suomalaistaustaista vanhempaa, on aineistossa yhteensä 1 253 eli maahanmuuttajataustaisen nuorten määrä on pieni. Valtaosa heistä on ulkomailla syntyneitä, vanhempiansa kanssa alle 15-vuotiaana Suomeen muuttaneita henkilöitä.

⁹ Aineisto on siis 20 prosentin väestöotos. Koko väestössä on näin ollen 15–23-vuotiaana Suomessa asuneita vuosina 1975–1985 noin 13 000 nuorta, joilla ainakin toinen vanhemmista on maahanmuuttaja. Kantaväestön nuoria on noin 690 000.

Lähialueelta (Venäjä, Viro, entinen Neuvostoliitto) on 639, OECD-maista vain 102 ja muualta kuin lähialueelta tai OECD-maista 500 nuorta.

Edellä luvussa kolme esitetyn maahanmuuttajalapsia ja -nuoria koskevan kirjallisuuskatsauksen perusteella on selvää, että maahanmuuttoajalla ja maahanmuuttoikäällä on merkitystä nuoren kotoutumiseen vastaanottajamaan instituutioihin. Taulukko 5 kuvaa hyvin sitä, että Suomessa maahanmuutto on nuori ilmiö ja käytännössä valtaosa tämän tutkimuksen nuorista on ensimmäisen polven maahanmuuttajia eli vanhempiansa mukana Suomeen muuttaneita, ulkomailla syntyneitä lapsia. Suomessa syntyneitä maahanmuuttajataustaisia nuoria, joiden kumpikaan vanhempi ei ole suomalaista syntyperää, ei käytännössä ole vielä ehtinyt 23 vuoden ikään. Tilastokeskuksen mukaan vuoden 2011 lopussa Suomessa oli yhteensä 37 828 ulkomaalaistaustaista Suomessa syntyneitä henkilöä. Heistä alle 15-vuotiaita lapsia oli 80 prosenttia.¹⁰

Taulukko 5. Jaottelu maahanmuuttajataustan mukaan vuosina 1975–1985 syntyneiden kohorteissa.

	Kaikki	Syntynyt ulkomailla	Syntynyt Suomessa
Kantaväestöön kuuluvat	138 290		
Maahanmuuttajanuoret yhteensä	2 584	1 647	937
Toinen vanhempi suomalainen, toinen maahanmuuttajataustainen	1 353	478 35,3 %	875 64,7 %
OECD	102	76 74,5 %	26 25,4 %
Lähialueet (Venäjä, Viro, ent. Neuvostoliitto)	629	610 97 %	19 3,0 %
Ryhmä muu	500	483 96,6 %	17 3,4 %
Yhteensä	140 874		

Lähde: Omat laskelmat Youngsters-aineistosta. Huom! Aineisto on 20 % väestöotos ko. vuosina syntyneistä henkilöistä eli kertomalla luvut viidellä saadaan todelliset määrät väestössä 23-vuotiaana.

Luvussa 6 maahantuloikää koskevissa tuloksissa tehdään jako syntymämaan perusteella. Ulkomailla syntyneet ovat maahanmuuttoikänsä välillä 1–14-vuotta ja Suomessa syntyneillä maahanmuuttoikä saa arvon –10–0. Suomessa syntyneiden ”maahantuloikä” kertoo siis lapsen vanhempien maahantuloajan ennen lapsen syntymää. Näiden estimointien tulokset antavat suuntaa siitä, miten maahantuloikä vaikuttaa ensimmäisen polven integroitumiseen Suomeen. Maahanmuuttajien Suomessa syntyneitä lapsia koskevat tulokset ovat pienen otoskoon vuoksi valitettavan epätarkkoja.

Maahanmuuttoilmiön tuoreuden ja maahanmuuton syissä tapahtuvien muutosten vuoksi on hyvä muistaa, että tämän tutkimuksen lapset ovat muuttaneet Suomeen vuonna 2000 tai sitä ennen. Mer-

¹⁰ Tilastokeskuksen laskelma perustuu vanhempien syntymämaahan: luku kuvaa henkilöitä, joilla molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla ja henkilö itse on syntynyt Suomessa.

kittävä osa tutkimuksen nuorista on tullut Suomeen 1990-luvulla erittäin huonon taloudellisen tilanteen aikaan: noin puolet on saapunut Suomeen vuosina 1991–1994 pahimman laman aikaan. Tämä heijastuu vanhempien työmarkkina-asemaan ja perheen tuloihin, jos lama on vaikuttanut vanhempien kotoutumista Suomeen. Luvussa 4.4. tämä näkyy selittävien muuttujien kohdalla perheiden tuloissa ja työmarkkina-asemassa.

4.3 Vasteiden määritelmät

Tutkimuksessa tarkasteltavien vasteiden muodostamisen lähtökohtana on ollut kuvata mahdollisemman monipuolisesti otoshenkilöiden tilannetta 23-vuotiaana. Tarkasteltavat seitsemän vastemuuttujaa kertovat otoshenkilöiden koulutuksesta, terveydentilasta sekä rikollisuudesta. Aiemmissä tutkimuksissa on usein selvitetty myös otoshenkilöiden kiinnittymistä työmarkkinoille tarkastelemalla työllisyyden todennäköisyyttä ja/tai ansiotuloja. Tässä tutkimuksessa tutkimuksen keskiössä ovat nuoret aikuiset, joilla kouluttautuminen on vielä kesken ja merkittävä osa käy ansiotyössä vielä satunnaisesti tai ei ollenkaan. Yksilön myöhemmin elinkaarella ansaitsemien tulojen tai saavuttaman työmarkkina-aseman kannalta 23-vuotiaan asema ja tulot ovat siten vielä huono mittari hänen potentiaalisista tuloistaan. Esimerkiksi korkeakoulussa opiskelevan 23-vuotiaan vuositulot ovat vielä hyvinkin pienet ja usein virallisen köyhyysrajan alapuolella, mutta mittaavat hyvin heikosti tämän ryhmän tuloja myöhemmin elinkaarella.

Tässä tutkimuksessa tarkastelemme seuraavia vasteita:

- otoshenkilö on valmistunut lukiosta tai ammattikoulusta 23-vuotiaaksi mennessä
- otoshenkilö on opiskellut yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa 23-vuotiaaksi mennessä
- otoshenkilölle on määrätty lääkitys vaikeaa sairautta varten 23-vuotiaaksi mennessä eli hän on saanut Kelan myöntämän 100 % erityiskorvausoikeuden
- otoshenkilö on käyttänyt jotakin psyykenlääkettä 23-vuotiaaksi mennessä eli saanut korvausta jostakin psyykenlääkkeen ostosta
- otoshenkilö on tuomittu ali- tai hovioikeudessa ehdottomaan vankeuteen 23-vuotiaaksi mennessä
- otoshenkilö on tuomittu ali- tai hovioikeudessa ehdottomaan tai ehdolliseen vankeuteen tai yhdyskuntapalveluun 23-vuotiaaksi mennessä
- otoshenkilö on tuomittu ali- tai hovioikeudessa oikeudessa sakkoon 23-vuotiaaksi mennessä.

Koulutusvasteet. Ensimmäinen koulutuksellista integroitumista kuvaava muuttuja kuvaa lukiosta tai ammatillisesta koulutuksesta valmistumista 23 ikävuoteen mennessä. Muuttuja saa arvon 1, mikäli otoshenkilö on suorittanut ammatillisen perustutkinnon tai ylioppilastutkinnon ikäehdon täytyessä. Toisen asteen opinnot aloitetaan tyypillisesti sinä vuonna, jolloin henkilö täyttää 16 vuotta. Mikäli tutkinto suoritetaan tavoiteajassa, henkilö on toiselta asteelta valmistuessaan 19-vuotias. Käytännössä kuitenkin toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osuus 19-vuotiaiden keskuudessa vaihteli vuosina 1995–2008 63–71 prosentin välillä. Tähän ovat syynä mm. toisen asteen ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen ja toiseen koulutukseen siirtymisen yleisyys, tutkinnon keston muutos kolmivuotiseksi 1990-luvun lopulla, kymppiluokka, hajautettu ylioppilastutkinto, kolmoistutkinnot, väli- ja vaihto-oppilasvuodet. Toisen asteen tutkintojen suorittaneiden osuus tasoittuu 23 ikävuoteen mennessä 82–86 prosenttiin ikäryhmän väestöstä. Pidempi tarkasteluperiodi peruskoulun päättämisen jälkeen (7 vuotta) takaa sen, että aivan valtaosa niistä nuorista, jotka koskaan suorittavat toisen asteen tutkintonsa, on suorittanut sen tarkasteluhetken mennessä.

Korkea-asteen opintoihin osallistumista kuvaavassa vastemuuttujassa käytämme tietoja sekä opintoja suorittavista että jo tutkintoon valmistuneista opiskelijoista. Opintoja suorittavat opiskelijat ovat alempia tai ylempiä korkeakoulututkintoja suorittavia henkilöitä, jotka ovat oppilaitosten antamien tietojen mukaan olleet kirjoilla joko yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa 23-vuotiaaksi mennessä. Yliopistosta tai ammattikorkeakoulusta valmistuneet opiskelijat ovat puolestaan henkilöitä, jotka ovat suorittaneet (alemman ja/tai ylemmän) korkeakoulututkinnon 23-vuotiaaksi mennessä. Näitä opiskelijoita kuvaamme indikaattorimuuttujalla, joka saa arvon 1, mikäli otoshenkilö on ollut ainakin kerran kirjoilla yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa tai suorittanut tutkinnon korkea-asteen koulusta ikäehdon täytyessä. Suurimmalla osalla korkeakoulutukseen siirtyneistä henkilöistä opinnot ovat vielä kesken 23-vuotiaana, joten suurin osa vasteeseen sisältyvistä henkilöistä kuuluvat opintojaan vielä suorittavien joukkoon.

Sairastavuusvasteet. Sairastavuuteen liittyviä vasteita on kaksi. Ensimmäisenä tarkastelemme sitä, onko otoshenkilölle määrätty lääkitys vaikeaa sairautta varten. Tätä kuvataan indikaattorimuuttujalla, joka saa arvon 1, mikäli Kela on myöntänyt henkilölle 23-vuotiaaksi mennessä ylemmän (100 prosentin) erityiskorvausoikeuden jostain lääkkeestä. Tulkinta siitä, että lääkkeiden ylempi erityiskorvausluokka viestii vaikeasta sairaudesta, perustuu sairausvakuutuslakiin ja valtioneuvoston asetukseen lääkkeiden erityiskorvauksista. Korvaus on mahdollista saada lääkärin diagnosoimaan vaikeaan ja pitkäaikaiseen sairauteen, jossa lääkitys on lääketieteellisesti perusteltu ja henkilölle välttämätön (SVL 5 luku 5 § 2 mom.). Erityiskorvausryhmiä on kaksi: alempi ja ylempi erityiskorvausryhmä. Ylemmän erityiskorvausluokan sairauksia ovat esimerkiksi diabetes (tarkastelun ikärajoitteesta johtuen käytännössä ykköstyypin diabetes), epilepsia, vaikea psykoosi tai muu vaikea mielen-

terveyden häiriö, erilaiset syövät ja pahanlaatuiset kasvaimet, älylliseen kehitysvammaisuuteen liittyvät käyttäytymisen häiriöt.

Mikäli otoshenkilöllä on oikeus lääkkeiden ylempään erityiskorvaukseen, voimme katsoa henkilön sairastavan vakavaksi luokiteltavaa sairautta. On kuitenkin syytä huomata, että korvausoikeuden saaminen ei tarkoita sitä, että henkilö on lääkettä todellisuudessa käyttänyt. Lisäksi, erityisesti maahanmuuttajien kohdalla vastemuuttaja ei välttämättä kuvaa ainoastaan henkilön terveydentilaa, vaan monia muitakin tekijöitä: kaikki eivät välttämättä ohjaudu terveydenhuollon palveluihin vaikka niitä tarvitsisivat eivätkä siten saa korvausoikeutta; sairaudet, joissa on mahdollista saada ylempi erityiskorvaus, eivät välttämättä ole tyyppillisiä kaikissa etnisissä ryhmissä; kaikilla ei välttämättä ole tietoa korvausoikeuden mahdollisuudesta, ja osalle maahanmuuttajista korvausoikeuden hakeminen voi olla hankalaa esimerkiksi kieliongelmiensa takia.

Toinen sairastavuuteen liittyvä vastemuuttaja kuvaa otoshenkilön mielenterveyslääkeostoja 23-vuotiaaksi mennessä perustuen Kelan reseptitiedostoon lääkekorvauksista¹¹. Mielenterveysongelmat yleistyvät nopeasti nuoruusiässä: lapsiin verrattuna nuorilla on mielenterveysongelmia kaksi kertaa yleisemmin (Martikainen ja Autti-Rämö 2010). On myös esitetty, että niistä henkilöistä, joilla joskus ilmenee mielenterveyden ongelmia elämän varrella, kolmella neljästä oireet ovat havaittavissa 24 ikävuoteen mennessä. Psykykläkkeisiin on luokiteltu psykoosi-, neuroosi-, uni-, masennus-, ja keskushermostoa stimuloivat lääkkeet. Kuvaamme vastetta indikaattorimuuttujalla, joka saa arvon 1, mikäli otoshenkilö on saanut ainakin kerran korvausta yhdestä tai useammasta lääkeostosta ikäehdon täyttyessä. Mikäli otoshenkilö on saanut tällaista korvausta, on todennäköistä, että henkilöllä on ollut mielenterveysongelmia, joihin lääkäri on lääkkeen määrännyt. Huomioitavaa on, että toisin kuin erityiskorvausoikeuden tapauksessa, henkilö todennäköisesti käyttää korvattavaa mielenterveyslääkettä, sillä korvaus myönnetään vasta lääkkeen oston jälkeen.

Psykykläkkeisiin perustuvan vasteen määritelmässä ja tulkinnessa on samoja ongelmia kuin erityiskorvausoikeuden perusteella määritellyssä sairastavuudessa, eli vaste voi etenkin maahanmuuttajien kohdalla heijastaa todellisten mielenterveysongelmien lisäksi myös monia muita tekijöitä, kuten edellä lääkkeiden erityiskorvausoikeuden kohdalla. Ylipäätään erot terveystalveluiden käytössä kantaväestön ja maahanmuuttajaväestön välillä voivat heijastua myös psykykläkkeiden käytön eroihin ryhmien välillä. Hiljattain julkaistussa maahanmuuttajien terveyttä ja hyvinvointia koskevassa väestötutkimuksessa on havaittu, että kaikissa ko. tutkimuksen maahanmuuttajataustaisissa

¹¹ Kelan reseptitiedosto kuvaa reseptilääkeostoja, joista apteekki on hyvittänyt sairausvakuutuskorvauksen asiakkaalle. Reseptitiedosto on käytössä vuodesta 1995 alkaen. Tiedot kuvaavat avohoidon potilaiden lääkeostoja eivätkä siten sisällä julkisissa sairaaloissa annettua lääkehoitoa. Korvauksen ulkopuolelle kuuluvat mm. itsehoitolääkkeet ja sellaiset reseptilääkkeet, joille ei ole vahvistettu kohtuullista tukkuhintaa tai joille lääkkeiden hintalautakunta ei ole hyväksynyt korvattavuutta. Korvattavista lääkkeistä reseptitiedon kattavuus oli vuonna 1997 95 % ja vuosina 2000 97 % ja 2007 99 % (ks. Suomen lääketilasto 1997, 75; Suomen lääketilasto 2007, 16 ja Jaana Martikainen / Kelan tutkimusosasto, suullinen tiedonanto 2.12.2013).

ryhmissä (venäläis-, kurdi- ja somalialaistaustaiset maahanmuuttajat) kaikkien reseptilääkkeiden käyttö oli vähäisempää kuin suomen väestöllä keskimäärin (ks. Castaneda ym. 2012, 11). On myös mahdollista, että vasteessa heijastuvat eri kulttuurien erilaiset käsitykset mielenterveysongelmista ja niiden syistä. Monissa kulttuureissa psyykkiset häiriöt koetaan häpeällisiksi, minkä vuoksi maahanmuuttajat eivät välttämättä hae apua psyykkisiin ongelmiin yhtä usein kuin kantaväestö. (Halla 2007.)

Rikollisuusvasteet. Rikollisuus on yleisintä nuoruudessa ja ihmisen rikosaktiivisinta aikaa onkin aikaisempien tutkimusten mukaan 15–19-vuoden ikä¹². Erityisesti omaisuus- ja väkivaltarikokset ovat huipussaan ennen 20-vuoden ikää (Kivivuori 2009, 2–3). Toinen rikollisuuteen liittyvä säännönmukaisuus on se, että pojilla rikollisuus on paljon yleisempää kuin tytöillä (Elonheimo 2010, 15). Tilastokeskuksen mukaan vuosina 2006–2012 poliisin tietoon tulleesta rikollisuudesta miesten osuus oli kaikkina vuosina yli 80 prosenttia.¹³ Vastaava poikien/miesten yliedustus havaitaan myös nuorissa rikosentekijöissä (15–20-vuotiaat). Rikollisuutta voidaan pitää yhtenä indikaationa siitä, että nuori ei ole sitoutunut ympäröivän yhteiskunnan kontrollia harjoittaviin instituutioihin. Kriminologiassa syrjäytymisen tai sosiaalisen huono-osaisuuden ja rikollisuuden välillä on havaittu korrelaatio. (Kivivuori 2009). Tässä tutkimuksessa nuoren rikollista toimintaa käytetään yhtenä indikaattorina siitä, että nuoren riski syrjäytyä/olla syrjäytynyt ympäröivästä yhteiskunnasta on kasvanut¹⁴. Ennen kuin esittelemme rikollisuuteen kuvaavia vastemuuttajia, kuvaamme hieman sitä, mitä ne mittaavat ja mitä eivät.

Rikollisuutta on suomalaisissa tutkimuksissa mitattu käytännössä itseraportoinnin (rikoksen tekijä, rikoksen uhri) tai viranomaistietojen avulla (ks. Kivivuori 2006). Nuorten kohdalla itseraportoidut rikokset ovat tärkeä tiedonlähde, sillä kaikki rikokset eivät tule poliisin tietoon. Lisäksi poliisin tietoon tulleet rikokset ovat mittarina herkkiä mm. ilmoitusaktiivisuuden vaihteluille ja lainmuutoksille. Salmen (2009) mukaan nuorten piilorikollisuuteen päästään käsiksi nimenomaan kyselytutkimusten avulla ja niiden avulla voidaan täydentää monella tavalla valikoitunutta viranomaistilastojen tarjoamaa kuvaa nuorten rikollisuudesta. Kaikki nuorten kyselytutkimuksissa raportoidut rikokset eivät kuitenkaan ole rikoslain mielessä rikoksia, ja kyselytutkimukset tuovat näkyville ”oikeudellisesti hyvin vähäpätöisiä tekoja” rikollisena toimintana (Marttunen 2006, 287–288). Myös viranomaistilastojen käyttö vaihtelee tutkimuksissa. Eniten käytetty viranomaistieto on erilaiset Tilasto-

12 Ks. nuorten rikollisuuteen liittyviä kirjallisuuskatsauksia mm. Henrik Elonheimon väitöskirjassa (2010) ja Honkatukian ja Kivivuoren (2006) toimittamassa artikkelikirjassa, joka pyrkii olemaan empiirisestä näkökulmasta lähtevä perusteos nuorten rikollisuuteen. Ko. kirjassa erityisen hyödyllisiä tämän tutkimuksen kannalta ovat Kivivuoren artikkeli *Nuorisirikollisuuden kehitys*, joka pureutuu myös rikollisuuden mittaamiseen sekä Marttusen artikkeli *Nuorten rangaistusjärjestelmän toiminta 1990-luvun alusta nykypäivään*, joka kuvaa rangaistusjärjestelmän käyttöä nuorten rikosentekijöiden kohdalla ja rangaistuskäytäntöjen muutoksia ajassa.

13 Tilasto kuvaa poliisin tietoon tulleiden rikosten, ei rikoksen tehneiden henkilöiden määrää. Tilasto sisältää ilmitulleiden rikosten määriä eli rikoksista on tehty rikosilmoitus, rangaistusvaatimus tai annettu rikesakko. Mukana on siis myös lieviä rikkeitä mm. liikenteessä määrättyjä sakkoja ja rikesakkoja.

14 Syrjäytymiskäsitteen käyttäminen empiirisessä tutkimuksessa on vaikeaa, sillä käsitteenä syrjäytyminen on hyvin epämääräinen. Syrjäytymisen käsitteen vaikeatulkintaisuudesta tuore katsaus löytyy julkaisusta Notkola, Pitkänen ym. (2013): *Nuorten syrjäytyminen: Tietoa, toimintaa ja tuloksia?*

keskuksen tilastointitiedot (eli aggregaattitason tiedot) poliisin tietoon tulleesta rikollisuutta kuvaavasta tilastosta. Viimeaikoina on ilmestynyt joitakin yksilötason rekisteritietoja hyödyntäviä tutkimuksia, jossa tarkastellaan poliisin tietoon tullutta rikollisuutta ja/tai oikeuslaitoksen tuomioita (esim. Elonheimo 2010; Paananen ym. 2012).

Tässä tutkimuksessa hyödynnetään yksilötason tietoja ns. uusintarikollisuusrekisteristä. Rekisterin perustuvat alioikeuksien ja hovioikeuden ensimmäisen asteen varsinaisista rikosasioista antamiin päätöksiin alkaen vuodesta 1977. Ero edellä mainittuihin yksilötason rekisteritietoja hyödyntäviin tutkimuksiin on se, että tiedot eivät sisällä poliisin määräämiä rikesakkoja eivätkä liioin poliisin syyttäjälle esittämiä rangaistusvaatimuksia ja syyttäjän näistä teoista antamia rangaistumääräyksiä (sakkoja). Käytännössä tämä tarkoittaa, että verrattuna esimerkiksi Paananen ym. (2012) tutkimukseen tässä tutkimuksessa mukana ei ole kaikkein lievimpiä rikoksia kuten rikesakkoon johtaneita liikenne rikkomuksia, roskaamisia tai järjestyslain vastaisia järjestysrikkomuksia jne. Marttusen (2006) mukaan nuorten kohdalla suurin osa (74–82 %) rikosten seuraamuksista on määrätty muualla kuin tuomioistuimessa eli juuri poliisin tai syyttäjän toimesta. Vaikka lievimmät rikkeet valikoituvat pois aineistosta kannattaa kuitenkin muistaa, että yleisin rikostyyppi ja siitä seuraava rangaistus on tässäkin aineistossa liikenne rikkomus, josta on seurannut sakkorangaistus.

Rikollisuuteen liittyviä vasteita on kolme. Tarkastelemme Tilastokeskuksen ylläpitämän ns. uusintarikollisuusrekisterin tietoja siitä, onko henkilö saanut tuomioistuimen sakkotuomion 23-vuotiaaksi mennessä; onko henkilö tuomittu ehdolliseen tai ehdottomaan vankeuteen tai yhdyskuntapalveluun 23-vuotiaaksi mennessä; ja vakavimpana tuomiona onko henkilö tuomittu ehdottomaan vankeuteen 23-vuotiaaksi mennessä. Näistä tiedoista muodostamme kolme toisistaan riippumatonta indikaattorimuuttujaa, jotka saavat arvon 1, mikäli otoshenkilö on saanut jonkin em. tuomioista ainakin kerran 15–23-vuotiaana.¹⁵ Vasteiden taustalla on Tilastokeskuksen luokitus, jossa rikoksista annetut tuomiot jaetaan 6 luokkaan vakavimmasta lievimpään: ehdoton vankeus, yhdyskuntapalvelu, ehdollinen vankeus, sakko, tuomitsematta jättäminen ja muut. Yhdyskuntapalvelun suhteen on syytä huomioda, että kyseessä on eri seuraamus kuin nk. sovittelu, vaikka näiden tuomioiden aikana suoritettavat tehtävät voivatkin olla hyvin samankaltaisia: siinä missä yhdyskuntapalvelu on yksi (kohtuullisen uusi) rangaistuksen muoto, on sovittelu ennen kaikkea keino hyvittää rikoksen uhria ja saada tekijä ottamaan aktiivinen vastuu teoistaan. Yhdyskuntapalvelu on ankaruudeltaan ehdollisen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen väliin sijoittuva rangaistus, johon henkilö voidaan tietyin edellytyksin tuomita enintään 8 kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta¹⁶.

¹⁵ Rangaistusvastuu alkaa 15-vuotiaana. Alle 15-vuotiaana tehdyt rikoksen tehneet henkilöt eivät joudu rikosoikeudelliseen vastuuseen vaan heitä koskevat erilaiset sosiaalitoimen lastensuojelulliset toimenpiteet ja mahdollinen sovittelu. Vahingonkorvausvastuu koskee myös alle 15-vuotiaana tehtyä rikosta.

¹⁶ Ks. <http://www.rikosseuraamus.fi>.

Taulukossa 6 on kuvattu vasteiden keskiarvot väestöryhmittäin koko otokselle sekä miehille ja naisille erikseen. Maahanmuuttoryhmittelyä käytämme luvussa 4.2 esiteltyä viiden ryhmän jaottelua kantaväestön lapsiin, OECD-maista tulleiden maahanmuuttajien lapsiin, lähialueilta tulleiden maahanmuuttajien lapsiin, muualta kuin edellä mainituista maista tulleiden maahanmuuttajien lapsiin, sekä lapsiin, joiden vanhemmista toinen on suomalainen. On muistettava, että nämä keskiarvot eivät ota huomioon mitään lasten taustaan liittyviä tekijöitä kuten syntymävuotta, asuinalueita, tai heidän vanhempensa sosioekonomista asemaa, jotka vaikuttavat ryhmien välisiin eroihin. Kuten seuraavassa alaluvussa (4.4.) käy ilmi, etenkin vanhempien sosioekonomiseen asemaan liittyvissä, selittävien muuttajien keskiarvoissa on merkittäviä eroja eri väestöryhmien välillä. Estimointeja ja niiden tuloksia, joissa nämä tekijät otetaan huomioon, tarkastelemme luvussa 5.

Koulutusta kuvaavien muuttajien keskiarvojen perusteella kantaväestön lapset sekä lapset, joiden vanhemmista toinen on suomalainen, ovat koulutetuimpia. Näissä kahdessa ryhmässä suurempi osuus on suorittanut toisen asteen tutkinnon ja opiskellut korkeakoulussa kuin muista ryhmistä. OECD-maista ja lähialueilta tulleiden maahanmuuttajien lapset pärjäävät lähes yhtä hyvin kuin em. ryhmät, mutta muualta tulleiden maahanmuuttajien lasten kohdalla sekä toiselta asteelta valmistuneiden että korkeakoulussa opiskelleiden osuudet ovat selvästi pienemmät kuin muiden ryhmien. Muualta kuin OECD-maista tai lähialueilta tulleiden maiden lapsista hieman vajaa puolet on suorittanut toisen asteen tutkinnon, ja vain 19 prosenttia on opiskellut korkeakoulussa. Vastaavat osuudet kantaväestön lapsista ovat 85 prosenttia ja 45 prosenttia. Kaikissa ryhmissä suurempi osuus naisista kuin miehistä on suorittanut toisen asteen tutkinnon ja opiskellut korkeakoulussa. Pieni poikkeus tähän sääntöön on OECD-alueelta muuttaneiden naisten osallistuminen korkeakoulutukseen, joka vaikuttaa olevan hieman vähäisempää kuin miehillä.

Sairastavuuteen liittyvien vasteiden keskiarvoista käy ilmi, että sekä vakaviin sairauksiin että mielenterveysongelmiin lääkekorvausta saavien osuus on suurempi kantaväestön kuin muiden ryhmien keskuudessa. Erityisesti psykykenlääkkeiden käytön kohdalla erot kantaväestön ja muiden ryhmien lasten välillä ovat melko selvät. Kantaväestön lapsista ja lapsista, joiden vanhemmista toinen on suomalainen, psykykenlääkkeitä on käyttänyt 11–13 prosenttia, kun taas OECD-maista tulleiden maahanmuuttajien lapsista psykykenlääkkeitä on käyttänyt vain 7 prosenttia. Vakaviin sairauksiin määrättyjen lääkkeiden kohdalla miesten ja naisten välillä ei ole juuri eroa, mutta mielenterveysongelmiin lääkkeitä käyttävien naisten osuus on selvästi suurempi kuin miesten kaikissa ryhmissä.

Taulukko 6. Vasteiden keskiarvoja maahanmuuttajaryhmittäin koko otokselle sekä miehille ja naisille erikseen.

	Kaikki					Miehet					Naiset				
	Suomi	Toinen vanhemmista suomalaisen	OECD	Venäjä, Viro ja ent. Neuvostoliitto	Muut	Suomi	Toinen vanhemmista suomalaisen	OECD	Venäjä, Viro ja ent. Neuvostoliitto	Muut	Suomi	Toinen vanhemmista suomalaisen	OECD	Venäjä, Viro ja ent. Neuvostoliitto	Muut
Valmistunut lukiosta tai ammattikoulusta 23 v mennessä	0,85	0,78	0,67	0,74	0,48	0,82	0,75	0,64	0,73	0,45	0,89	0,82	0,69	0,75	0,52
Opiskellut yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa 23 v mennessä	0,45	0,45	0,40	0,36	0,19	0,41	0,42	0,42	0,34	0,17	0,51	0,48	0,39	0,37	0,21
Määrätty lääkitys vaikeaa sairautta varten 23 v mennessä	0,04	0,03	0,02	0,03	0,02	0,04	0,03	0,02	0,02	0,01	0,04	0,03	0,02	0,03	0,03
Käyttänyt psykenlääkitystä 23 v mennessä	0,11	0,13	0,07	0,09	0,08	0,09	0,11	0,02	0,06	0,06	0,14	0,15	0,12	0,12	0,11
Tuomittu ehdottomaan vankeuteen 15–23-vuotiaana	0,01	0,01	0,00	0,01	0,03	0,01	0,01	0,00	0,02	0,05	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Tuomittu ehdolliseen tai ehdottomaan vankeuteen tai yhdyskuntapalveluun 15–23-vuotiaana	0,04	0,05	0,04	0,07	0,13	0,07	0,09	0,08	0,13	0,20	0,01	0,01	0,00	0,02	0,04
Tuomittu sakkoon 15–23-vuotiaana	0,10	0,13	0,18	0,17	0,23	0,16	0,20	0,30	0,25	0,35	0,03	0,06	0,04	0,07	0,06

Rikostuomioihin liittyvien vasteiden keskiarvot puolestaan osoittavat, että tuomion saaneiden osuus on pienin kantaväestön lapsista, OECD-maista tulleiden maahanmuuttajien lapsista tai lapsista, joiden vanhemmista toinen on suomalainen. Ehdoton vankeusrangaistus on ikäryhmissä 15–23-vuotiaat harvinainen rangaistus. Osin tähän vaikuttaa nuorena tehdyn rikoksen lievempi rangaistuskäytäntö (Marttunen 2006). Ehdottomaan vankeusrangaistukseen on tuomittu 1–3 prosenttia väestöstä kaikissa ryhmissä. Eniten kantaväestön lapsista näyttävät poikkeavan muualta kuin lähi-alueilta tai OECD-maista tulleiden maahanmuuttajien lapset, joista 13 prosenttia on saanut ehdottoman tai ehdollisen vankeustuomion tai yhdyskuntapalvelutuomion ja 23 prosenttia on saanut sakkotuomion. Kuten aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, miehillä rikostuomiot ovat huomattavasti yleisempiä kuin naisilla.

4.4 Selittävien muuttujien määritelmät

Tutkimuksen keskeisin selittävämuuttuja on luonnollisesti luvussa 4.2 kuvattu otoshenkilön maahanmuuttostatusta kuvaava indikaattorimuuttuja. Maahanmuuttajataustaisten nuorten asemaa tarkastelemme kahdella eri tavalla. Ensimmäisessä vaiheessa kontrolloimme ainoastaan otoshenkilöiden syntymävuoden (1975–1985) ja asuinalueen. Koska aineistossa ei ole henkilön asuinkuntaa, olemme muodostaneet alueellisia eroja kontrolloivan muuttujan hyödyntäen tietoa asuinmaakunnasta, kunnan taajama-asteesta (10-luokkainen) ja alueen työttömyysasteesta henkilön ollessa 15-vuotias. Muuttujan tavoitteena on kontrolloida alueellisia eroja. Käytännössä muuttuja tulee tulkinnaan lähelle kuntamuuttujaa. Toisessa mallissa kontrolloimme em. lisäksi erilaisia vanhempien sosioekonomista asemaa kuvaavia muuttujia henkilön ollessa 15-vuotias, joita ovat:

- otoshenkilön vanhempien yhteenlaskettujen työkuukausien keskiarvo
- otoshenkilön vanhempien yhteenlasketuista tuloista muodostettu tulokymmenys
- otoshenkilön äidin ja isän iät
- samassa kotitaloudessa asuvien alle 18-vuotiaiden lasten lukumäärä.

Vanhempien integroitumista suomalaisille työmarkkinoille kuvaava työkuukausien keskiarvo on 14-luokkainen muuttuja. Ensimmäisen luokan muodostavat puuttuvat työkuukausihavainnot (vanhemmista kummallekaan ei ole aineistossa työkuukausihavaintoa), seuraavan luokan muodostavat nollihavainnot (vanhemmista kumpikaan ei ole käynyt töissä yhtään kuukautta vuoden aikana). Loput 12 luokkaa muodostuvat yhteenlaskettujen työkuukausien keskiarvoista (nollasta yhteen kuukautta, yhdestä kahteen kuukautta, jne.). Työkuukausihavainnot ovat ajalta, jolloin henkilö on 15-vuotias eli käytännössä asuu vielä vanhempiensa taloudessa.

Vanhempien tuloja mitataan tulokymmenyksittäin. Tulokymmenys on määritelty äidin ja isän yhteenlaskettujen valtion veronalaisten ansiotulojen jakaumasta sinä vuonna, kun otoshenkilö on 15-vuotias. Koska otoshenkilöt ovat eri vuosina 15-vuotiaita, tulojen jakaumat ovat vuosikohtaisia. On syytä huomioida, että muodostamme tulokymmenykset tämän aineiston väestön keskuudessa, emme koskien koko väestöä. Tulokymmenyksiä laskettaessa tuloja ei ole skaalattu asuntokunnan kuluksyksiköiden lukumäärällä. Muuttujan kymmenen luokan lisäksi yhden luokan muodostavat puuttuvat tulohavainnot (vanhemmista kummallekaan ei ole aineistossa tulohavaintoa). Vanhemmat, joiden yhteenlasketut tulot ovat olleet nolla, kuuluvat alimpaan tulokymmenykseen¹⁷.

Äidin ja isän koulutusta ei kontrolloida estimoinneissa. Tähän on syynä se, että maahanmuuttaja-vanhemmilla koulutusmuuttujassa on puutteita, sillä tutkintorekisteri sisältää kattavasti vain Suomessa tehdyt tutkinnot. Maahanmuuttajien tutkintoja kirjautuu rekistereihin mm. työvoimapalveluiden kautta, mutta tietojen kirjautumisessa on puutteita ja valikoitumista. Esimerkiksi työperäisen maahanmuuton kautta Suomeen saapuneiden vanhempien koulutus ei näy suomalaisissa rekistereissä. Myöskään kaikkia maahanmuuttajien tutkintoja ei välttämättä ole tunnustettu Suomessa.

Äidin ja isän ikää kuvataan 7-luokkaisella muuttujalla henkilön ollessa 15-vuotias. Muuttuja on laskettu molemmille vanhemmille. Yhden luokan muodostavat puuttuvat ikähavainnot (vanhempia ei ole aineistossa tällöin lainkaan henkilön ollessa 15-vuotias). Muut luokat muodostuvat seuraavasti: alle 35-vuotiaat, 35–39-vuotiaat, 40–44-vuotiaat, 45–49-vuotiaat, 50–54-vuotiaat, sekä 55-vuotiaat ja sitä vanhemmat.

Otoshenkilön kanssa samassa kotitaloudessa asuvien alle 18-vuotiaiden lasten lukumäärää henkilön ollessa 15-vuotias kuvaa 6-luokkainen muuttuja. Yhden luokan muodostavat puuttuvat lasten lukumäärähavainnot (lukumäärää ei tiedetä). Toisen luokan muodostavat perheet, joissa on yksi alle 18-vuotias. Perheet, joissa on kahdesta neljään lasta, muodostavat omat kolme ryhmäänsä, ja perheet, joissa on viisi lasta tai enemmän, muodostavat viimeisen luokan.

Taulukko 7 kuvaa selittävien muuttujien tai niiden lähtökohtana toimivien muuttujien keskiarvot maahanmuuttajaryhmittäin koko otokselle. Kaikki muuttujat on laskettu henkilön ollessa 15-vuotias. Olemme muodostaneet kaikki otoskeskiarvot vain niiden vanhempien pohjalta, joille todella on olemassa havainto kyseisestä muuttujasta.

¹⁷ Kotitalouden tulot voivat olla valtion veronalaisissa tuloissa nolla silloin kun tulot koostuvat erilaisista verottomista sosiaalietuuksista. Tällaisia etuuksia ovat mm. toimeentulotuki, lapsilisä ja erilaiset asumisen tuet.

Taulukko 7. Selittävien muuttujien keskiarvoja maahanmuuttajaryhmittäin henkilön ollessa 15-vuotias.

	Suomi	Toinen vanhemmista suomalainen	OECD	Venäjä, Viro ja entinen Neuvostoliitto	Muut
Vanhempien yhteenlaskettujen työkuukausien keskiarvo vuodessa	9,62	8,56	7,60	5,11	3,50
Vanhempien veronalaiset ansiotulot yhteensä vuoden 2012 euroina	50 455	48 210	31 125	23 184	16 590
Äidin ikä	42,65	42,82	41,03	40,67	40,44
Isän ikä	44,78	45,96	44,19	42,42	44,49
Alle 18-vuotiaiden lasten lukumäärä kotitaloudessa	2,07	2,02	2,26	1,80	3,34

Vanhempien työkuukausien osalta taulukossa on kuvattu vanhempien yhteenlaskettujen työkuukausien keskiarvo maahanmuuttajaryhmittäin. Ansiotulojen tapauksessa raportoimme tulokymmenysten sijaan vanhempien keskimääräiset yhteenlasketut valtion veronalaiset ansiotulot vuoden ajalta. Ansiotulot on deflatoitu vuoden 2012 tasoon. Erot eri ryhmien välillä ovat varsin selkeät, ja maahanmuuttajavanhempien työkuukaudet ja tulot ovat selvästi alhaisemmat kuin vanhempien, joista ainakin toinen kuuluu kantaväestöön. Suurimmillaan ero on muualta kuin lähialueilta tai OECD-maista tulleiden maahanmuuttajavanhempien ja kantaväestöön kuuluvien vanhempien välillä.

Eri ryhmien välillä ei havaita merkittäviä eroja vanhempien iässä tai alle 18-vuotiaiden lasten lukumäärässä. Ainoa mainittava poikkeavuus muualta kuin lähialueilta tai OECD-maista tulleiden perheiden koko: alle 18-vuotiaiden lasten keskimääräinen lukumäärä on yli kolme, kun muiden ryhmien keskuudessa se on hieman yli tai alle kaksi.

5 Tulokset

Tässä luvussa kuvataan maahanmuuttajien lasten integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan tarkastelemalla heidän menestystään suomalaisessa koulutusjärjestelmässä, heidän reseptilääkkeidensä käyttöä sekä heidän saamiaan tuomioita. Jaamme maahanmuuttajien lapset heidän vanhempiansa taustan perusteella neljään ryhmään: i) toinen vanhemmista suomalainen, toinen maahanmuuttaja; ii) OECD-taustaiset; iii) lähialueet (Venäjä, Viro, entinen Neuvostoliitto) ja iv) ryhmä muu eli muut kuin edellä mainitut ryhmät¹⁸. Kullekin ryhmälle raportoimme ensin tarkasteltavan vasteen keskiarvon. Tämän lisäksi suhteutamme nämä keskiarvot suomalaisten lasten keskiarvoihin kahdella eri tavalla. Ensinnäkin vertaamme maahanmuuttajien lapsia kaikkiin suomalaisiin lapsiin. Toiseksi ver-

18 Ks. maahanmuuttajataustan määrittely tarkemmin luvusta 4.2.

tailemme maahanmuuttajien lapsia taloudelliselta tilanteeltaan vastaavissa perheissä kasvaneiden suomalaisten perheiden lapsiin.

Estimointimenetelmänä on käytetty yksinkertaista lineaarista pienimmän neliösumman regressiomallia kerroinestimaattien yksinkertaisen tulkinnan vuoksi. Tulostaulukoissa on esitetty ensimmäisessä sarakkeessa kunkin maahanmuuttajaryhmän keskiarvo tarkasteltavasta vasteesta. Toisessa sarakkeessa on ilmaistu ko. ryhmän ero kantaväestöön mallissa, jossa on kontrolloitu ainoastaan otoshenkilön syntymävuosi. Viimeinen sarake kuvaa maahanmuuttajaryhmän eroa kantaväestöön kun syntymävuoden lisäksi otetaan huomioon vanhempien sosioekonominen asema, perhekoko ja asuinpaikka. Taulukoissa on kerroinestimaattien lisäksi raportoitu keskivirheet asuinpaikan mukaan klusteroituna. Tulokset raportoidaan ensin kaikille ja tämän jälkeen naisille ja miehille erikseen.

5.1 Koulutus

Suomalaisilla työmarkkinoilla menestyminen edellyttää käytännössä toisen asteen tutkinnon suorittamista. Toki jatkuvasti osa nuorista jättää tutkinnon suorittamatta niin kantaväestössä kuin maahanmuuttajien keskuudessa, mutta tutkintoa suorittamattomien asema työmarkkinoilla on heikko (Myrskylä 2012). Koulutukseen liittyvistä vasteistamme ensimmäisenä tarkastelemme sitä, onko henkilö valmistunut lukiosta tai ammattikoulusta 23-vuotiaaksi mennessä (taulukko 8). Ikärajaus on viety suhteellisen pitkälle, sillä olemme hakeneet takarajaksi iän, jonka jälkeen toisen asteen tutkintoja ei juurikaan enää suoriteta. Nuorella on siis perusasteen jälkeen ollut seitsemän vuotta aikaa suorittaa toisen asteen tutkinto. Kantaväestöön kuuluvista nuorista 85 prosenttia on suorittanut tähän mennessä toisen asteen tutkinnon. Naisilla osuus on suurempi kuin miehillä. Kaikissa maahanmuuttajaryhmissä toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osuus on pienempi kuin kantaväestöllä (keskiarvot sarakkeessa 1). Erityisesti ryhmässä muu lapsilla on suuri riski jäädä ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa: tässä ryhmässä alle puolet on suorittanut tutkinnon 23-vuotiaaksi mennessä. Riski jäädä ilman toisen asteen tutkintoa on kaikissa väestöryhmissä jonkin verran suurempi miesten kuin naisten kohdalla.

Erot maahanmuuttajaryhmien ja kantaväestön lasten välillä kuitenkin kapenevat huomattavasti, kun heidän vanhempiensa sosioekonominen tausta huomioidaan (sarake 3). Kun vertaamme perhe-taustaltaan samanlaisessa asemassa olevia lapsia keskenään, OECD-maista tulleiden vanhempien lapset eivät poikkea kantaväestön lapsista ja lähialueilta muuttaneet (erityisesti pojat) ovat suorittaneet tutkinnon jopa useammin kuin samanlaisessa asemassa asuvat kantaväestön lapset. Muualta

kuin näistä maista tulleiden vanhempien lasten ero kantaväestön lapsiin on kuitenkin edelleen korkea (18 prosenttiyksikköä). On kuitenkin tärkeää huomata, että vanhempien taloudellisen tilanteen huomioiminen puolittaa eron suhteessa kantaväestön lapsiin.

Taulukko 8. Valmistunut lukiosta tai ammattikoulusta 23-vuotiaaksi mennessä.

	Kaikki			Miehet			Naiset		
	Keski-arvo	Ero kantaväestön lapsiin		Keski-arvo	Ero kantaväestön lapsiin		Keski-arvo	Ero kantaväestön lapsiin	
Toinen vanhemmista suomalainen	0,78	-0,05**	-0,03**	0,75	-0,06**	-0,03*	0,82	-0,05*	-0,02
		(0,01)	(0,01)		(0,01)	(0,01)		(0,02)	(0,02)
OECD	0,67	-0,16*	-0,07	0,64	-0,15	-0,05	0,69	-0,16*	-0,08
		(0,07)	(0,05)		(0,08)	(0,06)		(0,06)	(0,05)
Venäjä, Viro ja ent. Neuvostoliitto	0,74	-0,08**	0,03*	0,73	-0,06**	0,06**	0,75	-0,11**	0,00
		(0,01)	(0,01)		(0,02)	(0,02)		(0,02)	(0,02)
Muut	0,48	-0,34**	-0,18**	0,45	-0,33**	-0,16**	0,52	-0,34**	-0,18**
		(0,04)	(0,03)		(0,04)	(0,03)		(0,04)	(0,03)
Huomioidut taustamuuttajat									
Syntymävuosi		Kyllä	Kyllä		Kyllä	Kyllä		Kyllä	Kyllä
Perheen tilanne (15 v)		Ei	Kyllä		Ei	Kyllä		Ei	Kyllä
N		140 874			72 430			68 444	

Lineaarinen regressiomalli. Sarakkeessa I on kunkin maahanmuuttajaryhmän keskiarvo ko. vasteelle. Sarakkeet II ja III kuvaavat ryhmän eroa kantaväestöön. Suluissa on asuinpaikan suhteen klusteroidut robustit keskivirheet. Kertoimien tilastollinen merkitsevyys on 1 %:n riskitasolla on merkitty ** ja 5 %:n riskitasolla *.

Toinen koulutukseen liittyvä vaste on muuttuja, joka kuvaa henkilön opiskelua yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa 23-vuotiaaksi mennessä (taulukko 9). Erot eri ryhmien välillä korkeakouluopintoihin osallistumisessa eivät ole yhtä suuria kuin toisen asteen tutkintojen kohdalla. Kantaväestön nuorista 45 prosenttia on hakeutunut korkeakouluun 23 ikävuoteen mennessä (miehistä 41 ja naisista 51 prosenttia). Lähialueiden ja OECD-maiden nuoret ovat osallistuneet korkeakoulutukseen jonkin verran kantaväestöä harvemmin. Ryhmässä muu maahanmuuttajien lapsista joka viides nuori on opiskellut yliopistossa tai korkeakoulussa. Vastaavasti kuin edellä toisen asteen tutkintojen suorittajien kohdalla, hieman suurempi osuus naisista kuin miehistä on opiskellut korkeakoulussa. Perhetaustaan liittyvien erojen vakiointi muuttaa kuvaa kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten lasten korkeakoulutukseen osallistumisesta. Vanhempien taustan huomioimisen jälkeen niin lähialueilta kuin OECD-maista tulleiden nuorten korkeakoulutukseen osallistuminen on yleisempää kuin kantaväestön lapsilla. Sama positiivinen tulos koskee myös lapsia, joilla toinen vanhemmista on maahanmuuttaja – ero on pieni, mutta tilastollisesti merkitsevä. Ryhmään muu kuuluvien perheiden tytöillä on pienempi todennäköisyys hakeutua korkeakouluun senkin jälkeen kun vertaamme aineistossamme olevien taustamuuttajien suhteen samankaltaisissa perheissä kasvaneita lapsia.

Taulukko 9. Opiskellut yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa 23-vuotiaaksi mennessä.

	Kaikki			Miehet			Naiset		
	Keski-arvo	Ero kanta-väestön lapsiin		Keski-arvo	Ero kanta-väestön lapsiin		Keski-arvo	Ero kanta-väestön lapsiin	
Toinen vanhemmista suomalainen	0,45	-0,01	0,03**	0,42	0,00	0,04*	0,48	-0,02	0,02
		(0,01)	(0,01)		(0,01)	(0,01)		(0,02)	(0,01)
OECD	0,40	-0,06	0,09**	0,42	-0,02	0,13*	0,39	-0,10*	0,05
		(0,05)	(0,03)		(0,09)	(0,06)		(0,04)	(0,05)
Venäjä, Viro ja ent. Neuvostoliitto	0,36	-0,12**	0,08**	0,34	-0,09*	0,10**	0,37	-0,15**	0,05*
		(0,02)	(0,02)		(0,03)	(0,02)		(0,02)	(0,02)
Muut	0,19	-0,29**	-0,05**	0,17	-0,27**	-0,03	0,21	-0,32**	-0,07**
		(0,01)	(0,01)		(0,02)	(0,01)		(0,02)	(0,02)
Huomioidut taustamuuttajat									
Syntymävuosi		Kyllä	Kyllä		Kyllä	Kyllä		Kyllä	Kyllä
Perheen tilanne (15 v)		Ei	Kyllä		Ei	Kyllä		Ei	Kyllä
N		140 874			72 430			68 444	

Lineaarinen regressiomalli. Sarakkeessa I on kunkin maahanmuuttajaryhmän keskiarvo ko. vasteelle. Sarakkeet II ja III kuvaavat ryhmän eroa kantaväestöön. Suluissa on asuinpaikan suhteen klusteroidut robustit keskivirheet. Kertoimien tilastollinen merkitsevyys on 1 %:n riskitasolla on merkitty ** ja 5 %:n riskitasolla *.

5.2 Sairastavuus

Maahanmuuttajien sairastavuutta koskeva eurooppalainen ja aikaisempi kotimainen tutkimus on vähäistä. Tässä sairastavuuden indikaattoreina käytetään kahta lääkekorvausjärjestelmästä johdettua muuttujaa. Ensimmäisenä tarkastelemme sitä, onko maahanmuuttajataustaiselle nuorelle määrätty lääkitys vaikeaan sairauteen 23 ikävuoteen mennessä¹⁹. Tällöin henkilöllä on Kelan myöntämä lääkkeiden ylempi erityiskorvausoikeus. Kantaväestöstä 3,6 prosenttia on saanut erityiskorvausoikeuden 23 ikävuoteen mennessä. Sukupuolten välillä ei ole eroa ylempien erityiskorvausoikeuden saaneiden osuudessa. Erityiskorvausoikeuden piiriin kuuluvista sairauksista yleisimpiä tässä ryhmässä ovat ykköstyypin diabetes, epilepsia ja vaikea psykoosi tai muu vaikea mielenterveyden häiriö. Harvinaisempia ovat mm. erilaiset syövät ja pahanlaatuiset kasvaimet, älylliseen kehitysvammaisuuteen liittyvät käyttäytymisen häiriöt jne. Maahanmuuttajien kohdalla luvut ovat hieman pienempiä: 2–3 prosentille maahanmuuttajien lapsista on myönnetty Kelasta erityiskorvausoikeus vaikean sairauden hoitoon tarvittavaan lääkkeeseen (tai lääkkeisiin).

Kun vanhempien sosioekonominen tausta otetaan huomioon, lähialueilta tulleiden sekä ryhmässä muu maahanmuuttajien lasten erot kantaväestön lapsiin kasvavat ja ovat tilastollisesti merkitseviä. On syytä kuitenkin muistaa, että erojen taustalla voi olla hyvinkin monenlaisia selittäviä tekijöitä. On mahdollista, että tulokset heijastelevat eroja sairastavuudessa eri väestöryhmien välillä, mikä näiden tulosten valossa tarkoittaisi, että maahanmuuttajataustaiset nuoret olisivat terveempiä kuin

19 Luvussa 4.3. on kuvattu vasteen määrittelmää ja tulkintaa tarkemmin.

kantaväestön nuoret. Tulokset voivat kuvata myös eroja hakeutumisessa ja ohjautumisessa terveydenhuollon palveluihin, sairauksien ”laatua” tai Kelan korvauspalvelun saavutettavuuden yhdenvertaisuutta. Tulosten perusteella voimme kuitenkin todeta, että erityisesti em. maahanmuuttajaryhmien pojille on myönnetty harvemmin erityiskorvausoikeus vaikean sairauden lääkitystä varten kuin kantaväestön pojille. Tämä voi johtua joko siitä, että heille on todella määrätty harvemmin tällaista lääkitystä, tai siitä ettei korvausoikeutta ole heidän kohdallaan, syystä tai toisesta, haettu yhtä paljon.

Taulukko 10. Määrätty lääkitys vaikeaan sairauteen 23-vuotiaaksi mennessä.

	Kaikki			Miehet			Naiset		
	Keski-arvo	Ero kantaväestön lapsiin		Keski-arvo	Ero kantaväestön lapsiin		Keski-arvo	Ero kantaväestön lapsiin	
Toinen vanhemmista suomalainen	0,03	-0,01	-0,01	0,03	-0,01	-0,01	0,03	0,00	-0,01
		(0,01)	(0,01)		(0,01)	(0,01)		(0,01)	(0,01)
OECD	0,02	-0,02	-0,02	0,02	-0,02	-0,02	0,02	-0,02	-0,02
		(0,02)	(0,02)		(0,02)	(0,02)		(0,02)	(0,02)
Venäjä, Viro ja ent. Neuvostoliitto	0,03	-0,01*	-0,02**	0,02	-0,01*	-0,02**	0,03	-0,01	-0,01
		(0,00)	(0,01)		(0,01)	(0,01)		(0,01)	(0,01)
Muut	0,02	-0,02**	-0,03**	0,01	-0,03**	-0,03**	0,03	-0,01	-0,02**
		(0,00)	(0,00)		(0,00)	(0,00)		(0,01)	(0,01)
Huomioidut taustamuuttajat									
Syntymävuosi		Kyllä	Kyllä		Kyllä	Kyllä		Kyllä	Kyllä
Perheen tilanne (15 v)		Ei	Kyllä		Ei	Kyllä		Ei	Kyllä
N		140 874			72 430			68 444	

Lineaarinen regressiomalli. Sarakkeessa I on kunkin maahanmuuttajaryhmän keskiarvo ko. vasteelle. Sarakkeet II ja III kuvaavat ryhmän eroa kantaväestöön. Suluissa on asuinpaikan suhteen klusteroidut robustit keskivirheet. Kertoimien tilastollinen merkitsevyys on 1 %:n riskitasolla on merkitty ** ja 5 %:n riskitasolla *.

Toinen sairastavuuteen liittyvä indikaattori kuvaa henkilön psyykenlääkkeiden käyttöä 23-vuotiaaksi mennessä (taulukko 11). Psyykenlääkkeiden osalta tieto lääkkeistä perustuu reseptitiedostoon, joka kuvaa lääkekorvauksen saamista lääkkeiden ostotapahtuman yhteydessä. Henkilö on siis hankkinut ko. lääkkeen, joten vasteen voi melko turvallisesti ajatella kuvaavan vähintäänkin lääkärin toteaman tarpeen psyykenlääkkeisiin, ja hyvin todennäköisesti myös niiden käyttöä. Kantaväestön nuorista ennen 23-ikävuotta 11 prosenttia on käyttänyt jotakin psyykenlääkettä. Kantaväestön naisista psyykenlääkkeitä on käyttänyt 14 ja miehistä vajaa yhdeksän prosenttia. Näiden lääkkeiden käyttö onkin selvästi yleisempää niin kantaväestön kuin maahanmuuttajien nuorten keskuudessa kuin edellä tarkasteltu vakavien sairauksien lääkityksen. Maahanmuuttajien lapset käyttävät vähemmän psyykenlääkitystä kuin kantaväestön lapset. Erot ovat tilastollisesti selvästi merkitseviä. Vain niissä perheissä, joissa toinen vanhemmista on maahanmuuttajataustainen ja toinen Suomessa syntynyt, psyykenlääkkeiden käyttö on yhtä yleistä kuin kantaväestön keskuudessa. Kaikissa ryhmissä selvästi suurempi osa naisista kuin miehistä on käyttänyt psyykenlääkitystä.

Erot maahanmuuttajien lasten ja kantaväestön lapsien välillä kasvavat, kun vanhempien sosioekonominen tausta otetaan huomioon. Suurimmillaan ero on kantaväestön lasten ja muualta kuin lähi-alueilta tai OECD-maista tulleiden maahanmuuttajien lasten välillä, peräti 11 prosenttiyksikköä. Tämän tuloksen tulkinta on kuitenkin vaikeaa, koska se voi heijastaa niin todellisten mielenterveysongelmien esiintyvyyden eroja, eri väestöryhmien erilaista suhtautumista mielenterveysongelmiin ja/tai ongelmia terveydenhuollon palveluiden kuten lääkekorvausten saavutettavuuden yhdenvertaisuudessa. Vaikka emme voikaan varmuudella sanoa mikä erojen taustalla tarkalleen on, voimme silti todeta, että maahanmuuttajien lasten psyykenlääkkeiden käyttö on selvästi harvinaisempaa kuin kantaväestön lasten.

Taulukko 11. Käyttänyt psyykenlääkitystä 23-vuotiaaksi mennessä.

	Kaikki			Miehet			Naiset		
	Keski-arvo	Ero kantaväestön lapsiin		Keski-arvo	Ero kantaväestön lapsiin		Keski-arvo	Ero kantaväestön lapsiin	
Toinen vanhemmista suomalainen	0,13	0,00	-0,01	0,11	0,01	0,00	0,15	-0,00	-0,01
		(0,01)	(0,01)		(0,01)	(0,01)		(0,02)	(0,02)
OECD	0,07	-0,07**	-0,09**	0,02	-0,09**	-0,12**	0,12	-0,03	-0,06*
		(0,01)	(0,01)		(0,00)	(0,01)		(0,03)	(0,03)
Venäjä, Viro ja ent. Neuvostoliitto	0,09	-0,05**	-0,08**	0,06	-0,05**	-0,08**	0,12	-0,05**	-0,08**
		(0,01)	(0,01)		(0,02)	(0,02)		(0,01)	(0,01)
Muut	0,08	-0,07**	-0,11**	0,06	-0,06**	-0,10**	0,11	-0,07**	-0,11**
		(0,01)	(0,01)		(0,01)	(0,02)		(0,01)	(0,01)
Huomioidut taustamuuttajat									
Syntymävuosi		Kyllä	Kyllä		Kyllä	Kyllä		Kyllä	Kyllä
Perheen tilanne (15 v)		Ei	Kyllä		Ei	Kyllä		Ei	Kyllä
N		140 874			72 430			68 444	

Lineaarinen regressiomalli. Sarakkeessa I on kunkin maahanmuuttajaryhmän keskiarvo ko. vasteelle. Sarakkeet II ja III kuvaavat ryhmän eroa kantaväestöön. Suluissa on asuinpaikan suhteen klusteroidut robustit keskivirheet. Kertoimien tilastollinen merkitsevyys on 1 %:n riskitasolla on merkitty ** ja 5 %:n riskitasolla *.

5.3 Rikostuomiot

Maahanmuuttajanuorten rikolliseen toimintaan osallistuminen on keskimäärin yleisempää kuin kantaväestön (Niemi ja Lehti 2012). Samaan hengenvetoon tutkijat kuitenkin korostavat tilastojen tulkinnassa sitä, että maahanmuuttajien ja kantaväestön välinen ero rikollisuudessa selittyy pitkälle eroilla ikäryhmissä, sukupuoli- ja asuinalueessa. Maahanmuuttajissa on suhteessa enemmän nuoria ja miehiä, joilla alttius rikoksen tekemiseen on suurempi myös kantaväestössä. Tässä luvussa tarkastellaan maahanmuuttajataustaisten nuorten rikostuomioita perustuen alioikeuksien ratkaisuihin. Tarkasteltavia vasteita on kolme: onko henkilö tuomittu ehdottomaan vankeuteen 23-vuotiaaksi mennessä (taulukko 12); onko henkilö tuomittu ehdottomaan tai ehdolliseen vankeuteen tai yhdys-

kuntapalveluun 23-vuotiaaksi mennessä (taulukko 13); ja onko henkilö tuomittu sakkoon 23-vuotiaaksi mennessä (taulukko 14).

Suomessa nuorten tuomitseminen ehdottomaan vankeuteen on kaiken kaikkiaan harvinaista. Kantaväestön lapsista yksi prosentti on tuomittu ehdottomaan vankeuteen ennen 23 vuoden ikää, maahanmuuttajissa ryhmästä riippuen 0–3 prosenttia. Rikostuomion todennäköisyys on suurempi nuorilla miehillä kuin naisilla, mikä näkyy aineistossamme myös vankeustuomioiden väestöosuuksissa. Naisilla tuomittujen osuus on kaikissa väestöryhmissä nolla prosenttia²⁰. Vanhempien taloudellisen aseman kontrolloinnin jälkeen OECD-maista tulleet maahanmuuttajataustaiset lapset on tuomittu ehdottomaan vankeusrangaistukseen kantaväestöä harvemmin ja ero on tilastollisesti merkitsevä. Ryhmässä muu maahanmuuttajat on tuomittu kantaväestöä useammin ehdottomaan vankeuteen. Ero kantaväestöön puolittuu, mutta säilyy tilastollisesti merkitsevä kun sosioekonominen tausta huomioidaan eli ryhmässä muu on enemmän vankeustuomion saaneita kuin kantaväestössä.

Taulukko 12. Tuomittu ehdottomaan vankeuteen 23-vuotiaaksi mennessä.

	Kaikki			Miehet			Naiset		
	Keski-arvo	Ero kantaväestön lapsiin		Keski-arvo	Ero kantaväestön lapsiin		Keski-arvo	Ero kantaväestön lapsiin	
Toinen vanhemmista suomalainen	0,01	0,00	0,00	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00**	0,00**
		(0,00)	(0,00)		(0,01)	(0,01)		(0,00)	(0,00)
OECD	0,00	-0,01**	-0,02**	0,00	-0,01**	-0,03***	0,00	0,00**	0,00**
		(0,00)	(0,00)		(0,00)	(0,00)		(0,00)	(0,00)
Venäjä, Viro ja ent. Neuvostoliitto	0,01	0,00	-0,01	0,02	0,01	-0,01	0,00	0,00**	0,00**
		(0,00)	(0,00)		(0,01)	(0,01)		(0,00)	(0,00)
Muut	0,03	0,02**	0,01*	0,05	0,03**	0,01	0,00	0,00**	0,00**
		(0,00)	(0,00)		(0,01)	(0,01)		(0,00)	(0,00)
Huomioidut taustamuuttajat									
Syntymävuosi		Kyllä	Kyllä		Kyllä	Kyllä		Kyllä	Kyllä
Perheen tilanne (15 v)		Ei	Kyllä		Ei	Kyllä		Ei	Kyllä
N		140 874			72 430			68 444	

Lineaarinen regressiomalli. Sarakkeessa I on kunkin maahanmuuttajaryhmän keskiarvo ko. vasteelle. Sarakkeet II ja III kuvaavat ryhmän eroa kantaväestöön. Suluissa on asuinpaikan suhteen klusteroidut robustit keskivirheet. Kertoimien tilastollinen merkitsevyys on 1 %:n riskitasolla on merkitty ** ja 5 %:n riskitasolla *.

Ehdottoman tai ehdollisen vankeustuomion tai yhdyskuntapalvelutuomion saaneiden osuus on luonnollisesti suurempi kuin pelkän ehdottoman tuomion saaneiden osuus. Valtaosa tuomituista on ollut miehiä. Kantaväestön nuorista jonkun näistä tuomioista on saanut neljä prosenttia. Kaikissa maahanmuuttajaryhmissä (OECD-maita lukuun ottamatta) suurempi osuus on saanut tuomion kuin kantaväestön lapsista. Suurin tuomion saaneiden osuus on ryhmässä muu, 13 prosenttia. Vanhempien sosioekonomisen aseman vakiointi kaventaa huomattavasti eri ryhmien välisiä eroja. Tilas-

20 Aineistossamme on kantaväestön keskuudessa pieni määrä (37 henkilöä) ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittuja alle 23-vuotiaita naisia. Maahanmuuttajataustaisissa ryhmissä heitä ei ole lainkaan.

tollisesti merkittäväksi eroksi jää vakioinnin jälkeen se, että OECD-maista tulleet nuoret on tuomittu kantaväestöä harvemmin näihin tuomioihin. Vasteen perusteella voimme todeta kantaväestön lasten ja maahanmuuttajien lasten olevan rikostuomioiden yleisyyden suhteen varsin samankaltaisia kun vertaamme samanlaisesta sosioekonomisesta taustasta olevia lapsia keskenään. Vasteen perusteella ei voida kuitenkaan vetää johtopäätöstä eri ryhmien rikollisen käyttäytymisen samanlaisuudesta tai eroista, sillä kyseisiin tuomioihin voi johtaa hyvinkin erityyppiset rikokset.

Taulukko 13. Tuomittu ehdottomaan tai ehdolliseen vankeuteen tai yhdyskuntapalveluun 23-vuotiaaksi mennessä.

	Kaikki			Miehet			Naiset		
	Keski-arvo	Ero kantaväestön lapsiin		Keski-arvo	Ero kantaväestön lapsiin		Keski-arvo	Ero kantaväestön lapsiin	
Toinen vanhemmista suomalainen	0,05	0,01	0,00	0,09	0,01	0,00	0,01	0,00	0,00
		(0,01)	(0,01)		(0,01)	(0,01)		(0,00)	(0,00)
OECD	0,04	0,00	-0,04**	0,08	0,00	-0,05*	0,00	-0,01**	-0,02**
		(0,01)	(0,01)		(0,02)	(0,02)		(0,00)	(0,00)
Venäjä, Viro ja ent. Neuvostoliitto	0,07	0,03**	-0,01	0,13	0,05**	-0,01	0,02	0,01	0,00
		(0,01)	(0,01)		(0,02)	(0,01)		(0,01)	(0,01)
Muut	0,13	0,08**	0,03	0,20	0,12**	0,03	0,04	0,03*	0,01
		(0,02)	(0,02)		(0,02)	(0,02)		(0,01)	(0,01)
Huomioidut taustamuuttajat									
Syntymävuosi		Kyllä	Kyllä		Kyllä	Kyllä		Kyllä	Kyllä
Perheen tilanne (15 v)		Ei	Kyllä		Ei	Kyllä		Ei	Kyllä
N		140 874			72 430			68 444	

Lineaarinen regressiomalli. Sarakkeessa I on kunkin maahanmuuttajaryhmän keskiarvo ko. vasteelle. Sarakkeet II ja III kuvaavat ryhmän eroa kantaväestöön. Suluissa on asuinpaikan suhteen klusteroidut robustit keskivirheet. Kertoimien tilastollinen merkitsevyys on 1 %:n riskitasolla on merkitty ** ja 5 %:n riskitasolla *.

Viimeisenä rikollisuuteen liittyvänä vasteena on alioikeuden määräämät sakkotuomiot. Sakkotuomio on yleisin alioikeuksien antama tuomio, ja sakkotuomioissa on taustalla hyvin erilaisia rikoksia lähtien liikenne rikkomuksista. Kun vertaamme sakkotuomioiden saaneiden osuutta edellä tarkasteltuihin tuomioihin, sakkotuomio on selvästi yleisempi kaikkien tarkasteltavien ryhmien nuorten keskuudessa – kantaväestön nuorista tuomittuja on 10 prosenttia, miehistä 16 ja naisista 3 prosenttia. Suurin ero, 13 prosenttiyksikköä, on jälleen kantaväestön lasten ja ryhmän muu välillä, joista lähes neljännes on saanut sakkotuomion. Vaikka selvästi useampi mies kuin nainen on tuomittu sakkoihin kaikissa ryhmissä, tuomittujen naisten osuus on kuitenkin selvästi suurempi kuin edellä tarkasteltujen vakavampien rangaistusten yhteydessä.

Kun vanhempien sosioekonominen asema huomioidaan, erot maahanmuuttajien lasten ja kantaväestön lasten välillä kapenevat merkittävästi. Erot säilyvät tilastollisesti merkitsevinä ryhmässä muu sekä niiden nuorten kohdalla, joiden vanhemmista toinen on suomalainen. Ensimmäisten kohdalla vanhempien taloudellinen tilanne kuitenkin ”selittää” lähes 70 prosenttia erosta kantaväestön lapsiin, ja jälkimmäisten kohdalla noin neljänneksen.

Taulukko 14. Tuomittu sakkoon 23-vuotiaaksi mennessä.

	Kaikki			Miehet			Naiset		
	Keski-arvo	Ero kantaväestön lapsiin		Keski-arvo	Ero kantaväestön lapsiin		Keski-arvo	Ero kantaväestön lapsiin	
Toinen vanhemmista suomalainen	0,13	0,03**	0,02*	0,20	0,04*	0,02	0,06	0,03**	0,02**
		(0,01)	(0,01)		(0,02)	(0,02)		(0,01)	(0,01)
OECD	0,18	0,07*	0,03	0,30	0,14**	0,07	0,04	0,00	-0,02
		(0,03)	(0,03)		(0,05)	(0,04)		(0,02)	(0,02)
Venäjä, Viro ja ent. Neuvostoliitto	0,17	0,06**	0,01	0,25	0,09**	0,00	0,07	0,03*	0,01
		(0,01)	(0,01)		(0,01)	(0,02)		(0,02)	(0,02)
Muut	0,23	0,12**	0,05**	0,35	0,19**	0,07**	0,06	0,02	-0,01
		(0,01)	(0,01)		(0,02)	(0,02)		(0,02)	(0,02)
Huomioidut taustamuuttajat									
Syntymävuosi		Kyllä	Kyllä		Kyllä	Kyllä		Kyllä	Kyllä
Perheen tilanne (15 v)		Ei	Kyllä		Ei	Kyllä		Ei	Kyllä
N		140 874			72 430			68 444	

Lineaarinen regressiomalli. Sarakkeessa I on kunkin maahanmuuttajaryhmän keskiarvo ko. vasteelle. Sarakkeet II ja III kuvaavat ryhmän eroa kantaväestöön. Suluissa on asuinpaikan suhteen klusteroidut robustit keskiarvot. Kertoimien tilastollinen merkitsevyys on 1 %:n riskitasolla on merkitty ** ja 5 %:n riskitasolla *.

Yhteenvedon rikollisuuteen liittyvien vasteiden ja niitä selittävien tekijöiden pohjalta voimme todeta, että erot kantaväestön lasten ja maahanmuuttajien lasten rikostuomioiden välillä pienenevät kaikissa tuomiotyypeissä kun vanhempien sosioekonominen asema huomioidaan. OECD-maista tulleiden maahanmuuttajien lapsilla on harvemmin vakavampia tuomioita, jotka olisivat johtaneet ehdottomaan tai ehdolliseen vankeustuomioon tai yhdyskuntapalveluun kuin sosioekonomiselta taustaltaan vertailukelpoisilla kantaväestön lapsilla. Lähialueilta muuttaneet eivät tuomioiden osalta poikkeakaan kantaväestöstä taustan kontrolloinnin jälkeen millään rikosvasteella mitaten. Ehdottomaan vankeustuomioon tuomittuja ja sakkorangaistukseen tuomittuja on ryhmässä muu enemmän kuin kantaväestössä vielä sosioekonomisten erojen kontrolloinnin jälkeenkin. Selittävien muuttujien vaikutus selittää kuitenkin suuren osan eroista.

5.4 Keskustelua tuloksista

Maahanmuuttajataustaisten nuorten koulutusta koskevat tulokset nostavat esille useita tärkeitä näkökulmia nuorten sosiaalisesta ja taloudellisesta integraatiosta. Aivan ensimmäiseksi on syytä kiinnittää väestötasolla huomiota eri ryhmien välisiin suuriin eroihin toisen asteen tutkinnon suorittamisessa. Suurimmillaan ero kantaväestöön on muualta kuin lähialueilta tai OECD-maista muuttaneilla nuorilla (-37 prosenttiyksikköä). Heistä reilu kolmannes on pakolais- tai turvapaikanhakijataustaisia nuoria. Tulokset ovat linjassa Kilpi-Jakosen (2011) tulosten kanssa liittyen peruskoulun jälkeiseen siirtymävaiheeseen. Hänen tulostensa mukaan ensimmäisen polven maahanmuuttajat

Saharan eteläpuoleisesta Afrikasta ja Itä-Aasiasta jatkavat toisen asteen koulutuksessa harvemmin kuin muut maahanmuuttajaryhmät, kantaväestö tai ko. alueilta tulleiden maahanmuuttajien Suomessa syntyneet lapset. Alhaisempi tutkinnon suorittaneiden osuus koskee kuitenkin kaikkia maahanmuuttajaryhmiä kun nuorten sosioekonomisen taustan eroja ei ole vakioitu.

Toinen olennainen havainto on, että syntymävuoden, perhetaustan ja -rakenteen huomioiminen kaventaa merkittävästi eroa kantaväestön ja maahanmuuttajien välillä. Kun vakioimme eroja ryhmien välillä, tilastollisesti merkitsevät erot toisen asteen tutkintojen suorittamisessa jäävät lähialueilta tulleiden kantaväestöä yleisempään tutkinnon suorittamiseen ja ryhmään muu, joka suorittaa kantaväestöä selvästi harvemmin peruskoulun jälkeisen tutkinnon. Jälkimmäisellä ryhmällä vanhempien sosioekonomisen taustan vakioinnilla selittyy merkittävä osa, mutta jäljelle jäävä ero on joka tapauksessa suuri.

Tuloksiamme tulkittaessa on tärkeää muistaa, että ne koskevat käytännössä vain ensimmäisen polven maahanmuuttajien sopeutumista suomalaiseen koulutusjärjestelmään. Lisäksi tuloksemme kuvaavat ennen vuotta 2000 tulleita, vielä varsin pieniä maahanmuuttajaryhmiä (ks. kuvio 3 luvussa 2). Kansainvälisen tutkimuksen mukaan Euroopassa ja Pohjoismaissa ensimmäisen polven maahanmuuttajasukupolvet pärjäävät heikommin kuin toisen polven maahanmuuttajat (van Ours ja Veenman 2003; Schnepf 2007; Algan ym. 2010; Bratsberg ym. 2011). Tästä on viitteitä jo Suomestakin. Kilpi-Jakonen (2011) havaitsee, että toisen asteen koulutuksen aloittavien osuus on suurempi maahanmuuttajien Suomessa syntyneillä lapsilla kuin samoista lähtömaista lapsina tulleilla maahanmuuttajilla. Lisäksi hiljattain julkaistut PISA-2012 tutkimuksen tulokset viittaavat samaan ilmiöön (Kupari ym. 2013).²¹ Alustavien tulosten mukaan maahanmuuttajataustaisten nuorten oppimistulokset poikkeavat merkittävästi syntyperäisten suomalaisten nuorten tuloksista (Kupari ym. 2013, 40–42). Ulkomailta syntyneillä maahanmuuttajanuorilla oppimistulokset ovat kaikissa aineissa heikkomat kuin kantaväestön nuorilla. Suomessa syntyneet maahanmuuttajataustaiset nuoret asettuvat keskiarvoissa kantaväestön ja ensimmäisen polven maahanmuuttajien tulosten puolivälin tienoille. Pelkkien keskiarvojen varassa on kuitenkin mahdotonta arvioida missä määrin lasten sosiaalisen taustan, maahantuloian, kotikielen, koulujen jne. huomioiminen selittää eroja eri ryhmien välillä.

Korkeakouluopintojen osalta tuloksissa on positiivisempi sävy. Toki ero kantaväestöön havaitaan aineistossa kun taustatekijöitä ei ole vakioitu. Kantaväestössä ja nuorilla, joilla ainakin toinen vanhemmista on suomalainen, noin 46 prosenttia nuorista on hakeutunut korkeakouluun. Ero OECD-maista tulleilla on –5, lähialueilta tulleilla –10 ja muulta tulleilla –27 prosenttiyksikköä. Erot ovat

²¹ PISA 2012 -tutkimukseen on saatu edustava määrä maahanmuuttajataustaisia oppilaita kohdentamalla otanta erityisesti kouluihin, joista on aiempina vuosina osallistunut yhteisvalintaan vieraskielisiä oppilaita. PISA 2012 -tutkimuksessa on yhteensä 1 270 maahanmuuttajataustaista nuorta: ensimmäisen polven ulkomailta syntyneitä oppilaita 687 ja toisen polven Suomessa syntyneitä 583.

suuret, mutta toisinpäin tarkasteltuna asian voi nähdä niin, että kolmannes lähialueen nuorista ja joka viides ryhmään muu kuuluvista nuorista on hakeutunut korkeakouluun. Sosioekonomisen taustan vakiointi lisäksi osoittaa, että sekä OECD-alueen että lähialueiden nuoret itse asiassa hakeutuvat korkeakouluun hieman useammin kuin samankaltaisesta perhetaustasta ponnistavat syntyperäiset suomalaiset.

Sosioekonomisen taustan lisäksi kansainvälinen tutkimuskirjallisuus tarjoaa lukuisia muitakin selityksiä maahanmuuttajataustaisten nuorten heikommalle koulumenestykselle (ks. keskustelua mm. ympäristötekijöistä ja rakenteista Suomen näkökulmasta Teräs ja Kilpi-Jakonen 2013). Uudempi tutkimuskirjallisuus on tarkastellut myös maahanmuuttoian merkitystä. Maahanmuuttoikä vaikuttaa niin kohdemaan kielen oppimiseen, koulutusjärjestelmän tuntemukseen kuin vanhempien ja lapsien omien koulutuksellisten tavoitteiden ja odotusten muodostumiseen. Rekisteriaineistossa emme voi luotettavasti arvioida eroja maahanmuuttajien suomen kielen osaamisessa. Sen sijaan voimme yrittää tarkastella maahantuloian ja eri tulemien välistä yhteyttä. Seuraavassa luvussa 6 esittelemme lyhyesti maahanmuuttoikään liittyvää aikaisempaa kirjallisuutta ja suuntaa antavia tuloksia.

Sairastavuuteen liittyvät mittarimme antavat kuvan, että maahanmuuttajataustaiset lapset ja nuoret sairastavat vähemmän ja käyttävät vähemmän lääkkeitä kuin kantaväestön nuoret. Erityisesti psyykenlääkkeiden käyttö on maahanmuuttajilla vähäisempää kuin kantaväestöllä niin suorissa väestötason keskiarvotarkasteluissa kuin sosioekonomisten erojen vakioimisen jälkeenkin. Yksi mahdollinen hypoteesi on ns. terve maahanmuuttaja -ilmiö (*healthy immigrant*). Hypoteesi perustuu ajatukseen, että maahanmuuttajat ovat positiivisesti valikoituneet väestön osa, ja näin ollen maahanmuuttajien ensimmäinen sukupolvi – ainakin alussa – olisi terveempää kuin väestö keskimäärin (Antecol ja Bedard 2006; OECD 2012a, 69–75). Onkin mahdollista, että valikoitumisilmiö olisi yksi selitys erityisesti lasten vaikeiden sairauksien kohdalla, joita ylempään erityiskorvausoikeuden lääkkeet mittaavat.

Toisaalta viimeaikainen kansallinen maahanmuuttajien terveyttä koskeva tutkimus (Castaneda ym. 2012) viittaa myös siihen mahdollisuuteen, että terveyspalveluihin hakeutumisessa ja palveluiden saavutettavuudessa on puutteita aikuisväestön maahanmuuttajissa. Monet maahanmuuttajaryhmät raportoivat haastatteluaineistossa terveysongelmia, joihin terveydenhuoltojärjestelmä ei ole vastannut. Erityisesti pakolais- ja turvapaikanhakijataustaiset ryhmät raportoivat haastattelututkimuksissa traumatapahtumia sekä vakavia masennus- ja ahdistuneisuusoireita.²² Tulostemme mukaan kuitenkin juuri tässä ryhmässä (ryhmä muu) lasten lääkkeiden käyttö on vähäisintä molemmilla mittareil-

22 Ks. lisätietoja mm. Castaneda ym. 2012. Traumaperäisen stressireaktion ja häiriön Käypä hoito suositus kiinnittää erityistä huomiota juuri pakolais- ja turvapaikanhakijataustaisten maahanmuuttajien traumaattisiin sota- ja vainokokemuksiin.

la. On mahdollista, että vähäisempi terveystietämyksestä ja/tai heikosta palvelujärjestelmän tuntemuksesta. Myös Gissler ym. (2006) ovat kiinnittäneet huomiota länsimaiden ulkopuolelta tulevien maahanmuuttajien vähäiseen terveystietämykseen suhteessa ryhmän tarpeisiin. Ylipäätään heidän tulostensa perusteella maahanmuuttajaväestö käyttää niin perusterveydenhuollon kuin erikoissairaanhoidon palveluita kantaväestöä vähemmän. Ikävakiotunakin maahanmuuttajista aiheutuu vähemmän terveydenhuollon kustannuksia kuin kantaväestöstä.

Tulostemme mukaan niin maahanmuuttaja- kuin kantaväestön nuoret on harvoin tuomittu ehdottomaan vankeuteen ennen 24 vuoden ikää. Väestöryhmästä riippuen 97–100 prosenttia nuorista ei ole syyllistynyt tällaiseen rikokseen. Sosioekonomisten erojen huomioimisen jälkeen OECD-maista ja lähialueilta lapsena pysyvästi Suomeen muuttaneiden nuorten vankeustuomiot ovat harvinaisempia (OECD) tai yhtä harvinaisia kuin kantaväestössä (lähialueet) kun eroja mitataan ehdottomilla vankeustuomioilla. Ryhmässä muu ehdottomia vankeustuomioita on enemmän kuin kantaväestöllä. Kolme vakavimman tuomiota osalta (ehdoton/ehdollinen vankeustuomio ja yhdyskuntapalvelu yhteensä) ainoa ero on, että OECD-maista tulleilla tuomiot ovat harvinaisempia kuin kantaväestön keskuudessa. Sakkotuomiot ovat kantaväestöä yleisempiä ryhmässä muu vielä taustan vakioinnin jälkeenkin.

Rikoksia koskevien tulosten tulkinnassa on syytä pitää mielessä myös Honkatukian ja Niemen (2009) argumentti, jonka mukaan viranomaistilastoissa havaittavat erot voivat kertoa enemmän viranomaisten harjoittamasta kontrollista kuin rikollisuudesta. Tähän viittaisi tutkijoiden mukaan se havainto, että itseraportoituissa piiloon jäävässä rikoksissa ei havaita yhtä suuria eroja eri väestöryhmien välillä.

Tulostemme vertailu tilastoissa tyypillisesti raportoituun ulkomaan kansalaisten tekemiin rikoksiin viittaa puolestaan siihen, että nämä tilastot voivat helposti johtaa virheellisiin päätelmiin maahanmuuttajien tekemien rikosten yleisyydestä. Tilastoidusta ulkomaan kansalaisten tekemästä rikollisuudesta puolet on turistien ja muiden lyhyen aikaa Suomessa vierailevien henkilöiden tekemää (Niemi ja Lehti 2012). Lisäksi rikostilastoissa on välillä vaikea havaita puhutaanko rikokseen syyllistyneistä henkilöistä vai tehtyjen rikosten määrästä. Sama henkilö voi syyllistyä useisiin rikoksiin. Sosioekonomisen taustan huomioiminen on erityisen tärkeää maahanmuuttajien ja kantaväestön rikollisuuserojen kohdalla, sillä taloudellinen huono-osaisuus on yhteydessä rikosalttiuteen (Salmi ym. 2009, 11–14; Aaltonen 2013).

6 Maahantuloiän vaikutus integroitumiseen

Tässä luvussa keskustelemme maahantuloiän vaikutuksesta lasten integroitumiseen ja esittelemme alustavia tuloksia lasten maahantuloiän ja tarkastelemiemme vasteiden välisestä suhteesta. Monet maahantuloikään liittyvistä aiemmista empiirisistä tutkimuksista ovat tarkastelleet maahantuloiän vaikutusta erilaisiin koulutukseen liittyviin vasteisiin. Maahantuloikä on tärkeä selittäjä koulutusta koskevissa tarkasteluissa, sillä maahantuloiällä on voimakas yhteys mm. kohdemaan kielen oppimiseen, mikä puolestaan vaikuttaa koulutukselliseen menestykseen (ks. keskustelua esim. OECD 2012b). Lisäksi eri maiden koulujärjestelmissä on tiettyihin ikäluokkiin liittyviä siirtymävaiheita tai ”rajapyykkeitä”, jolloin lapset/nuoret päättävät yhden koulutusasteen ja pyrkivät seuraavalle. Näissä siirtymävaiheissa kouluarvosanat vaikuttavat yleensä vahvasti siihen, millaisiin korkeamman asteen kouluihin nuoret voivat pyrkiä ja päästä. Maahanmuuttajien lapsilla voi olla vaikeuksia pärjätä näissä siirtymisissä, mikäli he ovat saapuneet maahan vain hieman ennen kyseistä rajapyykkiä. Ongelmia voivat aiheuttaa niin kielellisten valmiuksien puuttuminen, heikko menestys edeltävässä koulutuksessa kuin oppilaan ja tämän perheen tietämättömyys erilaisista koulutusvaihtoehdoista ja työmarkkinoiden vaatimuksista uudessa kotimaassaan.

Heikolla koulumenestyksellä voi olla kauaskantoisia vaikutuksia lasten elämään pitkällä aikavälillä. Pohjoismaiden kaltaisilla korkeaan osaamiseen tähtäävillä koulutus- ja työmarkkinoilla myöhäinen saapuminen kaikille yhteiseen peruskoulutukseen voi tuoda mukanaan ongelmia niin jatkokoulutukseen hakeutumisessa kuin myöhemmin työuralla. Tämä näkyy mm. työllisyydessä ja ansiotuloissa, ja näitä vaikutuksia voi olla vaikea korjata enää jatkossa. Lisäksi, kuten esimerkiksi Åslund ym. (2009) tutkimus Ruotsissa asuvista maahanmuuttajista osoittaa, maahantuloiällä voi olla merkitystä sosiaaliseen integroitumiseen laajemminkin, minkä vuoksi on tärkeää tarkastella maahantuloiän suhdetta mahdollisimman moniin erilaisiin yhteiskunnallisen sopeutumisen mittareihin.

6.1 Maahantuloiän merkitystä käsittelevä kirjallisuus

Hypotesimme on, että vanhempana maahan saapuvat maahanmuuttajaperheiden lapset pärjäävät koulumaailmassa heikommin kuin nuorempina saapuvat. Ilmiön taustalla on muun muassa – mutta ei välttämättä pelkästään – uuden kielen omaksumiseen liittyvät tekijät. Mitä varhaisemmassa vaiheessa lapsi altistuu kohdemaan kielelle, sitä helpompaa hänen on omaksua se ja käyttää kieltä kognitiivisten taitojensa vahvistamiseen kouluvuosina. Erilaisten taitojen varhainen omaksuminen voi ruokkia koulussa tapahtuvaa muiden taitojen/kykyjen hankkimista (Cunha ja Heckman 2007). Näin ollen esimerkiksi kohdemaan kielen oppiminen varhain todennäköisesti auttaa myöhempää

koulumenestystä. Aiemmat maahanmuuttoikää koskevat tutkimukset (ks. esim. Gonzalez 2003; Bleakley ja Chin 2004; Cortes 2006; Böhlmark 2008 ja 2009; Åslund ym. 2009, OECD 2012b) tukevat tätä hypoteesia. Esimerkiksi ruotsalaisella aineistolla Böhlmark (2008) havaitsee, että maahantuloiällä on voimakas negatiivinen yhteys lasten koulumenestykseen, ja erityisesti niiden joukossa, jotka saapuvat maahan yli 9-vuotiaana. Böhlmarkin (2009) mukaan lapsena maahan muuttaneiden ero pienenee, kun tarkastellaan koulutuksellisia saavutuksia pitemmällä aikavälillä. Tästä huolimatta maahantuloiällä oli merkittävä vaikutus miesten ansiotuloihin. Åslund ym. (2009) puolestaan tarkastelevat maahanmuuttajien lasten sosiaalista integroitumista laajemmin, ja havaitsevat, että vanhempana maahan muuttaneet asuvat, työskentelevät ja menevät naimisiin toisten ulkomailla syntyneiden kanssa kuin nuorempana Ruotsiin tulleet. Sama tulos pätee myös niihin maahanmuuttajien lapsiin, joiden vanhemmat muuttivat maahan ennen lapsen syntymää. Maahantuloiällä on kuitenkin hyvin erilainen yhteys eri sosioekonomisen aseman mittareihin. Esimerkiksi miesten ansiotulot ja työllisyys ovat selkeässä yhteydessä maahantuloiän kanssa, mutta naisten keskuudessa tällaista korrelaatiota ei juuri ole.

Sekä Böhlmarkin (2008; 2009) että Åslundin ym. (2009) tutkimusten menetelmällisenä vahvuutena on, että heidän aineistossaan on mahdollista linkittää perheenjäsenet toisiinsa. Tämä mahdollistaa sen, että he pystyvät vertaamaan eri-ikäisinä Ruotsiin saapuneita sisaruksia toisiinsa. Tämä mahdollistaa sen, että he pystyvät ottamaan tuloksissaan huomioon havaitsemattomat perheiden ominaisuudet, jotka voivat korreloida lasten maahantuloiän kanssa.

6.2 Otoksen ja maahantuloiän määrittely

Käytämme maahanmuuttoikää koskevassa tarkastelussamme edellä luvussa 4.2 kuvattua otosta vanhempiensa taustan perusteella maahanmuuttajiksi määritellyistä henkilöistä, mikäli voimme määrittää heille maahantuloiän. Otoksessamme ovat mukana vain lapset, joiden molemmat vanhemmat ovat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on maahanmuuttajia. Lapsia, joilla toinen vanhemmista on suomalainen, ei sisälly tähän analyysiin, sillä heillä on perheensä kautta huomattavasti paremmat resurssit mm. kielen oppimiseen. Lisäksi näistä lapsista kaksi kolmasosaa on syntynyt Suomessa. Tarkastelemme lapsia, jotka ovat saapuneet Suomeen alle 15-vuotiaana tai joiden vanhemmista ainakin toinen on saapunut Suomeen korkeintaan 10 vuotta ennen lapsen syntymää. Keskitymme nuorempina kuin 15-vuotiaana Suomeen muuttaneisiin henkilöihin varmistaaksemme, etteivät he ole vielä olleet työelämässä ennen Suomeen muuttoaan ja että he ovat saapuneet Suomeen ennen peruskou-

lun päättymistä. Määrittelemme lapsen maahantuloian siis välille $[-10, 14]$ ensin saapuneen vanhemman perusteella.²³

Edellä kuvatuin kriteerein saamme määriteltyä 1 118 maahanmuuttajataustaiselle lapselle maahantuloian. Pienen otoskoon vuoksi tarkastelemme kaikkia maahanmuuttajien lapsia yhtenä ryhmänä ilman jaottelua eri maahanmuuttajaryhmiin. Samasta syystä emme tee estimointejamme miehille ja naisille erikseen. Otoksemme pienen koon ja otantatavan takia sisaruspareja on niin vähän, että emme pysty Åslundin ym. (2009) ja Böhlmarkin (2008; 2009) tavoin hyödyntämään tietoa sisarusista perheiden havaitsemattomien ominaisuuksien vakioimiseen. Tässäkään luvussa tarkasteltavia tuloksiamme ei siis voi tulkita syy-seuraussuhteina, sillä eri-ikäisten lasten kanssa muuttavat perheet ovat mahdollisesti havaitsemattomilta ominaisuuksiltaan hyvinkin erilaisia keskenään. Estimaattimme eivät erota toisistaan lapsen maahantulotuloian vaikutusta ja suoraan lapsen vanhemmista johtuvaa vaikutusta esimerkiksi siinä tapauksessa, että erityisesti lastensa menestykselle omistautuneet vanhemmat ajoittavat maahanmuuttonsa lastensa iän kannalta optimaalisesti. On hyvin todennäköistä, että 14-vuotiaiden lasten kanssa maahan saapuvat perheet ovat erilaisia kuin pienten lasten kanssa saapuvat perheet, tai perheet, joiden lapset syntyvät vasta perheen uudessa kotimaassa. Samalla tavoin sekä lasten hankkimisen ajoitukseen että paluumuuttoon liittyviin valintoihin voi vaikuttaa perheen sosiaalinen ja taloudellinen integraatio uudessa kotimaassa.

Tutkittavat vasteet ja selittävät muuttajat on kuvattu luvuissa 4.3 ja 4.4. Aiemmista estimoinneistamme poiketen kontrolloimme näissä estimoinneissa myös lapsen ensimmäisenä saapuneen vanhemman syntymämaata/-aluetta 16 indikaattorimuuttujalla. Vanhemman syntymämaa tai -alue määrittyy Tilastokeskuksen tekemästä ryhmittelystä, jossa mahdollisia syntymämaita/-alueita ovat: Suomi, Ruotsi, entinen Neuvostoliitto, Venäjä, Viro, entinen Jugoslavia, Turkki, Somalia, Irak, Iran, muut EU-maat/Sveitsi/Norja, muut OECD-maat, Eurooppa, Amerikka, Afrikka, Aasia tai tuntematon.

6.3 Tulokset maahantuloiästä

Tässä alaluvussa tarkastelemme lasten maahantuloian yhteyttä nuoren jatkokoulutukseen, sairastavuuteen Kelan korvaamien lääkkeiden avulla sekä rikostuomioihin. Estimaattien helpon tulkinnan vuoksi käytämme estimointimenetelmänä lineaarista pienimmän neliösumman regressiomallia. Estimoidmamme funktio olettaa maahantuloian vaikutuksen olevan lineaarinen, mutta funktion muoto

²³ Mikäli lapsen äiti on saapunut ennen lapsen isää tai yhtä aikaa lapsen isän kanssa, laskemme lapsen maahantuloian äidin maahantuloivuoden perusteella. Mikäli lapsen isä on saapunut maahan ennen lapsen äitiä, laskemme lapsen maahantuloian isän maahantuloivuoden perusteella.

kuitenkin sallii kulmakertoimen muuttuvan ikävuodessa nolla, joka toimii referenssiryhmänä. Raportoimme siis maahantuloiän kerroinestimaatit erikseen intervallilla $[-10, 0]$ ja intervallilla $[0, 14]$. Tuloksia tulkitaan siten, että jälkimmäisellä intervallilla tulkitsemme positiivisen kerroinestimaatin arvon niin, että kun vertaamme vaikkapa 4-vuotiaina ja 14-vuotiaina Suomeen saapuneita lapsia keskenään, jälkimmäisessä ryhmässä kyseinen vaste saa kymmenen kertaa kerroinestimaatin verran suuremman arvon prosenttiyksiköissä mitattuna.

Tutkittavat koulutukseen, sairastavuuteen sekä rikollisuuteen liittyvät vasteet ovat samat kuin aiemmissa estimoinneissamme luvussa 5. Taulukossa 15 on kuvattu maahanmuuttoikään liittyvät tulokset. Raportoimme aikaisempien lukujen tapaan kaksi erilaista regressiospesifikaatiota. Ensimmäisessä kontrolloimme vain lasten syntymävuotta ja lapsen ensimmäisenä maahan saapuneen vanhemman syntymämaata (malli I). Toisessa spesifikaatiossa kontrolloimme näiden lisäksi henkilön asuinkuntaa sekä vanhempien sosioekonomista asemaa kuvaavia muuttujia (malli II). Raportoidut keskivirheet ovat asuinpaikan mukaan klusteroituja.

Taulukko 15. Maahantuloiän vaikutus maahanmuuttajien tilanteeseen 23-vuotiaana.

	Keskiarvo	Malli I		Malli II	
		Maahantuloikä (-10, 0)	Maahantuloikä (0, 14)	Maahantuloikä (-10, 0)	Maahantuloikä (0, 14)
Valmistunut lukiosta tai ammattikoulusta	0,631	0,004 (0,022)	-0,008 (0,005)	-0,015 (0,027)	-0,006 (0,005)
Opiskellut yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa	0,297	0,013 (0,020)	-0,010 (0,004)	0,007 (0,028)	-0,008 (0,005)
Määrätty lääkitys vaikeaa sairautta varten	0,023	0,008 (0,005)	-0,005 (0,002)	0,008 (0,006)	-0,006 (0,003)
Käyttänyt psyykenlääkkeitä	0,088	-0,010 (0,018)	-0,006 (0,004)	0,000 (0,014)	-0,002 (0,004)
Tuomittu ehdottomaan vankeuteen	0,018	-0,012 (0,010)	0,003 (0,001)	-0,001 (0,004)	0,004 (0,001)
Tuomittu ehdolliseen tai ehdottomaan vankeuteen tai yhdyskuntapalveluun	0,093	-0,018 (0,016)	0,004 (0,002)	-0,012 (0,018)	0,004 (0,003)
Tuomittu sakkoon	0,192	-0,012 (0,017)	-0,001 (0,003)	-0,013 (0,018)	-0,005 (0,004)
Huomioidut taustamuuttajat					
Syntymävuosi ja vanhempien syntymämaa		Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Perheen tilanne (15 v)		Ei	Ei	Kyllä	Kyllä
N	1 118				

Valitettavasti analyysin keskeisin tulos on, että otoskokomme on liian pieni täsmällisten tulosten saamiseksi: estimaatit ovat epätarkkoja ja siksi vain muutama niistä on tilastollisesti merkitsevä. Koulutukseen liittyvistä tuloksista ainoastaan korkeakoulussa opiskelun ja maahantuloiän välillä on tilastollisesti merkitsevä yhteys ja senkin merkitsevyys katoaa, kun otamme huomioon perheen taloudellisen tilanteen lapsen ollessa 15-vuotias. Piste-estimaatit ovat kuitenkin suuria. Kun vertaam-

me esimerkiksi 14-vuotiaina maahan saapuneita nuoria 4-vuotiaina saapuneisiin, vanhempana Suomeen saapuneilla on piste-estimaattien mukaan 6–8 prosenttiyksikköä suurempi todennäköisyys jäädä ilman toisen asteen koulutusta ja 8–10 prosenttiyksikkö pienempi todennäköisyys osallistua korkeakoulutukseen. On kuitenkin tärkeää muistaa, että näihin estimaatteihin liittyy erittäin suuret luottamusvälit, joten niiden suuruudesta voi päätellä oikeastaan vain sen, että käytettävissä oleva aineisto on liian pieni. Nämä varaukset mielessä pitäen on kuitenkin hyvä huomata, että tulokset ovat linjassa esim. Åslundin ym. (2009) ja Böhlmarkin (2008) Ruotsia koskevien (tarkkojen) tulosten kanssa, joiden mukaan maahanmuuttajien lasten koulumenestys on sitä heikompaa, mitä vanhempana he saapuvat maahan.

Terveyttä ja etenkin rikostuomioita koskevien tulosten viesti on samankaltainen. Estimaatit ovat epätarkkoja, mutta tilastollisesti merkitseviä vaikean sairauden hoitoon tarkoitettujen lääkkeiden erityiskorvausoikeuden ja ehdottomien vankeusrangaistuksen kohdalla. Vanhempana Suomeen saapuneilla on pienempi todennäköisyys käyttää erikoiskorvattavia lääkkeitä ja suurempi todennäköisyys saada tuomio ehdottomaan vankeusrangaistukseen kuin maahan nuorempana saapuneilla. Lääkekorvauksiin liittyvät tulokset ovat vaikeasti tulkittavissa (ks. luku 5.3). Sen sijaan vankeusrangaistuksia koskevat tulokset vahvistavat kuvaa siitä, että nuorempana maahan saapuvilla lapsilla on paremmat mahdollisuudet sopeutua suomalaiseen yhteiskuntaan.

7 Johtopäätökset

Maahanmuuttajalasten ja -nuorten integroitumista Suomeen on tutkittu varsin vähän. Tämä selittyy ainakin osittain sillä, että maahanmuuttajien määrä Suomessa on ollut pieni ja laajamittaisempi maahanmuutto on vielä varsin tuore ilmiö. Nopeasti lisääntynyt maahanmuutto 1990-luvun puolivälin jälkeen tarkoittaa maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten määrän nopeaa kasvua, sillä muuttajat ovat keskimäärin nuoria, perheen kanssa muuttavia tai perheenperustamisiässä olevia henkilöitä. Toistaiseksi maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten määrän lisääntyminen on näkynyt eniten koulumaailmassa, nuoret maahanmuuttajat ovat olleet lähinnä ensimmäisen polven ulkomailla syntyneitä lapsia ja nuoria. Lähitulevaisuudessa he tulevat kuitenkin olemaan kohtuullisen merkittävä joukko suomalaisilla työmarkkinoilla ja samalla maahanmuuttajien Suomessa syntyneiden lasten määrä kasvaa nopeasti. Mikään ei myöskään viittaa siihen, että kummankaan ryhmän koko tulisi pitkällä tähtäimellä pienenemään. Sikäli kuin maahanmuuttajien lapset tarvitsevat erityistä tukea suomalaiseen yhteiskuntaan integroitumiseksi, näiden tukitoimien suunnitteluun ja toteuttamiseen olisi korkea aika ryhtyä.

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu maahanmuuttajataustaisten nuorten sosiaalista ja taloudellista integroitumista Suomeen. Integroitumisen mittareina käytämme koulutusta, sairastavuutta ja rikostuomioita. Maahanmuuttoilmiön tuoreuden vuoksi on liian aikaista tarkastella näiden nuorten integroitumista työmarkkinoille työllisyyden ja tulojen kautta²⁴. Tästä syystä turvaudumme ”työmarkkinaennusteena” kahteen koulutukselliseen mittariin, jotka heijastavat eroja pidemmän aikavälin työmarkkinamahdollisuuksissa. Mittarit ovat toisen asteen tutkinnon suorittaminen ja korkeakouluopintoihin hakeutuminen.

Tuloksemme perustuvat Kelan tutkimusosastolla luotuun ns. Youngsters-aineistoon, jossa samoja henkilöitä voidaan seurata vuosina 1987–2008. Aineisto on 20 prosentin väestöotos niin maassa asuvista kuin uusista, tarkasteluperiodilla maahan muuttaneista henkilöistä. Lapsen maahanmuuttajastatus on määritelty vanhempien syntymämaan ja maahantulohetken kielen avulla. Tuloksemme koskevat vuosina 1975–1985 syntyneitä henkilöitä ja heitä tarkastellaan 23-vuotiaaksi saakka. Ulkomailla syntyneet lapset ovat saapuneet Suomeen alle 15-vuotiaina. Tarkastelussa on siis mukana sekä ulkomailla että Suomessa syntyneet maahanmuuttajien lapset. Jälkimmäinen ryhmä on kuitenkin hyvin pieni, sillä valtaosa Suomessa syntyneistä maahanmuuttajien lapsista (80 %) on vielä lapsia, eikä heitä havaita juurikaan vielä Suomen nuorissa aikuisissa. Tämän tutkimusraportin tuloksia kannattaa peilata sitä taustaa vasten, että tulokset koskevat käytännössä ensimmäisiä, ennen vuotta 2000 Suomeen saapuneita maahanmuuttajaryhmiä. Tuloksia voidaan lisäksi pitää pelkästään ilmiötä kuvailevina: yhdellekään tässä tutkimuksessa esitetylle tulokselle ei voi antaa selkeää syy-seuraus-tulkintaa.

Koulutukseen liittyvät tuloksemme koskevat toisen asteen tutkinnon suorittamista ja korkeakouluun hakeutumista. Tulokset osoittavat, että väestötason suorissa keskiarvovertailuissa – ilman taustamuuttajien vakiointia – maahanmuuttajanuorten koulutuksellinen integroituminen vaihtelee hyvin paljon maahanmuuttajaryhmittäin. Heikointa integroituminen on ryhmässä muu eli muualta kuin OECD-maista tai lähialueilta (Venäjä, Viro, ent. Neuvostoliitto) tulleilla nuorilla. Lasten sosioekonomisen taustan vakioinnin jälkeen erot kantaväestöön häviävät OECD-maista tulleiden nuorten kohdalla toisen asteen tutkinnon suorittamisessa. Lähialueilta tulleet nuoret ovat suorittaneet tutkinnon kantaväestöä hieman useammin. Myös korkeakouluun hakeutuminen on yleisempää OECD-maista ja lähialueilta tulleilla nuorilla perhetaustan vakioinnin jälkeen. Ryhmässä muut erot kantaväestöön pienenevät jopa puolella koulutusvasteissa taustamuuttajien vakioinnin jälkeen, mutta erot säilyvät tilastollisesti merkitsevinä ja kokoluokaltaan suurina.

24 Pitkän aikavälin työllisyys näkymien ja elinkaaritulojen näkökulmasta 23-vuotiaat ovat vielä liian nuoria työllisyys- ja tulovasteiden tarkasteluun johtuen suomalaisesta koulutusjärjestelmästä ja suomalaisten ahkerasta osallistumisesta koulutukseen.

Terveyteen liittyvät vasteet on johdettu Kelan lääkekorvausjärjestelmästä. Ensimmäinen vaste kuvaa vakavaan sairauteen määrättyjen lääkkeiden erityiskorvausoikeutta ja toinen psyykenlääkkeiden ostoja. Tulokset kertovat vähäisemmästä sairastamisesta ja lääkkeiden käytöstä maahanmuuttajanuorten keskuudessa. Niin vakaviin sairauksiin myönnetyt erityiskorvausoikeudet kuin psyykenlääkkeiden käyttö on maahanmuuttajilla vähäisempää kuin kantaväestöllä, ja tulos säilyy myös perhetaustan vakioimisen jälkeen. On mahdollista, että tulos kertoo maahanmuuttajien ja maahan pysyvästi jäävien positiivisesta valikoitumisesta terveyden suhteen (ns. terve maahanmuuttaja -ilmiö). Valikoitumisilmiö on keskeinen kansainvälisen tutkimuksen selitys maahanmuuttajien erityisesti alussa havaittavalle paremmalle terveydelle. Toinen mahdollinen selitys eron takana on, että erityiskorvattavissa lääkkeissä on juuri sellaisien vakavien sairauksien lääkkeitä, joihin suomalaisilla on korkea geneettinen alttius sairastua. Kolmas mahdollinen selitys on terveystalouteen hakeutumiseen ja saatavuuteen liittyvät ongelmat. Tulos joka tapauksessa vahvistaa aikaisempien tutkimusten tuloksia siitä, että maahanmuuttajat käyttävät terveystaloutta kantaväestöä vähemmän myös ikä ja taustatekijät vakioituina. Koska ilmiön taustalla olevia mahdollisia selityksiä on useita, ja nämä ”kilpailevat selitykset” antavat aihetta erilaisiin politiikkatoimenpiteisiin, tulisi tutkimusta keskittää jatkossa maahanmuuttajaperheiden ja -lasten terveystalouden tarpeen ja käytön arviointiin.

Rikostuomiot on selkeimmin sosiaaliseen integraatioon liittyvä mittarimme. Kriminologisessa tutkimuksessa rikollisuutta on tulkittu merkinä siitä, että nuori ei ole sitoutunut ympäröivän yhteiskunnan normeihin. Rikolliseen toimintaan osallistuminen on yleisintä nuorilla, ja nuoret miehet ovat epäsuhtaisesti edustettuna rikoksentehtävissä. Myös sosioekonomisen tausta on yhteydessä nuorten aikuisten tekemiin rikoksiin (Aaltonen 2013). Tutkimuksessamme vakavaa rikollisuutta kuvataan alioikeuksien langettamalla ehdottomilla vankeustuomioilla, jotka ovat kaiken kaikkiaan hyvin harvinaisia tapahtumia kaikissa väestöryhmissä (tuomion saaneita 0–3 prosenttia väestöstä). Sosioekonomisten erojen vakioinnin jälkeen havaitaan, että OECD-maista tulleet nuoret ovat kantaväestöä harvemmin syyllistyneet vakaviin, ehdottomaan vankeuteen johtaviin rikoksiin. Ryhmässä muu ehdottomia vankeustuomioita on enemmän kuin kantaväestöllä. Kun tarkastellaan kolmea vakavinta tuomiota yhdessä (ehdoton ja ehdollinen vankeus sekä yhdyskuntapalvelu) sosioekonomisen taustan huomioimisen jälkeen maahanmuuttajat eivät eroa kantaväestöstä muutoin kuin OECD-maista tulleiden vähäisempien tuomioiden osalta. Sakkotuomioissa maahanmuuttajanuorista ryhmä muu on tuomittu kantaväestöä selvästi useammin, mutta valtaosa erosta kantaväestöön häviää sosioekonomisen taustan vakioinnin jälkeen. Ryhmä muu on kuitenkin vielä taustan vakioinnin jälkeen saanut enemmän sakkotuomioita kuin kantaväestö.

Kaikissa tarkastelluissa vasteissa keskeisin tulos on sama: syntymävuoden, perheen sosioekonomisen aseman ja perherakenteen huomioiminen ”selittää” joko kokonaan tai pääosin erot kantaväes-

tön ja maahanmuuttajien välillä. Toisin sanoen, kaikkien tämän tutkimuksen vastemuuttajien erot kantaväestön ja maahanmuuttajien välillä häviävät tai mittakaavaero pienenee huomattavasti kun vertailemme taloudellisilta olosuhteiltaan samanlaisten perheiden lapsia keskenään.

Tarkastelimme lopuksi myös maahantuloiän vaikutusta integroitumiseen. Nuorten integroitumisen kohdemaan eri instituutioihin – sekä taloudellisiin että sosiaalisiin – on aikaisemmissa tutkimuksissa havaittu riippuvan maahantuloiästä. Tuloksemme ovat pienen otoskoon vuoksi hyvin epätarkkoja ja siten korkeintaan suuntaa antavia. Kaikkine puutteineenkin ne ovat kuitenkin linjassa kansainvälisten tutkimusten kanssa, jotka osoittavat, että vanhempana maahan muuttaneet lapset integroituvat heikommin kohdemaahansa kuin varhaislapsuudessa muuttaneet. Myöhäinen maahantuloikä on yhteydessä kielen oppimisen kanssa. Lisäksi on mahdollista, että myöhään muuttaneet nuoret ja heidän perheensä tuntevat huonosti suomalaista koulutusjärjestelmää ja että he eivät välttämättä hahmota peruskoulun jälkeisen koulutuksen suurta merkitystä suomalaisilla työmarkkinoilla. Vuoden 2012 maahanmuuttajaväestöön kohdennetun PISA 2012 -otosten valossa testikielen, sosioekonomisen aseman ja maahantuloiän merkitystä olisi hyödyllistä tutkia tarkemmin.

Tuloksemme viittaavat siihen, että maahanmuuttajien lasten integroitumiseen Suomeen olisi tulevaisuudessa järkevää kiinnittää huomiota enemmän kuin mitä tässä tutkimusraportissa tarkasteltujen maahanmuuttajanuorten kohdalla on tapahtunut. Mahdollisten toimenpiteiden kannalta on yhdenentekevää halutaanko näiden lasten ja nuorten integroituminen Suomeen nähdä inhimillisenä, yksilöiden tasa-arvoon ja osallisuuteen liittyvänä kysymyksenä vai yksinomaan taloudellisena resurssikysymyksenä. Kapean talouspoliittisestikin tarkastellen Suomen ei kannata tuhjata maahanmuuttajien osaamista ja työpanosta. Erityisen tärkeää on löytää ne interventiot, joiden avulla maahanmuuttajanuoret hankkivat suomalaisille työmarkkinoille johtavan koulutus- ja osaamistason. Suomella on vahva menneisyys koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamisessa, mikä näkyy niin kansallisissa peruskoulua koskevissa tutkimuksissa kuin kansainvälisessä PISA-tutkimuksessakin. Tämän historian valossa Suomella pitäisi olla kaikki edellytykset tarjota myös maahanmuuttajien lapsille mahdollisuus ponnistaa täysipainoisesti suomalaiseen yhteiskuntaan. Edellä esitetyt tulokset kuitenkin viittaavat siihen, että ainakin ennen vuotta 2000 Suomeen tulleiden maahanmuuttajien lapset ovat usein tipahtaneet koulutusjärjestelmästä peruskoulun jälkeen. On hyvin todennäköistä, että tämä tulee pitkällä aikavälillä vaikuttamaan heidän mahdollisuuksiinsa työmarkkinoilla.

Tutkimuksen tuloksia tulkitessa tulee ottaa huomioon, että nämä tulokset koskevat ennen vuotta 2000 maahan muuttaneita perheitä. He muuttivat Suomeen, jossa maahanmuuttajia oli vähän ja osa vielä keskelle 1990-luvun lamavuosia. Moni tuli Suomeen suojelun tarpeen takia ja heidän lapsensa olivat muuttohetkellä usein jo teini-ikäisiä. Näin ollen on mahdollista, että uudemmat maahan-

muuttajasukupolvet tulevat integroitumaan Suomeen tässä tutkimuksessa havaittua paremmin. Menee kuitenkin vuosia, ennen kuin voimme mitata laajamittaisemman 2000-luvun maahanmuuton aikana tulleiden lasten asemaa Suomessa nuorina aikuisina. Tästä syystä on tärkeää tarkastella näiden ensimmäisten, parhaillaan työmarkkinoille siirtyvien nuorten kotoutumista ja miettiä mihin politiikkainterventioihin tuloksemme antavat aihetta. Se, mitä maahanmuutto Suomelle tulee tarkoittamaan, riippuu keskeisesti siitä, miten maahanmuuttajien lapset ja lapsenlapset kasvavat osaksi suomalaista yhteiskuntaa.

Valitettavasti tutkimuksemme ei kerro mitään siitä, millaiset interventiot toimisivat parhaiten. Bratsberg ym. (2011) kuvaavat Norjassa havaittua positiivista kehitystä toisen asteen tutkinnon suorittamisessa ja esittävät useita mahdollisia selityksiä maahanmuuttajanuorten parantuneelle asemalle. He nostavat esille pääasiassa universaaleja sosiaali- ja koulutuspoliittisia uudistuksia, jotka ovat voineet vaikuttaa pitkällä aikavälillä parantuneeseen maahanmuuttajanuorten asemaan. Tällaisia uudistuksia ovat olleet päivähoito-oikeuden laajentaminen (Havnes ym. 2011), ilmaisen esikoulun tarjoaminen viisivuotiaille (Drange ym. 2010) ja vuonna 1994 toteutettu toisen asteen koulutustakuu, joka takaa jatkokoulutuspaikan peruskoulun jälkeen. Koulutustakuulla on Norjassa havaittu positiivinen vaikutus erityisesti maahanmuuttajanuorten koulutukseen osallistumiseen (Brinch ym. 2008). Norjalaisten tulosten mukaan universaalit järjestelmät, joilla on nimenomaan tähdätty heikoimmassa asemassa olevien lasten ja nuorten aseman parantamiseen ovat parantaneet erityisesti maahanmuuttajataustaisten lasten asemaa. Monet näistä universaaleista järjestelmistä ovat jo käytössä Suomessa, mutta esimerkiksi maahanmuuttajien lasten osallistumisesta päivähoitoon ja sen tarjoamaan varhaiskasvatukseen ei toistaiseksi ole olemassa tutkimusta. Edellä esitettyjen norjalais-tulosten perusteella voitaisiin olettaa, että niin Nuorisotakuu kuin suunnitteilla oleva oppivelvollisuuden nosto yhdessä maahanmuuttajanuorten valmistavan koulutuksen lisäyksen kanssa voivat olla vaikuttavaa politiikkaa.

Vaikuttavan intervention ei kuitenkaan aina tarvitse olla suuri ja universaali. Kiinnostava esimerkki löytyy Pariisin rähjäisistä lähiöistä, joissa toteutettiin lukuvuonna 2008–2009 koulutuskokeilu kuudesluokkalaisille. Kokeilun tavoitteena oli vaikuttaa lasten lukutaitoon ja oppimistuloksiin vanhempien osallisuuden ja aktivoinnin kautta. Tulosten mukaan interventio paransi huomattavasti oppilaiden suhtautumista kouluun, mikä näkyi esimerkiksi lintsäämisen vähenemisenä ja vähentyneinä kurinpitotoimina (Avvisati ym. 2014). Tämä esimerkki osoittaa, että myös pienet ja edulliset interventiot voivat toimia. Samalla se on hieno esimerkki tutkijoiden ja viranomaisten yhteistyöstä, jonka avulla syntyy luotettavaa tietoa siitä mikä toimii – ja mikä ei. Uskomme, että myös suomalaiset lapset, heidän vanhempiansa kotimaasta riippumatta, hyötyisivät tällaisesta yhteistyöstä.

Lähteet

- Aaltonen M. Socioeconomic differences in crime and victimization. A register based study. Helsinki: National Research Institute on Legal Policy, Research report 263, 2013.
- Abada T, Hou F, Ram B. Ethnic differences in educational attainment among the children of immigrants. *Canadian Journal of Sociology* 2008; 34 (1): 1–28.
- Alegria M, Mulvaney-Day N, Torres M, Poio A, Cao Z, Canino G. Prevalence of psychiatric disorders across Latino subgroups in the United States. *American Journal of Public Health* 2007; 97 (1): 68–75.
- Algan Y, Dustmann C, Glitz A, Manning A. The economic situation of first and second-generation immigrants in France, Germany and the United Kingdom. *The Economic Journal* 2010; 120 (542): F4–F30.
- Antecol H, Bedard K. Unhealthy assimilation. Why do immigrants converge to American health status levels? *Demography* 2006; 43 (2): 337–360.
- Aoki Y, Yasuyuki T. Are immigrants more likely to commit crime? Evidence from France. *Applied Economic Letters* 2009; 16 (15): 1537–1541.
- Albrecht H-J. Ethnic minorities, crime and criminal justice in Germany. Julkaisussa: Tonry M, toim. Ethnicity, crime and immigration. Comparative and cross-national perspectives. Chicago, IL: The University of Chicago Press, 1997: 31–99.
- Avisati F, Gurgand M, Guyon N, Maurin E. Getting parents involved. A field experiment in deprived schools. *Review of Economic Studies* 2014; 81 (1): 57–83.
- Bianchi M, Buonanno P, Pinotti P. Do immigrants cause crime? *Journal of the European Economic Association* 2012; 10 (6): 1318–1347.
- Bleakley H, Chin A. Language skills and earnings. Evidence from childhood immigrants. *Review of Economics and Statistics*, 2004; 86 (2): 481–496
- Bratsberg B, Raaum O, Røed K. Educating children of immigrants. Closing the gap in Norwegian schools. Bonn: IZA, Discussion Paper 6138, 2011.
- Behrenz L, Hammarstedt M, Månsson J. Second-generation immigrants in the Swedish labour market. *International Review of Applied Economics* 2007; 21 (1): 157–174.
- Bersani B. An examination of first and second generation immigrant offending trajectories. *Justice Quarterly*, iFirst Article 2012: 1–29.
- Brinch C N, Bratsberg B, Raaum O. The effects of an upper secondary education reform on the attainment of immigrant youth. Oslo: Statistics Norway, Discussion papers 528, 2008.

- Breslau J, Aguilar-Gaxiola S, Borges G, Kendler K, Su M, Kessler R. Risk for psychiatric disorder among immigrants and their US-born descendants. Evidence from the National Comorbidity Survey-Replication. *The Journal of Nervous and Mental Disease* 2007; 193 (5): 189–195.
- Borjas GJ. The Intergenerational mobility of immigrants. *Journal of Labor Economics* 1993; 11 (1): 113–135.
- Borjas GJ. Making it in America. Social mobility in the immigrant population. National Bureau of Economic Research, NBER Working Paper 12088, 2006.
- Brinch C, Bratsberg B, Raaum O. The effects of an upper secondary education reform on the attainment of immigrant youth. Oslo: Statistics Norway, Discussion Paper 528, 2008.
- Brown ER, Wyn HY, Valenzuela A, Dond L. Access to health insurance and health care for children in immigrant families. *Julkaisussa: Hernandez DJ, toim. Children of immigrants. Health, adjustment, and public assistance. Washington, DC: National Academy Press, 1999: 126–186.*
- Böhlmark A. Age at immigration and school performance. A siblings analysis using Swedish register data. *Labour Economics* 2008; 15 (6): 1366–1387.
- Böhlmark A. Integration of childhood immigrants in the short and long run – Swedish evidence. *International Migration Review* 2009; 43 (2): 387–409.
- Card D, DiNardo J, Estes E. The more things change. Immigrants and the children of immigrants in the 1940s, the 1970s and the 1990s. *Julkaisussa: Borjas GJ, toim. Issues in the economics of immigration. Chicago, IL: The University of Chicago Press, 2000: 227–269.*
- Card D. Is the New immigration really so bad? *The Economic Journal* 2005; 115 (507): F300–F323.
- Cantor-Graae E, Selten J-P. Schizophrenia and migration. A meta-analysis and review. *The American Journal of Psychiatry* 2005; 162 (1): 12–24.
- Carliner G. Wages, Earnings and hours of first, second, and third generation American males. *Economic Inquiry* 1980; 18 (1): 87–102.
- Castaneda A E, Rask S, Koponen P, Mölsä M, Koskinen S, toim. Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 61, 2012.
- Chiswick B. Sons of immigrants. Are they at an earnings disadvantage? *American Economic Review* 1977; 67 (1): 376–380.
- Chiswick B, DebBurman N. Educational attainment. Analysis by immigrant generation. *Economics of Education Review* 2004; 23 (4): 361–379.

- Cortes K. The effects of age at arrival and enclave schools on the academic performance of immigrant children. *Economics of Education Review* 2006; 25 (2): 121–132.
- Cunha F, Heckman J. Investing in our young people. National Bureau of Economic Research, NBER Working paper 16201, 2010.
- Drange N, Telle K. The effect of preschool on the school performance of children from immigrant families. Results from an introduction of free preschool in two districts in Oslo. Oslo: Statistics Norway Research Department, Discussion papers 631, 2010.
- Dustmann C, Frattini T, Lanza G. Educational achievement of second-generation immigrants. An international comparison. *Economic Policy* 2012; 27 (69): 143–165.
- Elonheimo H. Nuorisorikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät ja sovittelu. Turku: Turun yliopiston julkaisuja C 299, 2010.
- Gissler M, Malin M, Matveinen P, Sarvimäki M, Kangasharju A. Maahanmuuttajat ja julkiset palvelut. Helsinki: TEM, Työpoliittinen tutkimus 296, 2006.
- Gonzalez A. The education and wages of immigrant children. The impact of age of arrival. *Economics of Education Review* 2003; 22 (2): 203–212.
- Gushulak B, Pace P, Weekers J. Migration and health of migrants. Julkaisussa: Koller T. toim. Poverty and social exclusion in the WHO European region. Health systems respond. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2010: 257–281.
- Guendelman S, Halpin Schaffler H, Pearl M. Unfriendly shores. How immigrant children fare in the U.S. health system. *Health Affairs* 2001; 20 (1): 257–266.
- Halla T. Psykkisesti sairas maahanmuuttaja. Helsinki: Duodecim 2007; 123 (4): 469–475.
- Honkatukia P, Niemi H. Maahanmuuttajataustaisten nuorten rikollisuus. Julkaisussa: Kivivuori J, toim. Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus. Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta. Helsinki: OPTL, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 94, 2009: 31–39.
- Havnes T, Mogstad M. No child left behind. Subsidized child care and children's long-run outcomes. *American Economic Journal: Economic Policy* 2011; 3 (2): 97–129.
- Huang Z, Yu S, Ledsky, R. Health status and health service access and use among children in U.S. immigrant families. *American Journal of Public Health* 2006; 96 (4): 634–640.
- Hum D, Simpson W. The legacy of immigration. Labour market performance and education in the second generation. *Applied Economics* 2007; 39 (15): 1985–2009.

Hällsten M, Sarnecki J, Szulkin R. Crime as a price of inequality? The gap in registered crime between childhood immigrants, children of immigrants and children of native Swedes. *British Journal of Criminology* 2013; 53 (3): 456–481.

Ingleby D. European research on migration and health. Geneva: International Organization for Migration, 2009.

Kartovaara L, Niskanen T, Rautanen R, Reijo M, Sauli H. Vieraskielisten lasten elinolot. Julkaisussa: Suomalainen lapsi 2007. Helsinki: Tilastokeskus, Väestö 2007.

Kao G. Psychological well-being and educational achievement among immigrant youth. Julkaisussa: Hernandez DJ, toim. Children of immigrants. Health, adjustment, and public assistance. Washington, DC: National Academy Press, 1999: 410–477.

Killias M. Criminality among second-generation immigrants in Western Europe. A review of the evidence. *Criminal Justice Review* 1989; 14 (1): 13–42.

Killias M. Immigrants, crime, and criminal justice in Switzerland. Julkaisussa: Tonry M, toim. Ethnicity, crime and immigration. Comparative and cross-national perspectives. Chicago, IL: The University of Chicago Press, 1997: 375–405.

Kilpi-Jakonen E. Continuation to upper secondary education in Finland. Children of immigrants and the majority compared. *Acta Sociologica* 2011; 54 (1): 77–106.

Kivivuori J. Nuorisorikollisuuden kehitys. Julkaisussa: Honkatukia P, Kivivuori J. toim. Nuorisorikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Helsinki: OPTL, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221, 2006: 15–56.

Kivivuori J. toim. Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus. Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta. Helsinki: OPTL, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 94, 2009.

Kupari P, Välijärvi J, Andersson L, Arffman I, Nissinen K, Puhakka E, Vettenranta J. PISA 2012 ensituloksia. Helsinki: OKM, Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 20, 2013.

Käypä hoito -suositus. Traumaperäiset stressireaktiot ja -häiriöt. Suomalaisen Lääkäriseura Duodecimin ja Suomen Psykiatriyhdistys ry:n asettama työryhmä, 2009. Saatavissa: <<http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituksset/naytaartikkeli/tunnus/hoi50080>>. Viitattu 15.1.2014.

Martens P. Immigrants, crime and criminal justice in Sweden. Julkaisussa: Tonry M, toim. Ethnicity, crime and immigration. Comparative and cross-national perspectives. Chicago, IL: The University of Chicago Press, 1997: 183–255.

Martikainen J, Autti-Rämö I. Lääkkeitä rauhattomille pojille ja masentuneille tytöille. Julkaisussa: Hämäläinen U, Kangas O, toim. Perhepiirissä. Helsinki: Kela, 2010: 216–235.

Martikainen T, Saari M, Korkiasaari J. Kansainväliset muuttoliikkeet ja Suomi. Julkaisussa: Martikainen T, Saukkonen P, Säävälä M, toim. Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 2013a: 23–54.

Martikainen T, Saukkonen P, Säävälä M, toim. Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 2013b.

Marttunen M. Nuorten rangaistusjärjestelmän toiminta 1990-luvun alusta nykypäivään. Julkaisussa: Honkatukia P, Kivivuori J, toim. Nuorisorikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Helsinki: OPTL, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 221, 2006: 281–314.

Mladovsky P. Migration and health in the EU. London: London School of Economics and Political Science, Research Note, 2007.

Morenoff J, Astor A. Immigrant assimilation and crime. Generational differences in youth violence in Chicago. Julkaisussa: Martinez Jr R, Valenzuela Jr A, toim. Immigration and crime. Ethnicity, race and violence. New York, NY: New York University Press, 2006: 36-63.

Mullan Harris K. The health status and risk behaviors of adolescents in immigrant families. Julkaisussa: Hernandez DJ, toim. Children of immigrants. Health, adjustment, and public assistance. Washington, DC: National Academy Press, 1999: 286–347.

Myrskylä P. Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Helsinki: EVA, EVA Analyysi no. 19, 2012

Niemi H, Lehti M. Ulkomaalaiset, maahanmuuttajat ja rikollisuus. Julkaisussa: Rikollisuustilanne 2012. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Helsinki: OPTL, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 264, 2013: 253–278.

Notkola V, Pitkänen S, Tuusa M ym. Nuorten syrjäytyminen: Tietoa, toimintaa ja tuloksia? Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1, 2013.

OECD. Settling in. OECD indicators of immigrant integration. Paris: OECD, 2012a.

OECD. Untapped skills. Realising the potential of immigrant students. Paris: OECD, 2012b.

Ours JC van, Veenman J. The educational attainment of second-generation immigrants in The Netherlands. *Journal of Population Economics* 2003; 16 (4): 739–753.

Paananen R, Ristikari T, Merikukka M, Rämö A, Gissler M. Lasten ja nuorten hyvinvointi. Kansallinen syntymäkohortti 1987 -tutkimusaineiston valossa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 52, 2012.

Padilla B, Miguel JP. Health and migration in the EU. Building a shared vision for action. Julkaisussa: Fernandes A, Miguel JP. toim. Health and migration in the European Union. Better health for all in an inclusive society. Lissabon: Instituto Nacional de Saude Doutor Ricardo Jorge, 2009: 15–22.

Papadopoulos G. Property crime and immigration in England and Wales. Evidence from the offending, crime and justice survey. Manuscript, University of Essex. 2010.

- Piketty T. Theories of persistent inequality and intergenerational mobility. Julkaisussa: Atkinson AB, Bourguignon F. toim. Elsevier: Handbook of income distribution, vol. 1, 2000: 429–476.
- Portes A, MacLeod D. Educating the second generation. Determinants of academic achievement among children of immigrants in the United States. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 1999; 25 (3): 373–396.
- Reardon-Anderson J, Capps R, Fix M. The health and well-being of children in immigrant families. Washington, DC: The Urban Institute, Series B 52, 2002.
- Riphahn R. Cohort effects in the educational attainment of second generation immigrants in Germany. An analysis of census data. *Journal of Population Economics* 2003; 16 (4): 711–737.
- Rooth D-O, Ekberg J. Unemployment and earnings for second generation immigrants in Sweden. Ethnic background and parent composition. *Journal of Population Economics* 2003; 16 (4): 787–814.
- Rechel B, Mladovsky P, Devillé W, Rijks B, Petrova-Benedict R, McKee M, toim. Migration and health in the European Union. Maidenhead: Open University Press, European Observatory on Health System and Policies Series, 2011.
- Rikollisuustilanne 2012. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Helsinki: OPTL, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 264, 2013.
- Ruotsalainen K, Nieminen J. Toisen polven maahanmuuttajia vielä vähän Suomessa. *Tieto&trendit* 2012; (4–5): 26–29.
- Sainola-Rodriguez K, Koehn P. Turvapaikanhakijoiden ja pysyvästi Suomessa asuvien maahanmuuttajien mielenterveyteen liittyvien tarpeiden tunnistaminen. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 2006; 43 (1): 47–69.
- Sampson RJ. Rethinking crime and immigration. *Contexts* 2008; 7 (1): 28–33.
- Salmi V, Kivivuori J, Siren R. Sosiaalinen syrjäytyminen. Julkaisussa: Kivivuori J, toim. Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus. Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta. Helsinki: OPTL, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 94, 2009: 11–14.
- Schmitt-Rodermund E, Silbereisen R. The prediction of delinquency among immigrant and non-immigrant youth. Unwrapping the package of culture. *International Journal of Comparative Psychology* 2008; 49 (2-3): 87–109.
- Schnepf SV. Immigrants' educational disadvantage. An examination across ten countries and three surveys. *Journal of Population Economics* 2007; 20 (3): 527–545.
- Stevens G, Vollebergh W. Mental health in migrant children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 2008; 43 (3): 276–294.
- Suomen lääketilasto 1997. Helsinki: Lääkelaitos ja Kansaneläkelaitos, 1998.

Suomen lääketilasto 2007. Helsinki: Lääkelaitos ja Kansaneläkelaitos, 2008.

Valtion kotouttamisohjelma. Hallituksen painopisteet vuosille 2012–2015. Helsinki: TEM, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Konserni 27, 2012.

Tasiran A, Tezic K. Parental income and continuing education of second generation immigrants in Sweden. *International Review of Applied Economics* 2006; 20 (4): 491–514.

Teräs M, Kilpi-Jakonen E. Maahanmuuttajien lapset ja koulutus. Julkaisussa: Martikainen T, Saukkonen P, Säävälä M, toim. Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 2013: 184–202.

Thomson M, Crul M. The second generation in Europe and the United States. How is the transatlantic debate relevant for further research on the European second generation? *Journal of Ethnic and Migration Studies* 2007; 33 (7): 1025–1041.

Tonry M. toim. Ethnicity, crime and immigration. Comparative and cross-national perspectives. Chicago, IL: The University of Chicago Press, 1997: 183–255.

Torgersen L. Patterns of self-reported delinquency in children with one immigrant parent, two immigrant parents and Norwegian-born parents. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 2001; 2 (2): 213–227.

Vazsonyi A, Killias M. Immigration and crime among youth in Switzerland. *Criminal Justice and Behavior* 2001; 28 (3) 329–366.

WHO Regional Office for Europe. How health systems can address health inequities linked to migration and ethnicity. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2010.

Åslund O, Böhlmark A, Nordström Skans O. Age at migration and social integration. IZA Discussion Paper 4263, 2009.